

dr. Mustafa Siba'i

*Fenomeni
islamske
civilizacije*

Bihać, 1426. h.g./2005. god.

DR. MUSTAFA SIBA'I

FENOMENI ISLAMSKÉ CIVILIZACIJE

Min revai'i hadaretina

ISLAMSKA - BIBLIOTEKA.NET

ISLAMSKA - BIBLIOTEKA.NET

DR. MUSTAFA SIBA'I

FENOMENI ISLAMSKE CIVILIZACIJE

Bihać, 1426. h.g./2005.

O knjizi i autoru



Zahvala pripada Allahu, Gospodaru svjetova i neka je salavat i selam na posljednjeg Allahovog poslanika Muhammeda, s.a.v.s., i na sve poslanike prije njega.

Fenomeni islamske civilizacije je izvanredna knjiga koju je napisao izuzetan alim. Iako je djelo sažeto, autor je i pored toga uspio u njemu sakupiti rezime desetina kapitalnih povijesnih djela, pri čemu je, bez sumnje, uložio veliki trud.

Pri čitanju knjige da se primijetiti da je autor želio pojasniti dvije stvari:

Prvo, prezentirao je ono što islamska civilizacija nosi u sebi, tj. one fenomene koje je poklonila čovječanstvu kao što su stabilnost i ravnoteža u životu, i ono što bitno karakterizira jednu civilizaciju kao što je očaravajuća ljepota, izvanredna sveobuhvatnost, uzvišena duhovnost i preciznost koja je bila prisutna na svim poljima života.

Jedan od najvećih islamskih učenjaka, imam Šafi'i, r.a., je rekao: "Čovjek je neprijatelj onoga što ne poznaje".

Postoji veliki broj, pa čak i obrazovanih ljudi, koji ne znaju uopće ništa o islamu i islamskoj civilizaciji. Naprotiv, oni

imaju jednu veoma negativnu sliku o islamu, koju su usadili neprovjereni izvori u njihove umove. To su neke posebne vizije koje su bliže strastvenim emocijama koje su prisutne u njihovim umovima i zbog kojih su povjerovali u mnogo stvari bez prethodnog objektivnog, naučnog i dubokog istraživanja.

Zbog svega toga jedini rezultat je bio udaljavanje tih ljudi od islama, njegovog sistema i civilizacije, jer je čovjek neprijatelj onoga što ne poznaje. Zato, ova knjiga predstavlja jednu sveobuhvatnu i realnu sliku koja će mnoge zadiviti i zasigurno će proširiti njihove horizonte i dati im šansu za novi početak kada je u pitanju njihovo gledanje na islam.

Autor je ukratko prikazao islamsku civilizaciju u pet cjelina:

- *Apsolutna jednoća*: Ovaj svijet ima jednog Stvoritelja, koji je Moćan, Uzvišen. On nije ovisan o bilo kome, a sve je ovisno o Njemu! Nije se rodio niti je rođen, i niko Mu nije ravan. Između Boga i Njegovih robova ne postoji bilo kakvo posredstvo, jer su svi ljudi jednaki pred Njim. Svi oni od Njega traže oprost bez bilo kakvog posrednika pa makar on i poslanik bio. Ovaj istinski monoteizam je ostavio svoj veliki trag u mnogim segmentima islama, počevši od vjerovanja, preko umjetnosti, arhitekture, kaligrafije i dekoracije, obuhvativši pri tome svaki domen života.
- *Ljudska priroda*: Časna muslimanska knjiga Kur'ani-kerim je proklamirala jednakost ljudske rase i jedinstvo ljudskog porijekla, te da ne postoji razlika između pojedinaca i naroda osim po bogobožnosti, a da se svaki odnos između ljudi

temelji na upoznavanju i druženju. Plemeniti Kur'an je precizno postavio jasan cilj poslanstva Muhammeda, s.a.v.s., jer Allah dž.š. kaže:

A tebe smo samo kao milost svjetovima poslali.¹

- *Moral:* Moral zaposjeda prvo mjesto u islamskoj civilizaciji u svakom pogledu i ovo načelo prednjači nad svakom dobrobiti. Naš plemeniti poslanik, Muhammed, s.a.v.s., je izjavio da je “poslan da usavrši lijep moral.”
- *Vjervanje uz nauku:* Nikada u islamu nije postojala kontradikcija između nauke i vjere, naprotiv, nepobitno znanje ojačava vjervanje. Islamsko vjervanje smatra stjecanje bilo koje korisne nauke obavezom za sve svoje pripadnike. Pa je tako islamska civilizacija uskladila odnos između srca i uma, vjere i nauke, pojedinca i zajednice.
- *Međuvjerska tolerancija:* Veliki broj onih koji nikada nisu živjeli među muslimanima posjeduju predrasude koje su daleko od istine, bilo to u prošlosti ili sadašnjosti. Bilo koji dodir sa islamskim društvima će tako jasno prikazati tu karakteristiku muslimanske tolerancije koju su muslimani posjedovali spram neistomišljenika, pa makar se ne slagali sa njima u vjervanju i pripadnosti. Povijesni izvori su prepuni primjera prelijepog ophođenja muslimanskog naroda sa njihovim sugrađanima nemuslimanima koji su dostizali najuzvišenije

¹ El-Hadždž, 107.

položaje i uživali visoki nivo bezbjednosti i poštovanja.

Druga stvar koju je autor akcentirao jeste potreba čovječanstva za nekim osnovama na koje će se oslonuti izmoren jakim pritiskom materijalizma koji hara svijetom i ovladava cjelokupnim ljudskim životom. Taj materijalizam je pokušao, a ponekad čak i uspio da zapostavi glavnu komponentu ljudskosti, a to je duša.

Svijet je dostigao visoki nivo na polju materije i tehnologije, ali je pao na jedan nezavidan nivo na polju duhovnosti što rezultira izgubljenost, moralnu krizu i nedostatak imana. Vjerovanje od koga se očekuje da nahrani dušu, obuzda nagone i da učini čovjekov ovosvjetski život džennetom na zemlji nema utjecaja na ljudski život, pa su se stoga proširile duševne bolesti, a poremećaj koji ne zaustavljaju nikakve brane je preplavio zapadna, materijalistička društva.

Socijalna rasturenost, problem alkohola i droge, te sklonost prema individualizmu i sebičnosti, pohlepa, nasilje, neprijateljstvo glavne su karakteristike modernog zapadnog društva.

Ma koliko zakona protiv ovih pojava postavili oni ih neće moći zaustaviti u njihovom pohodu i zlu sem iskrenog vjerovanja. Šta više, ludost naoružanja i strašno ugrožavanje prirode, te oružani konflikti, netrpeljivost između naroda, pljačka nejakih naroda i ekonomska pohlepa privredno razvijenih zemalja i još mnogo nevolja ne mogu se izliječiti bez oslanjanja na sveobuhvatnu imansku civilizaciju, u svim segmentima života i u svim ljudskim prihvatljivim aktivnostima. Autor ovog djela poziva sve ljude da se uključe u istragu civilizacijskih "dragulja" u Islamu i njegovoj jedinstvenoj civilizaciji.

Ova knjiga nije napisana samo zbog uživanja u povijesnim kazivanjima, već da se ukaže čovječanstvu da tone, a u islamu postoji način za njegov spas, zato ga treba realno i objektivno istražiti.

Govorili smo o knjizi, međutim, nismo ništa rekli o učenjaku koji je napisao ovu knjigu.

Autor ove knjige je u Islamskom svijetu poznati učenjak dr. Mustafa Siba'i, r.a. Rođen je u Šamu (Sirija) u gradu Himsu 1915. godine, u plemenitoj i poznatoj porodici. Postao je hafiz Kur'ana dok je još bio dijete. Završio je osnovno obrazovanje i zatim se upisao na šeriatsku gimnaziju koju je završio sa zapaženo odličnim uspjehom, čime je privukao pažnju svojih profesora. Nakon toga je otputovao u Egipt. Upisao se na Univerzitet Al-Azhar, fakultet islamskih nauka, a 1949. godine je dobio zvanje doktora. Njegova doktorska disertacija je bila na temu "Sunnet i njegovo mjesto u islamskom zakonodavstvu".

Dr. Siba'i je postavljen za profesora na Pravnom fakultetu u Damasku 1950. godine, gdje je bio jedan od najefikasnijih i najproduktivnijih profesora. Ulagao je ogroman trud u osnivanje prvog šeri'atskog fakulteta u Siriji, 1955. godine, i bio je njegov prvi dekan. Osnovao je i "Kolegij za islamski fikh". Želja mu je bila da spremi učenjake i misionare (*da'ije*), koji uspijevaju da se snalaze u društvu i prilikama oko sebe. Iako je bolovao tešku bolest, nije posustao do samog kraja svoga života da usađuje energičnost i odlučnost u srca onih koji su bili oko njega.

Njegova terenska borbenost je bila fenomenalna. Osnovao je pokret za suprotstavljanje francuskim kolonijalistima, jer je Francuska kolonijalizirala Siriju. Organizirao je demonstracije

na kojima bi vodio glavnu riječ. Uhapšen je od strane francuske vojske kada je imao nepunih šesnaest godina. Zbog snažnog narodnog pritiska bili su primorani da ga oslobode. Nakon oslobađanja vraća se svom aktivnom stavu suprotstavljanja Francuzima. Nakon određenog vremena uhapšen je po drugi put na nekoliko mjeseci i nakon što je oslobođen ponovo je bio glavni stub otpora protiv francuskih kolonijalista. Učestvovao je u vojnom oslobađanju Sirije od francuskog kolonijalizma.

Nakon oslobođenja postao je zastupnik u sirijskom parlamentu (1949–1954.) i bio je zamjenik predsjednika. Odbio je nekoliko privlačnih funkcija u državi.

Kao mladić osnovao je nekoliko islamskih udruženja. Međutim, njegovo putovanje u Egipat je napravilo suštinsku promjenu u njegovom životu, nakon njegovog susreta sa prof. Hasanom el-Bennaom. Siba'ijeve aktivnosti su prouzrokovale to da ga je britanska uprava u Egiptu uhapsila i predala britanskoj upravi u Palestini, gdje je ostao u zatvoru više od četiri mjeseca, zatim je predat francuskoj upravi u Siriju, koja ga je u zatvoru držala dvije i po godine, prilikom čega je bio izložen velikim mučenjima i zlostavljanju.

Kada je izvršen atentat na prof. Benna 1948. godine, Siba'i je kratak period rukovodio islamističkim pokretom "Muslimanska braća". Engleske snage su pokušale da ga uhapsu, međutim nisu uspjeli. Nakon toga, vraća se u Siriju i nastavlja sa svojim započetim aktivnostima.

Palestinsko pitanje je imalo poseban značaj za Siba'ija. Bio je jedan od glavnih rukovodilaca oružanog otpora u Palestini. Osnovao je mnogobrojne oslobodilačke pokrete i mnogo putovao svijetom objašnjavajući opasnost cionističkog pokreta.

Siba'i je predvodio sirijsku delegaciju na Svjetskoj konferenciji u Pakistanu 1951., a 1954. godine je predvodio sirijsku delegaciju na Islamsko–kršćanskoj konferenciji u Libanu. Bio je glavni izaslanik Sirijskog univerziteta u evropske zemlje 1956. godine, kada je posjetio većinu evropskih gradova i sastao se sa velikim brojem orijentalista. Tom prilikom je ulazio u rasprave i pobio mnogobrojne sumnje koje su evropski orijentalisti širili o islamu. Održao je desetine predavanja i hutbi po džamijama i univerzitetima u Evropi. Godine 1957. je posjetio većinu ruskih univerziteta i sastao se sa mnogobrojnim učenjacima istočnjačkih nauka i otvoreno je iznio svoje mišljenje o njihovim sumnjama koje je vješto pobio, te je ukazao na stav islama spram komunizma.

Kada su u pitanju društveno-ekonomski odnosi, Siba'i je podržao zahtjeve radnika i zatražio je da im se udovolji i njihovo pitanje je sa velikim uloženim naporom postavio kao glavnu tačku na dnevnom redu u parlamentu. Osnovao je besplatne škole za radnike diljem Sirije koje je uspješno završilo više od tri hiljade radnika. Osnovao je mnogo komisija koje su vodile brigu o seoskoj populaciji, njihovom zdravlju i obrazovanju. Osnovao je gimnaziju za mladiće i drugu gimnaziju za djevojke. Učestvovao je također u osnivanju nekih sportskih klubova, ne zaboravljajući veliki broj dobrotvornih društava u kojima je aktivno učestvovao. Uveo je "Dan siromaha" i podstakao je osnivanje brojnih besplatnih i dobrotvornih bolnica za siromahe.

Bio je aktivan na medijskom polju. Pokrenuo je dnevni list "Menar" i kada mu je zabranjen rad osnovao je novine "Šihab", da bi u isto vrijeme osnovao i časopis "Muslimani" koji je izlazio u Egiptu, zatim je promijenio njegovo ime u

“Islamska civilizacija”. Taj časopis je bio jedan od vodećih u Islamskom svijetu više od dvadeset godina prije nego li je zabranjeno njegovo izlaženje.

Što se tiče pisanja knjiga, autor posjeduje desetak vrijednih djela, od kojih je najznačajnije ono koje se bavi tematikom zaštite Sunneta (tradicije) Allahova Poslanika, s.a.v.s., od raznih napada i potvora, a zove se: *Sunnet i njegovo mjesto u islamskom zakonodavstvu*.

Profesor Siba'i je bio veoma vješt i sposoban pjesnik. Njegova poezija je dospjela visoko, a posebno ona čija je tematika skrušeno dozivanje Allaha i velika ljubav prema Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem.

Njegov moralni lik krasila je velika ljubav prema islamu, pri čemu se nije bojao ničijeg prijekora. Posjedovao je oštrinu i odlučnost pomiješane sa darom za šalu i humor, uz neprikosnoveno gostoprimstvo i plemenitost prema svojim gostima. Imao je snage da se vrati istini kada pogriješi, posjedovao je razumijevanje spram svojih neistomišljenika i bio prefinjen govornik jake rječitosti i dokaza kojem nema premca.

Kod prof. Siba'ija je postojala jako velika ljubav prema Mekki i Medini. Hadždž bi ga uzdizao na neopisivo jako velike duhovne stepene. Hadždž je obavio tri, a Umru dva puta, što je opisao u svojoj prozi i poeziji. Čitajući te tekstove čovjek ne bi mogao da ne zaplače od njegove silne ljubavi prema Allahu i Njegovom Poslaniku, s.a.v.s.

Može se primjetiti da kod onih koji su aktivni na polju da'we (islamskog misionarstva) i politike vremenom njihova srca postanu kruta i svakim danom je to sve izraženije. Međutim, to nije slučaj sa Siba'ijem i onima kao što je on, jer

oni vremenom postaju sve više osjetljivi i mekši. Oni osjećaju da je njihova misionarska i odgojna aktivnost popraćena Allahovom dobrotom i Njegovom milosti, te da je zaštitena Njegovom zaštitom, koju traže i Allahu se obraćaju u svim trenucima.

Bio je dosta zaokupljen problemima muslimana, tako da je nekad držao hutbu u El-Mesdžidu-l-Aqsau u Qudsu (Jerusalemu), za vrijeme džihada, po sat vremena, zatim bi nastavio poslije namaza predavanje do pred ikindiju, zaboravljajući da mora uzeti lijek za šećer ili za pritisak, i tako bi nastavljao sve dok ne bi krv počela curiti iz njegova nosa.

Može neko pomisliti da je Siba'i bio zdrav i fizički stabilan, te da je živio dosta vremena.

Istina je da je Siba'i prošao kroz veoma težak period nakon nekoliko bolesti koje su ga zadesile. Bolovao je hemiplegiju (uzetost jedne polovine tijela, zbog kapi, tumora ili infekcije mozga) koja ga je zadesila 1957. godine. Nije se predao svojim bolestima, nego je nastavio sa rukovođenjem, pozivanjem, predavanjima, pisanjem, savjetovanjem i odgajanjem generacija. Tako je njegovo predavanje na temu "Islamski socijalizam" potrajalo puna tri sahata, u periodu kada je bio jako bolestan! Ovo predavanje je zatim objavljeno u pisanom obliku, te izazvalo velike rasprave i reakcije koje su dugo trajale. Isti trag ostavilo je njegovo divno predavanje na temu "Žena između šerijatskog i svjetovnog prava"². Siba'i se borio sa svojom bolesti osam godina, ali niko od njega nije mogao čuti nešto više od: "Hvala Allahu na Njegovim velikim blagodatima!"

² Ovo predavanje je pretočeno u knjigu i nedavno prevedeno na bosanski jezik. Izdavač ovog djela je "Kuća mudrosti" iz Zenice.

Jedne prilike je na dr. Siba'ija pokušao atentat, koji, hvala Allahu, nije uspio. Međutim, stvar koja je za njega bila teža jesu podjele koje su pravljene od strane "poznatih smutljivaca" koji su željeli da ukinu sve islamske aktivnosti i islamsku omladinu uvuku u krvavi masakr, šireći ideju oružanih obračuna sa vladarima. Tu metodu prof. Siba'i je žestoko suzbijao, a njegov stav je bio: "Proklamacija istine, njeno širenje i strpljenje na tom putu, što je, ujedno, metoda poslanika i islamskih misionara".

Nakon što je Siba'i osjetio da više nije sposoban da rukovodi islamskim pokretom kojeg je sam pokrenuo, pružio je ruku prisege prof. Isamu Attaru koji je preuzeo rukovodstvo poslije njega.

I na kraju, nakon puta koji je bio popraćen teškoćama i stalnim naporima, u subotu 3. oktobra 1964. godine, prof. Mustafa Siba'i se odmorio od ovog mučnog Dunjaluka. Njegov ovosvjetski život se okončao, a da nije prešao pedeset godina.

Siba'i, čovjek koji je vrijedio kao jedan Ummet otišao je ususret svome Gospodaru, na Čijem putu je bio u stalnom pokretu, a iza sebe je ostavio izuzetan lijep uzor koji se neće zaboraviti, a koji je produkt veličanstvenog islama.

Ova knjiga, poštovani čitaoci, koja se nalazi u vašim rukama, je samo jednostavan primjer onoga što islam izgrađuje i daruje čovječanstvu, bilo to na nivou jedinstvene islamske civilizacije ili na nivou posebno istaknute ličnosti koju je proizvelo islamsko vjerovanje, kao što je ličnost dr. Mustafe Siba'ija, prvog čovjeka islama sa područja Šama.

*Prof. Muaz el-Hatib el-Haseni,
islamski misionar iz Damaska, Sirija*

Predgovor autora



Zahvala pripada Allahu, Gospodaru svjetova, i neka je Allahova milost na onoga koji je izgradio najplemenitiju civilizaciju koju je povijest upamtila, na našeg velikana Muhammeda, na njegovu časnu porodicu i njegove ashabe, koji su u izgradnju ove velike civilizacije utkali svoj trud i živote. Svako ko se okoristi tom blagodatí njihov je dužnik do Sudnjega dana.



U ovom vremenu, i pored toga što je ono nadmašilo sva dosadašnja vremena u materijalnom napretku i naučnim otkrićima, sociolozi, psiholozi, liječnici ostaju zbunjeni gledajući veliko povećanje broja oboljelih od nervnih bolesti. Cijeli savremeni svijet obuhvata uznemirenost i bojazan, ljudi gube želju za stvarima koje im obezbjeđuju olakšice, raskoš i blagostanje koje je dostigla njihova civilizacija. Sa ovim su srušeni svi snovi učenjaka devetnaestog stoljeća o tome da će vrhunska naučna otkrića donijeti ljudima sreću.

Vidljivo je da se uznemirenost i bojazan povećavaju i pored svih sredstava za udoban život. Postotak psihičkih oboljenja u zemljama visokog životnog standarda je daleko veći od postotka istih oboljenja u zemljama koje kasne u razvoju, a Američka statistika nam najbolje potvrđuje sve ovo.

To nije uznemirenost koju su prouzročila dva svjetska rata, koji su slijedili jedan za drugim i mogućnost nastanka trećeg, već je to uznemirenost psihičke prirode koju je nova civilizacija donijela svojim pripadnicima. Nije nastala ni kao posljedica kolonijalizma, iako je on glavni razlog uznemirenosti kod potlačenih naroda. Uznemirenost je, međutim, primjetna i kod slobodnih naroda kao i kod samih kolonizatora. Ovu zabrinutost naći ćemo na svakom mjestu, u okrilju raznih savremenih društvenih pravaca, kao što je nalazimo u svim zemljama Istoka i Zapada, uključujući i Sovjetski savez³.

Potvrda ovome je veliki broj samoubistava u visokorazvijenom svijetu, a još je čudnije da se tako nešto dešava u zemljama koje se ubrajaju u najnaprednije zemlje po standardu, a to su skandinavske zemlje u kojima samoubistva vrše ljudi koji žive raskošnim životom!

Jasno nam je da uznemirenost, poremećaj i moralna zastranjenost, koje zabrinjavaju svakoga na Zapadu, proizilaze iz te iste zapadne civilizacije i iz temelja na kojima se grade filozofije koje vode glavnu riječ u tom društvu.



³ Autor je ovu knjigu napisao šezdesetih godina, pa zbog toga na njegove riječi treba gledati sukladno vremenu u kojem je djelo nastalo. (op. prev.)

Kao što je poznato, zapadna civilizacija je nastala nakon povezivanja Zapada sa islamskom civilizacijom putem arapskih instituta u Andaluziji i drugim Islamskim zemljama.

Islamski mislioci i filozofi njegovali su grčku filozofiju, koju su, zajedno sa knjigama, od njih preuzeli vrsni zapadni učenici. Sa velikom zainteresovanošću su počeli izučavati knjige, iako se crkva u početku tome žestoko protivila. Nakon toga se razbistrio zapadni um, pa mu se stvarnost učinila drugačijom od onoga u što je crkva pozivala u nauci i spoznaji. Dugo je potrajala borba crkve i nauke, sve dok nauka konačno nije trijumfiralala, nakon što su učenjaci i filozofi pretrpjeli patnje, zatvore, odstranjivanje iz vjere i proganjanje. Savremena zapadna renesansa je stala na noge, noseći sa sobom dvije jasne ideje: ideju grčke filozofije i njen materijalno-paganski pravac, te protivljenje vjeri i mržnju prema njenim nosiocima i predstavnicima. Pod utjecajem ova dva faktora, stasale su ideje i razmišljanja zapadnih intelektualaca u 18. i 19. stoljeću, i za to vrijeme napredovali su svi filozofski i etički pravci koji oblikuju svijest zapadnog čovjeka sve do danas.

Osnova na kojoj je nastala zapadna civilizacija je materijalne prirode, i sasvim je daleko od duhovnosti vjere i njenog utjecaja na pojedince i zajednicu. Vjera je postepeno potiskivana iz zapadnog društva, tako da su se sada našli u dubokoj provaliji i sveobuhvatnoj krizi. Zato bi njihovi intelektualci i umni ljudi željeli da nadoknade ono što su izgubili od vjerske duhovnosti. Međutim, to sada nije moguće, jer je stablo dalo svoj plod, a njegov korijen se učvrstio.

Specifičnost vjere, tj. bilo koje nebeske objave, je da ljudima osigura dio psihičke i duhovne stabilnosti koja će im

olakšati životne bolove i tegobe i obuzdati u njima hirovitost nagona i prohtjeva, kao što je to učinio islam kada je islamska civilizacija bila na vrhuncu cvjetanja i širenja. Kada budemo svjesni ovih činjenica, vidjet ćemo koliko je nesreće donijela zapadna civilizacija kada je odvojila vjeru, u granicama njene bistre božanske misije, od usmjerenja u javnome životu i oslabila njenu osnovnu zadaću u širenju nade, odlučnosti, žrtvovanja i milosti u dušama pojedinaca i masa.



Mi ne želimo da presuđujemo između kršćanstva i zapadne civilizacije koja mu je bila protivnik i koja se borila protiv njega u početku svoga nastanka. Međutim, navodimo razlog neuspjeha zapadne civilizacije i njenu nesposobnost da usreći ljude i unese smirenost u njihove duše. Kada je bila primorana da korača daleko od vjere koja se borila protiv nje, mislila je da može koračati sama, bez okretanja nekoj drugoj vjeri, koja će je konstantno jačati duhovnim povjetarcima i osmijesima žive savjesti. Zapažamo danas iskrenu želju crkve da sarađuje sa državom u mnogim zapadnim zemljama, kako bi umanjila probleme koje je sa sobom donijela civilizacija i koji podjednako pogađaju sve njene pripadnike. To smo primijetili u svim zapadnim zemljama koje smo posjetili, tako da smo svjedoci više slučajeva i mnoštva načina u realizovanju ovog poduhvata.

Onaj koji posjeti Švicarsku u ovom vremenu⁴, primijetiće uobičajen prizor. Grupa koja se naziva "vojska mira", koju je

⁴ Doba šezdesetih godina. (op. prev.)

osnovala crkva, sa svojom muzikom obilazi najpopularnija mjesta za uobičajeni nedjeljni odmor. Ta grupa se sastoji od mladih, starih i djece koji pjevaju crkvene pjesme uz muziku, te se okupi neznatan broj ljudi i sluša njene poruke.

Ko posjeti "Haid Park" u Londonu, a pogotovo nedjeljom, primijetiti će posebne skupine za slobodno govorništvo. A među tim govornicima veliki je broj crkvenih propovjedača koji pokušavaju da privuku što veći broj ljudi sa najučinkovitijim načinima primame. Isto tako, na mjestima gdje se nalaze kino sale može se vidjeti čovjek koji stojeći na metalnoj stoličici govori ljudima o temeljima vjere. Jedne večeri, primijetio sam čovjeka kako stoji nasred puta ispred ulaza u kino, savjetuje ljude i upozorava na ta izazovna mjesta koja uništavaju moral! To govori povišenim tonom privlačeći ljudske poglede, ispred policije koja ga i vidi i čuje. Niko mu se ne protivi, a sluša ga ko hoće. Međutim, nisam vidio nekoga koga je dirnula njegova priča i da se vratio sa ulaza u kino.

U Evropi i Americi danas je rasprostranjeno da svaka crkva posjeduje klub u kojem se druže mladići i djevojke uz muziku, igru, izlete i proslave. Posjetio sam jedan od tih klubova koji je spojen uz crkvu, pa sam primijetio da se ništa više ne nudi toj omladini sem zabave, igre, pjesme, jela i pića. Upitao sam direktora koji mi je objašnjavao aktivnosti toga kluba, njegov budžet i dr.: "Da li nudite kakve savjete i propovijedi posjetiteljima i članovima kluba?" Nakon što je negativno odgovorio, upitao sam ga: "Kakva je korist crkve da financira takav klub koji se nimalo ne razlikuje od drugih klubova, koji nemaju nikakve veze sa crkvom?" Odgovorio je: "Dovoljno je crkvi da mladi prođu kroz nju na putu do kluba, pa da je se prisjete".

U nekim evropskim državama, po hotelima gost će pokraj svoga kreveta naći primjerak Biblije, koju poklanja Udruženje prijatelja Svete knjige, kako bi je gosti otvarali i čitali prije spavanja i kod ustajanja, a što bi ih podsjetilo na njihovu vjeru.

Na većini evropskih univerziteta postoje udruženja koja se nazivaju "kršćanski studenti" koja imaju svake sedmice skupove na kojima im jedan od crkvenih ljudi objašnjava temelje i načela vjere, a u raspravu se uključuje ko hoće od prisutnih.

U zapadnoj Njemačkoj vlada je odredila poseban porez kojim obavezuje njemačko stanovništvo da daje svoju materijalnu podršku crkvi kako bi joj pomogli u ostvarenju njenih planova na širenju vjere. Bio sam u bolnici Univerziteta Keln u Njemačkoj. Iznad ulaznih vrata moje sobe nalazio se veliki bronzani krst, okačen na zidu nasuprot mome krevetu, i isto tako u svakoj bolničkoj sobi, pa čak i u direkciji i doktorskim ordinacijama. Pitao sam šta je poruka svega toga? Rekli su mi da je to aktivnost crkve kako bi podsjećala ljude na vjeru, iako bolnica pripada univerzitetu i nema nikakve direktne veze sa crkvom.

Nemojmo zaboraviti na filmove sa vjerskom tematikom, koje je producirao Hollywood, u veoma velikom broju.

Puno se čulo o udruženju "Moralno bogaćenje", koje je poznato u Evropi. Imali su i nekoliko posjeta Srednjem i Dalekom istoku, između ostalog i Kairu. Posjetio sam njegovo glavno sjedište u Švicarskoj, u blizini Lozane. Površno gledajući, udruženje poziva da se čovjek okiti lijepim bontonom, vrlinama, milošću, pravdom i sl.

Ovo su neke od aktivnosti na vjerskom i etičkom planu u zapadnim zemljama. One su dokaz da ti ljudi počinju ozbiljno

razmišljati o vjeri i njenim koristima, kako bi umanjili negativnost njihove civilizacije. Mi tvrdimo da su kod njih stvari izmakle iz ruku sveštenika, etičara, sociologa i da je njihov voz prošao, a nesreće su svakim danom sve veće, dok ne dođe vrijeme prirodnom kraju ove civilizacije.

Možda je vraćanje vjeri, kao sredstvu za duhovni uspon ljudi, u Evropi potaknuto bojaznošću od komunizma i njegovog širenja. Slabost vjere danas i sumnja u njenu ispravnost je posljedica širenja filozofije same zapadne civilizacije, koja je postala nemoćna da se suprotstavi komunističkom napredovanju, pa je zato neophodno da joj se suprotstavi društvenim i ekonomskim mjerama. Materijalistički način razmišljanja, kao što je zapadni, ne razumije ništa osim materiju, niti želi nešto drugo osim nje.

Napomenut ćemo da je komunizam izdanak te civilizacije, jedna od njenih iskvarenih kćerki. Ovo još više ukazuje na pogubnost zapadne civilizacije i opasnosti njenog širenja.

U 18. stoljeću se pojavila filozofija dvojice njemačkih židova, Marksa i Engelsa.

Njihovom pojavom stvari su se još više pogoršale, jer su oni uspjeli udaljiti čovjeka od njegovog duhovnog života, tako da je on potpuno izgubio vjerovanje u Boga i Sudnji dan. Izgubio je povjerenje u moralna načela, koja su, otkako traje povijest čovjeka sve do danas, jedini oslonac kojem pribjegavaju narodi kako bi sebi osigurali kolektivnu sigurnost. Na ovim osnovama je uspostavljena prva novonastala komunistička država. Uspjela je da poboljša materijalni život svojim pripadnicima u odnosu na njihovo prijašnje stanje, ali nije uspjela, niti će uspjeti, sa svojom materijalističkom filozofijom da izbavi svoje pripadnike od

raznih vrsta psihičkih i društvenih uznemirenosti i strepnji. Na taj strah su, također, pridodali druge brige svojim narodima, a to je strah za goli opstanak ukoliko bi se usprotivili režimu ili njegovim metodama. Strah, koji je utkan u svakog člana komunističke partije, nadmašuje strah koji je prisutan kod običnoga građanina komunističkog sistema. Svaki član partije mora da bude ushićen idejama vrhovnog rukovodstva komunističke partije, slijepo zanesen u njenom podržavanju, ili će okončati svoj životni put.

Negiranjem postojanja Uzvišenog Boga i vjere komunistička filozofija je uništila čovjeku jedino preostalo oružje sa kojim se može braniti protiv straha, uznemirnosti, nesreća, sebičnosti i neprijateljstva. Komunistička država, ma gdje da se nalazila, sa svojom despotskom vladavinom i krvavim terorizmom, odnosila se prema narodu koji živi pod njenom vladavinom kao prema stoki, kojoj je uskraćena lična sloboda i moralne vrijednosti kojima teži svako plemenito društvo.

Zapadna civilizacija sa svoja dva naličja, kapitalističkim i komunističkim, oduzela je čovjeku njegov mir, stabilnost i njegove velike ljudske vrijednosti. To se desilo kada je materijalna dobra učinila idealom prema kome treba da se usmjerava svaki pojedinac, pa ukoliko ne dostigne taj cilj, živjet će nesretno, a ako ga postigne, živjet će dosadnim životom, koji u dosta slučajeva biva okončan samoubistvom.



Zapadnjaci su počeli uvidati pogubnost njihove civilizacije na polju duhovnosti i morala, pa su se mnogi od njih počeli okretati prema Istoku ne bi li našli u njegovim religijama ono

što će ispuniti njihovu duhovnu prazninu i vratiti ih njihovoj plemenitoj ljudskosti. Zato nije čudno kada vidiš među njima, posebno u Americi, one koji prihvataju budizam, dok drugi prihvataju behaizam. A oni koji prihvataju islam dijele se u dvije skupine: skupinu koja islamom zadovolji svoje srce i razum i skupinu koja islamom zadovolji svoju dušu i svoje osjećaje.

Jedne prilike sam se susreo sa prof. Ebu Bekrom, engleskim orijentalistom i muslimanom koji je bio profesor engleskog jezika na Univerzitetu Fuad, sadašnji El-Qahire. Primio je islam kada je boravio u Kairu, a sada je sekretar za istočni odjel u državanoj biblioteci u Londonu. Tada mi je rekao, objašnjavajući razloge koji su utjecali na njega da primi islam: "Ova zapadna civilizacija je izgubila čast i ljepotu!" Rekao sam mu: "Što se tiče časti, po tom pitanju se slažem s tobom, ali kako može izgubiti svoju ljepotu dok je ljudi gledaju kao najsavršeniju civilizaciju, koja se brine o ljepoti prirode, odjeće, gradova, kuća, te ljepoti žene?" Rekao je: "Ona je izgubila ljepotu duše, ljepotu prirodnog osjećaja i ljepotu morala".

U ljeto 1956. godine održao sam hutbu u jednoj džamiji u Parizu, u danima mevluda (rođenja Muhammeda, a.s.). Tema hutbe je bila: "Milost i pravda islamske misije koja se pokazala kroz islamska osvajanja i njegovu vladavinu narodima". Također sam spomenuo rat u Alžiru, velike nevolje koje su se tamo odigrale i agresiju koja je prouzrokovala najveći pokolj u povijesti. Poslije hutbe sam se upoznao sa čovjekom koji se zvao Mustafa Falisan. On je rumunskog porijekla, a bio je rumunski konzul u Parizu. Zatim je primio islam i napustio diplomatiju, da bi sada bio odgovoran za grupu mladića Francuza koji su prihvatili islam iz ubjedenja i iskrenosti,

a o kojima niko ne vodi računa. Sa njima ima sedmične sastanke u svojoj kući. Neki od njih oblače bijelu istočnjačku nošnju, a ima ih koji su, i pored toga što su mladi, pustili lijepe i uredne brade. Uče ajete mudrog Kur'ana i međusobno proučavaju islam. Šejh Mustafa Falisan mi je rekao: "Čuo sam te kako govoriš o islamskoj toleranciji koja je pratila islamska osvajanja. Najvjerojatnije si time htio da odgovoriš na laži nekih Zapadnjaka koji su islamu pripisivali ratna pustošenja i netoleranciju. Nemoj se time zamarati, jer je poznato da svaki narod ima neke moralne crte sa kojima se odlikuje, a glavna odlika Zapadnjaka je licemjerstvo u zagovaranju tolerancije."

Neki arapski muslimani su razgovarali sa tom skupinom muslimansko-francuske omladine o veličini islama i o tome kako islam ide uporedo sa progresom i razvojem. Oduljili su sa pričom, kao da govore u nekoj arapskoj državi željnoi snage i slave, tvrdeći kako nam islam naređuje da vodimo računa o proizvodnji borbenih sredstava, koja će biti garancija naše moći i snage. Jedan od prisutnih mu reče: "Brate dragi, mi smo pobjegli od zapadne civilizacije u islam jer nam je ta civilizacija nametnula psihičke probleme stalnim ratovima i uništila našu ljudskost. To je uspjela nakon što je umrtvila naše duše, a sa svojim materijalizmom oživila prohtjeve u nama. Nego ti nama govori o duhovnim ljepotama islama, u kojima smo našli naš ljudski ponos i našu duhovnu smirenost".

Jedna djevojka, porijeklom iz Švicarske, nastanjena u Parizu, a koja se specijalizira na elektroencefalografiji (EEG), rekla nam je: "Ja sam siromašna djevojka. Moji roditelji mi šalju onoliko koliko mi je dovoljno da preživim u ovome trgovačkom gradu, a on je, kao što vidite, nečastan grad koji čini čovjeka gladnom, opasnom životinjom. Uvidjela

sam da moram raditi kao sluga kod nekih porodica kako bih bila u mogućnosti da sebi obezbijedim osnovne potrebe za život. Pokušavala sam da služim kod porodica sa Istoka, ne bih li kod njih našla tu duhovnu atmosferu koja će sačuvati moju čast i moju ljudskost. Dogovorila sam se sa porodicom hinduske vjeroispovijesti iz Indije da kod njih radim nekoliko sati dnevno. Žao mi je što kod njih nisam našla ono što sam tražila, naprotiv, uvidjela sam da su potpuno praznih duša.”

Ovo su primjeri kako Zapadnjaci počinju da žude za duhovnim životom, nakon što im je njihova civilizacija nanijela sve vrste bola, nesigurnosti i uznemirenosti. A u to se možemo uvjeriti u toku razgovora sa svakim Zapadnjakom odmjerjenog razmišljanja i duhovno-moralnog osjećaja.



Zapadna civilizacija predstavlja najnaprednije što je dostigao čovjek u materijalnom životu. Međutim, to nije dovoljno da usreći ljude, nego je neophodna nova civilizacija koja će nositi ovaj materijalni uspon i koja će, pored toga, pružiti ljudima odgovarajući duhovni život kao paralelu materijalnom usponu, civilizacija koja će biti regulator između ova dva načina života, materijalnog i duhovnog, i koja neće dozvoliti da bilo koja strana pretegne na štetu druge. Da li je moguće očekivati da se pojavi takva civilizacija? Da li postoji narod koji će moći ponijeti takvu odgovornost?

Zapadni svijet nije u stanju da podnese ovoliku odgovornost. On je sada na vrhuncu svoga materijalnog uspona, potpuno opčinjen njime. Ali kada dođe do posrtanja i pada, izgubit će sve moguće povlastice koje bi mu garantirale

vodeću ulogu u svijetu i epitet onoga ko bi svijetu garantirao sigurnost i dostojan život, svima prijeko potreban.

Komunistički svijet nije u mogućnosti da se upusti u tako nešto jer se potpuno zaglibio u materijalizam i otišao mnogo dalje od samoga Zapada u borbi protiv duhovnosti, vjerskih i moralnih načela. Oni će surađivati sa Zapadom u povećanju svjetske nesreće i njegove nestabilnosti sve dok se ta civilizacija jednom ne sruši na glave njenih nosilaca, bili oni Istočnjaci ili Zapadnjaci.

Istočni politeistički svijet nije u stanju da odigra jednu takvu ulogu, jer civilizacija se gradi na nauci, na zdravom razumu koji je daleko od praznovjerja i fantazije, a politeizam je sam po sebi u suprotnosti sa pomenutim stvarima. Duhovnost koja je potrebna svijetu u priželjkivanoj civilizaciji je pozitivna i konstruktivna duhovnost koja će učestvovati u ljudskom usponu i njegovom konstantnom napretku. Politeizam nudi pasivnu duhovnost koja bježi od života i preuzimanja odgovornosti, i za nju je materijalni napredak čovjeka zlo protiv kojeg se treba boriti svim mogućim sredstvima.

Samo jedan narod je spreman da preuzme očekivajuću civilizacijsku ulogu, a to je naš Ummet i to zbog slijedećih razloga:

Mi imamo vjerovanje (*aqidu*), koje najvećim dijelom učestvuje u izgradnji civilizacija. To je vjerovanje u Jednog Boga, najčistiji, najblistaviji, najuzvišeniji i najpotpuniji oblik monoteizma. To je naučno ubjeđenje koje poštuje razum i usmjerava ga ka istraživanju nepoznatog, kako bi to nepoznato postalo dostupno. Ubjeđenje zasnovano na umjerenom ljudskom moralu, koji je daleko od pretjerivanja u praštanju i nemarnosti u pravdi. Daleko od pretjerivanja u ljubavi i

zanemarivanju odgovornosti. Vjcrovanje u vladavinu zakona, čija je težnja olakšanje i dobrobit, kako pojedinca u okviru zajednice tako zajednice i cijelog Ummeta uopće. Ubjeđenje koje će donijeti dobrobit cijelom čovječanstvu i koje će uvažiti nacionalne posebnosti, narodne zasluge i zaštititi ljudsku čast i dostojanstvo.

Mi smo nosioci stabilne i optimističke duhovnosti koja prati vojnika u ratu, radnika u fabrici, naučnika na predavanju, filozofa u istraživanju, suca u sudnici, službenika na službi, predsjednika na njegovoj funkciji. Duhovnost koja prati svakog čovjeka, bilo to u šali ili u ozbiljnom radu, u svakom njegovom pokretu i trenucima predaha, danju i noću, u teškoj situaciji i lijepim trenucima, u bolesti i zdravlju. Duhovnost koja uvažava i drugu dimenziju čovjekovih načela, te ga usmjerava prema savršenosti, podsjeća ga na Allaha koji ga je stvorio, zemlju na kojoj je smješten i ljude sa kojima živi. Podsjeća ga na cijeli kosmos, čiji je on dio, u njegovoj sveopćoj cjelini i njegovom ropstvu Allahu, Gospodaru svjetova.

Mi smo dokazali u našoj prošlosti da smo sposobni da realiziramo načela ove priželjkivane civilizacije. Kako god neprijatelji naše civilizacije i njeni poricatelji govorili o njoj, niko od njih ne negira da je ona bila veća od zapadne civilizacije po svojoj humanosti prema ljudima, svojim moralnim vrijednostima, zatim po pravednom vladanju i blistavoj duhovnosti, koja je sa svojim savršenim ljudskim načelima najbliža čovjeku u svim njegovim razvojnim etapama. Pa kada smo bili u stanju da sagradimo takvu izvanrednu civilizaciju u vremenu kada je vladala dekadencija u nauci i misli, mi imamo danas mnogo veće šanse da sagradimo istu takvu civilizaciju u vremenu naučnog procvata i najnovijih otkrića u svemiru.

Kada ponesemo bajrak te očekivane civilizacije, nećemo učiniti pohod u svemir dokazom za negiranje postojanja Allaha, dž.š., niti ćemo učiniti interkontinentalne rakete sredstvom ili isprikom kako bismo njima zastrašivali narode i kako bismo ih potčinili svojim interesima. Nećemo učiniti sredstva informiranja predmetom za obmanu ljudi, niti kina sredstvima za zavodenje, niti žene objektima tjelesnog zadovoljstva, niti civilizacijski napredak sredstvom za izrabljivanje zaostalih naroda, iskorištavanje njihovih prirodnih dobara i skrnavljenje njihove časti.

Ovo su neki od razloga koji nas preferiraju kao jedini narod koji je zaslužio da preuzme baklju civilizacije od Zapadnjaka. Spremni smo sagraditi novu civilizaciju koja će olakšati ljudske tegobe i koja će mu obezbijediti puno više bezbjednosti i sigurnosti, te stabilan ljudski život.

Ukoliko se osvrnemo i pogledamo temelje našeg vjerovanja, naći ćemo našu Časnu Knjigu i u njoj jasne pokazatelje da smo mi jedini između svih naroda zaslužni da preuzmемо tu civilizacijsku odgovornost, a koju zahtijeva čovječanstvo u našem vremenu. Ovo nije sa aspekta što mi posjedujemo rasne, plemenske i intelektualne prednosti, jer to su praznovjerja u koja islam ni jednog dana nije vjerovao, nego zbog drugog i trećeg razloga, koje smo spomenuli i u kojima smo jedinstveni u odnosu na druge.

Časni Kur'an kaže:

Vi ste narod najbolji od svih koji se ikad pojavio, tražite da se čine dobra djela, a od nevaljalih odvraćate, i u Allaha vjerujete.⁵

⁵ Alu 'Imran, 110.

Ovdje se jasno ukazuje na odlike našeg vjerovanja i našeg morala, koje su nas odredile da budemo najbolji narod koji se ikada pojavio.

Također Allah, dž.š., kaže:

Oni koji će, ako im damo vlast na Zemlji, molitvu obavljati i milostinju udjeljivati, i koji će tražiti da se čine dobra djela, a odvrćati od nevaljalih⁶,

ukazujući na odlike naše civilizacije koje su je učinile najboljom civilizacijom koja se ikada pojavila.

Jedan kur'anski ajet obraća nam se u svakom vremenu, njegova poruka se ne odnosi na posebno vrijeme, niti se upućuje posebnoj generaciji:

I tako smo od vas stvorili pravednu zajednicu da budete svjedoci protiv ostalih ljudi, i da Poslanik bude protiv vas svjedok.⁷

Ovim nas Allah, dž.š., zadužuje da preuzmemo svu težinu ove misije i da uvijek predvodimo i usmjeravamo čovječanstvo na putu Istine i dobra, u svim vremenima i generacijama.

Mi smo se već jednom odazvali pozivu sudbine i ponijeli baklju civilizacije, te izveli ljude u pravcu sigurnosti, upute i svjetlosti. Ovaj nas ajet ponovo podstiče da čvrsto stanemo i poneseemo tu baklju, po drugi put, kako bismo spasili čovječanstvo koje luta u tminama straha, uznemirenosti, pohote, nasilja i smrtnog beznada. Nakon toga nema spasa i jedino rješenje je samoubistvo, samoubistvo pojedinaca

⁶ El-Hadždž, 41.

⁷ El-Beqara, 143.

oružjem ili pogubnim otrovima i samoubistvo naroda oružjem za masovno uništenje.



Kada je u pitanju ova ideja o našem preuzimanju vodeće civilizacijske uloge dvije vrste ljudi bit će skeptične.

Prva vrsta su oni koje je zarobila zapadna civilizacija i oduzela im pouzdanje u njihov Ummet, tj. da je on u stanju da bude ravnopravan natjecatelj sa Zapadom, a kamoli dorastao da ga predvodi. Naš Ummet je imao dosta poteškoća i negativnih idejnih utjecaja od ovakvih. Zahvaljujemo Allahu što se broj ovakvih ljudi znatno smanjuje, kao rezultat utjecaja ove današnje civilizacije i njenih nepromišljenih postupaka, te zločina prema njenim pripadnicima i potlačenim narodima. Na smanjivanje broja ovakvih ljudi je utjecao i intelektualni i politički progres koji je zahvatio naš Ummet i koji nagovještava bolje rezultate. Vrijeme političke predanosti “zapadim kolonijalistima” je prošlo, i sa njim je otišao taj istrošeni profil naših političkih vođa koji nisu vjerovali da će se to ikada desiti. Na isti način će se izgubiti ta civilizacijska općinjenost “civiliziranim” Zapadom i, samim time, sa scene će nestati zagovornici i vođe te “slobodne misli”, koji u stvarnosti nisu ništa drugo negoli ponizan izdanak neznanja, robovanja i gluposti.

Druga grupa su oni koji vjeruju u skoru propast zapadne civilizacije čije su negativnosti postale mnogobrojne. Međutim, oni nisu optimisti kao mi, jer smatraju da mi nismo u mogućnosti da preuzmemo tu novu civilizacijsku ulogu zbog velike daljine između naše stvarnosti i stvarnosti civiliziranih

naroda. Oni smatraju da priča o našem civilizacijskom vodstvu u svijetu nije ništa drugo negoli običan san i povodenje za emocijama.

Kada pričamo o ovoj temi, ne tvrdimo da će taj pad i civilizacijsko vodstvo prijeći u naše ruke za deset-dvadeset godina ili pola stoljeća. Poznato je da se razvoj i propast civilizacija odvija po ustaljenom i neizbježnom zakonu. Kada se pojavi oštećenje u temelju jedne čvrste građevine, posmatračima sa strane izgleda da će ona još dugo vremena ostati čvrsta i postojana, a ona se, ustvari, otpočela rušiti, da bi se jednoga dana pretvorila u prašinu.

Od početka ove naše renesanse prošli smo kroz različite etape koje su slijedile jedna drugu prirodnim tokom. Kada smo se probudili, zatekli smo Ummet u teškom stanju i vladajućem kolonijalizmu. Uspjeli smo protjerati kolonizatore iz nekih naših zemalja, a uskoro ćemo ih protjerati i iz ostalih. Otpočeli smo uređenje svoga života po standardima modernoga svijeta, onako kako to nalaže savremena civilizacija koja je pobjedonosno preplavila naše zemlje. Nakon ovoga smo ojačali i otpočeli iskorištavanje prirodnih dobara naših zemalja, pokušavajući umanjiti svaku vrstu ovisnosti od savremenih proizvoda zapadne industrijske civilizacije. Naš sadašnji cilj je da dostignemo civilizirane narode i da im se približimo i sustignemo ih po snazi i životnom standardu. I u ovoj etapi, na nama je da sebi izgradimo jedan civilizacijski standard koji će biti produkt naših civilizacijskih kriterija, uvažavajući sve probleme nove civilizacije kao i naše potrebe i okolnosti. Na nama je također da oblikujemo naš budući korak nakon završetka ove etape. Da li da ostanemo u okrilju nove civilizacije i kaskamo iza onih koji su nam umakli

stotinama godina, obuzeti umorom sa svih strana, te da nam bude naš jedini cilj da ih dostignemo i postanemo kao i oni? Ili da sebi trasiramo potpuno novu stazu, kojom ćemo odskočiti naprijed, izbjegavajući sve poteškoće civiliziranih naroda, njihove nemoći, boli i padove?

Objektivno sagledavajući naše okolnosti, nismo u stanju da za nekoliko godina dostignemo nivo materijalnog razvoja koji su dostigli Zapadnjaci. Nije lahko da steknemo tokom ovog perioda svoje satelite i svoje interkontinentalne rakete. Čak da to i ostvarimo za ovih nekoliko godina, Zapadnjaci će nas, u isto vrijeme, preteći u razvoju na pomenutim poljima.

Jedini ispravan put je da nastavimo usavršavanje naših napora do krajnih granica kako bismo formirali nove civilizacijske kriterije koji bi važili i za nas i za cijelo čovječanstvo. Mi posjedujemo sve mogućnosti suvereniteta u odabiru ispravnog civilizacijskog puta, s tim da imamo dosta vremena kako bismo proučili sve njene pogubnosti i probleme. Ne da ih se riješimo u našoj sadašnjoj etapi, jer je to nemoguće, već da se spasimo od nje i izađemo van njenog domašaja u našoj budućnosti. A za ovo su nam svi putevi otvoreni ukoliko bismo povjerovali u ono što posjedujemo i u naše kriterije, koji su ekperimentalno potvrdili svoju ispravnost. Također, ako bismo imali potpuno povjerenje u nosioce naše civilizacije, tj. naš Islamski ummet koji nijednog momenta nije ostao bez ambicija, borbenosti i koji nikada nije prihvatio vojnu okupaciju, iako su udarci bili jaki, a izdajništvo u muslimankim redovima mnogobrojno.

Ako bismo u ovome uspjeli, učinili bismo najveći korak u povijesti čovječanstva u njegovom novom dobu. Dosta nam je da duhovno i moralno vladamo na dva velika kontinenta -

Aziji i Africi, koji za razliku od ostalih kontinenata posjeduju više sigurnosti i mira. Tada će biti neminovno da se taj zapadni svijet, koji je potpuno iscrpljen i dezorijentisan, okrene prema nama uzimajući od nas ono što će im umanjiti njihovu nesreću i boli. Toga dana će nam biti povjereno rukovodstvo civilizacijom i upravljanje poviješću, prije nego neki bezumni ljudi odrede kraj čovječanstva!

Možda se još zavaravam sjenkama, ali se povijesni događaji ne odvijaju jednim ustaljenim ritmom, kao što se to pričinjava nekolicini pisaca. Ko zna šta će se desiti sutra? Ovaj svijet je pun iznenađenja. Možda se na jednom kraju svijeta desi nešto čije će se posljedice osjetiti na sasvim drugom kraju. Sve ovo nije razlog da mi nezavisno razmišljamo o našoj budućnosti, jer povijesne događaje sačinjavaju Allahova moć, ideje umnih ljudi, vapaj poslanika i reformatora.



Ova knjiga se sastoji od nekoliko predavanja koje sam održao na Radio Damasku u vremenu između 20. muharrema 1375. godine po H. (8. septembra 1955.) do 23. rebiu-l-ahira 1375. (15. decembra 1955.). Iznio sam primjere iz naše izvrsne civilizacije. To su primjeri koji čak i danas ostavljaju ushićenim svakog objektivnog čovjeka. Međutim, nisam obuhvatio sve ono najbolje u našoj civilizaciji niti mi je bilo u cilju da ga naučno komentarišem, jer sam se obraćao slušaocima različitog kulturnog i intelektualnog nivoa. A mene je zanimalo da to razumiju oni koji čuju govor i slijede njegov bolji dio, da ga čuje elita naše mladosti i intelektualni sloj ljudi koji vjeruju u našu čast, poštovanu kod Allaha i u povijesti.

Vrijeme mi nije dozvolilo da nastavim s ovim predavanjima jer sam se spremao za put na Zapad, koji se završio 1956. godine, a planirao sam da govorim o više fenomena, kao što su primjer aktivne duhovne humanosti u povijesti naše civilizacije kod onih koji su posjedovali veliku vjeru u Allaha, dž.š., slijeđenje istine, uzvišenost duše i njenog sjaja, ljepotu morala, milost prema ljudima i pravedno suđenje. Napominjemo da su oni bili i akteri same civilizacije i života, svejedno bili oni vladari, učenjaci, zahidi (askete), filozofi, vojskovođe, suci, trgovci, radnici, ljudi i žene, mladi i stari, bogati i siromašni. Ovo su primjeri ljudskog savršenstva koje nije živjelo u filozofskim niti u mudračkim vizijama, nego na zemlji sa običnim ljudima.

Ova aktivna duhovnost sa svojim izvanrednim primjerima je ono čime se odlikuje naša civilizacija nad ostalim civilizacijama. Povijest je poznavala mnoge duhovne vođe iz raznih naroda, a posebno među narodima Dalekog istoka. Također, danas žive ljudi koji se odlikuju čistom duhovnom sklonošću. Međutim, oni su bili pasivni spram civilizacijskih tokova odbijajući da uzmu aktivno učešće u njenoj izgradnji. Oni su živjeli u zabačenim selima na vrhovima planina, u pećinama i pustinjama. Međutim, duhovni primjeri u povijesti naše civilizacije učestvovali su u bitkama za izgradnju života sa svim pojedinostima koje sačinjavaju jednu bitku, poput truda, zalaganja i požrtvovanja. U ovim divnim duhovnim primjerima krije se tajna povijesnog i civilizacijskog fenomena.

Cilj publiciranja ovih predavanja danas jeste da skrenemo pažnju na ove fenomene, kao dokaz da smo mi u mogućnosti da sagradimo savršeniju i veću civilizaciju od ove današnje i da podsjetimo novu generaciju našega Ummeta na njihovu

obavezu da sagrade plemenitu ljudsku civilizaciju, kao što su naši preci nekad sagradili istu takvu. Ovo je najpodobnije vrijeme za to podsjećanje, jer naš Ummet ponovo ulazi na vrata povijesti plemenitošću, potpunom spremnošću i pokretom ka gradnji savršenije i bolje budućnosti. Naš Ummet je zadržao etičko naslijeđe svojih prethodnika, pa kada čuje nešto od njihovih herojstava ili civilizacijskih ostavština, to ga snažno potrese, dajući mu snažan podsticaj za rad.

I nemojte mu govoriti ono što zborim jer je on hrabar, kad god mu se spomene udarac, osvijesti se.

Mi ne mislimo kod spominjanja ovih fenomena da je svaka pojedinost u našoj civilizaciji lijepa i pohvalna. U povijesti ne postoji civilizacija koja nije imala posrtanja. Mi želimo da potvrdimo da su vječne ljudske osobine u našoj civilizaciji jače i ljepše i ujedno da odgovorimo na potvaranja onih koji pripisuju našoj civilizaciji svaki nedostatak i mahanu, pokušavajući da je namjerno izbrišu sa liste temeljnih civilizacija. Takođe, želimo da osujetimo obmane onih koji hoće da odvrte pažnju naše mlade generacije od naših civilizacijskih tekovina kako bi ih privukli civilizaciji koja je pokazala svu svoju pogubnost po ljude i ljudsku povijest. Iako ona posjeduje jednu stranicu pohvalnih postupaka, posjeduje također na hiljade stranica mahana i nedostataka. Ovo je cilj kolonijalizma kojem uporno strijemi. Ovo je postupak njihovih pristalica i agitatora, koji neprestano bodre i slave tu civilizaciju.

Nakon što sam u ovoj knjizi iznio neke od fenomena naše civilizacije, zamolio bih da oni koji se bave izučavanjem islamske povijesti dopune ovo što sam ja otpočeo, uz dosta preciznija i temeljitija istraživanja, rječitijim i ljepšim

izrazom, kako bi našoj mladoj generaciji ponudili stvarnu i potpuno sliku o ovoj civilizaciji, čije je svjetlo obasjavalo i ulivalo život u Srednjem vijeku. Nema opstanka za narod koji ne poznaje svoju prošlost niti budućnosti za narod koji zanemaruje i negira svoje odlike i vrijednosti koje imaju čvrstu vezu sa civilizacijom. Ako se spomen na prošlost ispoljava u vidu plakanja i naricanja za onim što je prošlo, a što je postupak lijenčuga i besposličara, isto tako njeno zanemarivanje i potcjenjivanje njenih vrijednosti i svjetla kojim nas obasjava postupak je zlonamjernih i neukih. Velika je blagodat da se okoristimo našim blagom u izgradnji naše postojeće renesanse, kako bi to bila renesansa koja će imati zagarantirane i sigurne rezultate, obogaćena vrijednostima koje će joj omogućiti da bude uspješna i dugoročna, da bude potpuno jasna u propagiranju časti i lagodnosti, čija se slava veže za heroje prošlosti, kako bi se heroji budućnosti povezali sa svojim precima. A tako će se nastaviti trijumf, očuvati povezanost lanca i upotpuniti građevina.

Allah stoji iza svake namjere i On je pokrovitelj svakog uspjeha.

Mustafa Haseni es-Siba'i

KARAKTERISTIKE NAŠE CIVILIZACIJE



Neki povijesničari definiraju civilizaciju kao “društveni sistem koji pomaže čovjeku da poveća svoj kulturno-obrazovni učinak”. Svaka civilizacija se sastoji od četiri glavna elementa: ekonomskih prihoda, političkih uređenja, moralnih običaja te usavršavanja nauke i umjetnosti. Za razvoj i napredak jedne civilizacije potrebni su mnogobrojni faktori: geografski, ekonomski, psihološki... vjera, jezik i obrazovanje. Isto tako, na pad jedne civilizacije utječu faktori koji su suprotni onima koji dorinose njenom napretku, a najznačajniji od njih su moralna i idejna dekadencija, poremećaj zakonodavstva, raširenost nepravde i siromaštva, rasprostranjenost pesimizma i nemarnosti, te odsutnost kvalitetnih kormilara i iskrenih vođa. Povijest civilizacije datira od samog postanka čovjeka i ona je neprekinuta nit koju jedan civiliziran narod predaje onome narodu koji dolazi poslije njega. Ona nije ograničena na određenu zemlju ili rasu, nego nastaje iz gore spomenutih faktora. Skoro da nema nijednog naroda o kome nije nešto zabilježeno u povijesti civilizacije. Međutim, jedna civilizacija

se razlikuje od druge po čvrstoći temelja na kojima je zasnovana, tragu koji je ostavila i općenitom dobru koje je doprinijela čovječanstvu svojim nastankom. Što bi civilizacija bila univerzalnija u svojoj poruci, humanija u svojoj težnji, moralnija u svojim pogledima i realnija u principima, to bi duže bila pamćena u historiji, bila bi trajnija u vremenu i zaslužnija da bude počašćena.

Naša civilizacija je jedna od karika u lancu svjetskih civilizacija, prije koje je bilo i poslije koje će biti civilizacija. Ona je imala faktore svog uspona i razloge svog pada, a ti razlozi nisu tema našeg izlaganja. Prije nego počnemo govoriti o fenomenima ove civilizacije, želimo spomenuti njenu odlučujuću ulogu u povijesnom napretku čovječanstva i obim onoga što je doprinijela čovječanstvu na polju vjere, nauke, morala, upravljanja, umjetnosti i književnosti velikim doprinosom putem svojih naroda i država.

Svako onaj ko izučava našu civilizaciju uvidjet će da se ona odlikuje slijedećim karakteristikama:

Ona je zasnovana na čistom monoteizmu, te je prva civilizacija koja proklamira jedinstvo Boga koji nema sudruga u Svojoj vladavini. On je Jedini koji se obožava i kome se obraća: "Samo Tebe obožavamo i samo od Tebe pomoć tražimo". On je Taj koji uzdiže i pokorava, Koji daje i pruža, te nema ništa na nebesima niti na zemlji, a da nije Njemu podređeno i da nije Njemu pristupačno.

Ovakvo duboko poimanje monoteizma imalo je veliki utjecaj na izgradnju čovjeka i oslobađanje naroda od nepravde vladara, plemića, utjecajnih ljudi i sveštenstva. Ono je, također, imalo utjecaja na ispravljanje odnosa između vlasti i naroda, te na usmjeravanje ljudi ka jedinom Bogu koji je

sve stvorio, Gospodaru svih svjetova. Ova ubjedenja ostavila su dubok trag na islamsku civilizaciju, i po njima se ona odlikuje nad svim prethodnim i narednim civilizacijama ne sadržeći u sebi bilo koji vid politeizma, njegovih običaja, filozofije vjerovanja, vladavine, umjetnosti i književnosti. Ovo je tajna zašto je islamska civilizacija okrenula leđa prijevodu Ilijade i lijepoj grčkoj idolopoklonoj poeziji i zašto islamska kultura nije pridavala pažnju vajarstvu i slikarstvu. Suprotno tome, ona je pridavala pažnju umjetnosti rezbarenja, klesanja i ukrašavanja zgrada. Islam, koji je objavio žestok rat svim vidovima politeizma, još od najstarijih vremena nije dozvolio svojoj civilizaciji da se u njoj ističe bilo šta od politeizma ili njegovih neprekidnih ostataka, kao što su kipovi velikana, pobožnjaka, vjerovijesnika i osvajača.

Kiparstvo je bilo jedan od najizraženijih oblika kulture kojim su se isticale stare i nove civilizacije, zato što nijedna od njih u domenu monoteizma nije dostigla ono što je dostigla naša civilizacija.

Ova specifičnost je obilježila sve temelje i sisteme naše civilizacije, kao što su specifičnost njene misije, zakonodavstva, općih ciljeva, općeg ljudskog postojanja, u životnim sredstvima i načinu razmišljanja. Čak su istraživači islamske umjetnosti uočili specifičnost izražaja i ukusa u njenim raznim granama, tako da primjeri andaluzijske slonovače, egipatske tkanine, šamske keramike, perzijske kovine, uprkos različitosti svojih oblika i dekora, ukazuju na specifičnost izražaja i prirode.

Druga karakteristika naše civilizacije jeste da je ona ljudske prirode i cilja, univerzalnog horizonta i misije.

Kur'an je proklamirao zajedničko ljudsko porijeklo, bez obzira na rasu, porijeklo i državu u ajetu:

O ljudi, Mi vas od jednoga čovjeka i jedne žene stvaramo i na narode i plemena vas dijelimo, da biste se upoznawali. Najugledniji kod Allaha je onaj koji Ga se najviše boji.⁸

Kada je proklamirao ovu sveopću ljudsku jedinstvenost na polju istine, dobra i plemenitosti, Kur'an je islamsku civilizaciju učinio nizom u koji su utkane genijalnosti svih naroda iznad kojih se zavihorila islamska oslobodilačka zastava. Svaka civilizacija je mogla da se ponosi nadarenošću sinova samo svoje nacije i svoga naroda, jedino je islamska civilizacija mogla da se ponosi nadarenošću svakoga ko bi uzdigao njeno ime, ma iz kojeg naroda on bio. Ebu Hanife, Malik, Šafi'a, Ahmed, El-Halil el-Ferahidi, Sibavejh (Siboja), El-Kindi, El-Gazali, El-Farabi, Ibn Rušd i njima slični, koji su imali različita porijekla i koji su bili iz raznih država, nisu ništa sem genija preko kojih je islamska civilizacija pružila čovječanstvu najbolje i najzdravije ideje.

Treća karakteristika naše civilizacije jeste da je u svim sistemima i raznim poljima svoje djelatnosti stavila na prvo mjesto moralne principe, kojih se nikada nije odrekla, niti ih je učinila sredstvom za ostvarenje interesa države, partije ili pojedinca. Ovi moralni principi su teoretski i praktično poštovani u vlasti, nauci, zakonodavstvu, ratu i miru, ekonomiji, porodici i dostigli su najdalju tačku koju nije dostigla nijedna stara, niti nova civilizacija. Ovim je islamska civilizacija ostavila tragove zbog kojih zasluhuje divljenje, što je čini jedinstvenom među ostalim civilizacijama, jer je zagarantirala čovječanstvu potpunu sreću.

⁸ El-Hudžurat, 13.

Četvrta karakteristika naše civilizacije jeste da ona priznaje ispravnu nauku i zasniva se na vjerovanju sa svojim najjačim principima. Ona se obraća razumu i duši, budi osjećaje i razmišljanje u isto vrijeme. Ovo je njena karakteristika koju nije podijelila ni sa jednom drugom civilizacijom u povijesti. Najfenomenalnija odlika naše civilizacije je njen uspjeh da uspostavi državni sistem zasnovan na principima istine i pravde, oslanjajući se na vjeru koja ne predstavlja smetnju državnom napretku i civilizacijskom kontinuitetu. Naprotiv, vjera je bila jedan od najvećih faktora državnog napretka.

Iz džamija Bagdada, Damaska, Kaira i Kordobe zasijala je nauka cijelome svijetu. Islamska civilizacija je jedina koja nije odvojila vjeru od države, prilikom čega se nisu desile nevolje njihovim spajanjem, kao što se desilo u Evropi tokom Srednjeg vijeka. Predsjednik države bi bio državni vođa (*halifa*) i vjerski poglavar (*emiru-l-mu'minin*). Istina je bila iznad svega, zakonodavstvo je bilo u rukama stručnjaka, a svaka grupa naučnika se bavila svojom strukom, ali su svi bili jednaki pred zakonom, a svačija vrijednost se mjerila prema bogobožnosti i prema doprinosu koji je pružao narodu:

“Tako mi Allaha, ako bi Fatima, kći Muhammeda, ukrala, Muhammed bi joj ruku odsjekao”⁹,

“Svi su ljudi Allahovi štićenici, a najbolji od njih su najkorisniji Njegovim štićenicima”¹⁰.

Ovo je vjera iz koje je ponikla naša civilizacija, vjera u kojoj nema razlike između predsjednika, sveštenstva, uglednih i bogatih:

⁹ Prenose ga Buhari i Muslim.

¹⁰ Prenosi ga Bezzar.

*Reci: "Ja sam čovjek kao i vi."*¹¹

Posljednje što ćemo spomenuti od karakteristika naše civilizacije jeste vjerska tolerancija koju nije posjedovala nijedna civilizacija zasnovana na vjeri. Nije začuđujuće od čovjeka koji ne priznaje ni vjeru ni Boga, što on na sve vjere gleda isto i što se podjednako odnosi prema njihovim sljedbenicima. Ali se čudimo čovjeku koji vjeruje da je njegova vjera ispravna i da je njegovo ubjeđenje najispravnije, kada mu se ukaže prilika da borbom osvoji teritoriju, preuzme vlast i bude u prilici da sudi, da ga poslije svega ovoga ne ponese njegovo čvrsto ubjeđenje i ponos njegovom vjerom da sudi nepravedno, okreće leđa pravdi i prisiljava ljude u svoju vjeru. Pravo je čudo da se u povijesti nađe jedna ovakva ličnost, pa šta reći kada se u povijesti pojavi kompletna civilizacija zasnovana na vjeri i sagrađena na njenim načelima, a povrh toga posvjedoči joj povijest da je najtolerantnija, najpravednija i najhumanija civilizacija. Ovako je izgledala naša civilizacija i mi ćemo kasnije spomenuti desetine primjera u vezi s tim, a dovoljno nam je da znamo da je ona jedina u povijesti, koja je nastala kao plod učenja jedne vjere, a koja svojim univerzalnim učenjem obuhvata sve druge vjere i narode.

Ovo su neke od karakteristika naše civilizacije i njene odlike u povijesti, zbog čega je bila predmetom divljenja cijelog svijeta onda kada je bila moćna i kada su joj se sa čežnjom divila srca slobodnih i pametnih ljudi raznih nacija i vjera. Nakon što je doživjela pad, a njeno mjesto zaposjela druga civilizacija, došlo je do razilaženja po pitanju njene vrijednosti. Neki su je osporavali, a neki joj se i dalje divili.

¹¹ El-Kehf, 110.

Bilo je onih koji su govorili o njenim odlikama, a bilo je i onih koji su pretjerivali u spominjanju njenih propusta. Ovako se danas razilaze zapadni učenjaci po pitanju naše civilizacije. Oni to ne bi činili da mjerilo pravde nije u njihovim rukama i da njihovo mišljenje nije važeće! Oni posjeduju moć na kojoj je zasnovana današnja civilizacija, a oni kojima se sudi i čijoj se civilizaciji sudi, oni su nemoćni, a prema njihovim dobrima pružaju se pogledi snažnih kako bi prisvojili njihova dobra, a njih potčinili na najgori i najpohlepniji način. Možda je ovo stav moćnoga prema slabom, on ga ponižava i omalovažava. Ovako su moćni postupali kroz cijelu povijest, osim nas kada smo imali moć i jednako postupali prema snažnima i slabima. Priznavali smo dobro i Istočnjacima i Zapadnjacima. Ko je u povijesti bio poput nas!? Pravedan zakon, čista namjera, postojana svijest.

Žalosno je što nismo primijetili neobjektivnost snažnih prema nama i njihovu nepravdu u osudi naše civilizacije. Mnogi od njih su ili vjerski fanatici koje je fanatizam zaslijepio tako da ne vide istinu, ili rasisti koje je rasizam općinio tako jako da oni ne priznaju vrijednosti bilo kojem drugom narodu. Ali, šta je razlog da na nas utječu njihova mišljenja o našoj civilizaciji? Zašto neki od sinova našeg naroda omalovažavaju ovu civilizaciju, pred čijim nogama je nekoliko stoljeća klečao cijeli svijet.

Možda je izgovor podrugljivaca iz redova našeg naroda kako je ova civilizacija neka sitnica kada se uporedi sa onim što je postigla savremena civilizacija u raznim osvajanjima i otkrićima savremene nauke. Ovaj izgovor, i kad bi bio tačan, ne bi se mogao opravdati iz dva razloga.

Prvo, svaku civilizaciju čine dvije komponente: duhovno-moralna i materijalna. Što se tiče materijalne komponente, nema sumnje u to da svaka nova civilizacija prevazilazi onu prethodnu. To je Božiji zakon životnog razvoja i njegovih faktora. Beskorisno je porediti prethodne civilizacije sa novom civilizacijom i njenim dostignućima, jer da je ovo ispravno, onda bi se mogle potcjenjivati sve civilizacije koje su bile prije nas, jer je nova civilizacija izumila mnoga dostignuća za koja prethodne civilizacije nisu znale. Dakle, materijalna komponenta nije uvijek presudna kod poređenja civilizacija.

Što se tiče duhovno-moralne komponente, ona je ta koja čini civilizacije vječnim i obavlja njihove misije na polju ljudske sreće i njihovog udaljavanja od straha i bolova. Naša civilizacija je u ovom domenu prevazišla sve prijašnje i naredne civilizacije, te tako stekla ugled kojem nema premca u bilo kojem historijskom dobu. Ova činjenica je dovoljan razlog da se naša civilizacija ovjekovječi.

Cilj civilizacije je da približi čovjeka vrhuncu sreće. Naša civilizacija je ovo i učinila više nego ijedna druga na Istoku i Zapadu.

Drugo, civilizacije se ne ocjenjuju materijalnim mjerilom niti brojkama i površinama, niti raskoši u životu, jelu i garderobi, nego se porede po tragovima koje će ostaviti na ljudsku povijest. Bitke i kraljevine se ne ocjenjuju prema veličini, površini ili brojnosti učesnika. Kada bi se najvažnije bitke u staroj i srednjoj povijesti poredile sa bitkama Drugog svjetskog rata po vojnoj spremi i naoružanju, bile bi nešto potpuno beznačajno, ali one zauzimaju značajno mjesto u povijesti, zbog njihovih trajnih tragova. Bitka Kani, u kojoj je poznati vojskovođa Hanibal ubjedljivo savladao Rimljane,

i dan-danas se proučava u vojnim školama po Evropi. Bitke Halida ibn Velida u osvajanju Šama još uvijek su predmet izučavanja i divljenja zapadnih vojnih stručnjaka, a kod nas su to zlatne stranice vojne povijesti. Ovo neće umanjiti značaj bitke Kani, Bedr, Qadisijja i Hittina, jer su one dovele do značajnih povijesnih preokreta.

Nadam se da sam postigao što sam želio skrećući pažnju na izučavanje naše civilizacije, iako nisam uspio da se posvetim ovoj temi koliko ona zaslužuje. Biće mi dovoljno da izložim neke od fenomena naše civilizacije kojima dokazujemo veličinu ove civilizacije, koju je sagradio i podigao narod koga je Najpravedniji Sudac i Najskreniji Govornik opisao kao najbolji narod koji se ikada pojavio.

TRAGOVI NAŠE CIVILIZACIJE U POVIJESTI



U prethodnom izlaganju smo spomenuli neke od karakteristika naše civilizacije i rekli smo da civilizacije traju onoliko koliko potraje njihov utjecaj u ljudskoj povijesti na različitim idejnim, moralnim i materijalnim poljima.

Naša kultura je igrala veliku ulogu u historijskom napretku čovječanstva i ostavila duboke tragove i značajan utjecaj na ono što je dostigla savremena civilizacija na polju vjere, nauke, vladavine, filozofije, umjetnosti, književnosti itd. Pa koji su to onda tragovi i kakva je njihova uloga?

Dugotrajne tragove naše civilizacije možemo posmatrati ne pet glavnih polja:

Polje ubjeđenja i vjerovanja: islamska načela imala su veliki utjecaj na vjerske reformatorske pokrete koji su nastali u Evropi početkom sedmog stoljeća i trajali sve do doba savremene renesanse. Islam je taj koji je proklamirao Božiju jednoću i Njegovu apsolutnu vlast, te uzvisio Allaha od svakog otjelovljenja, nepravde i nesavršenstva. Islam je također proklamirao vjersku slobodu svakog pojedinca i njegovo individualno razumijevanje

vjerskih propisa bez posredstva vjerskih autoriteta. Sve ovo je imalo veliku ulogu u približavanju naroda ovim veličanstvenim i čvrstim islamskim načelima. Narodi su tada bili sputani okovima okrutnih vjerskih razilaženja i dominacijom crkve, nakaradnim mišljenjima, shvatanjima uloge imetka i ljudskog tijela. Zato je prirodno da je islam, nakon što je zavladao Istokom i Zapadom, imao utjecaj na njemu susjedne narode svojim načelima prvenstveno na njihova ubjeđenja.

To se u stvarnosti i zbilo. Tako su se u sedmom stoljeću pojavili neki Zapadnjaci koji su negirali obožavanje slika i posredništvo između Boga i ljudi, pozivajući ka individualnom razumijevanju svetih knjiga daleko od nadzora sveštenstva. Mnogo učenjaka tvrdi da je na Lutera u njegovom renesansnom pokretu utjecalo ono što je proučavao iz arapske filozofije i što je uzeo od islamskih učenjaka po pitanju vjere, ubjeđenja i objave, a evropske naučne institucije su se u to doba još uvijek oslanjale na davno prevedene knjige islamskih filozofa sa arapskog na latinski jezik. Možemo potvrditi da je sekularistički pokret koji je proklamiran Francuskom revolucijom bio plod jakih idejnih pokreta, koji su vladali Evropom puna tri stoljeća, pa i više, a zasluga za to pripada našoj civilizaciji, koja je zasijala te korijene putem križarskih ratova i Andaluzije.

Polje filozofije i nauke (medicina, matematika, hemija, geografija i astronomija): Evropa se trgnula iz sna preuzimajući ove nauke od naših učenjaka i filozofa po džamijama Sevilje, Kordobe, Granade i dr. Prvi zapadni istraživači u našim školama su bili oduševljeni svim onim što su čuli u potpunoj slobodi kakvu nisu poznavali u svojim krajevima. U vrijeme kada su naši učenjaci raspravljali i pisali o rotaciji zemlje i njenom obliku, te o okretanju nebeskih tijela, evropski umovi

su bili zaokupljeni izmišljotinama o svemu ovome. Zato su Zapadnjaci otpočeli sa prevodenjem sa arapskog na latinski jezik i djela naših učenjaka su se počela izučavati na evropskim sveučilištima. U 12. stoljeću prevedena je Ibn Sinaova knjiga iz medicine, *El-Qanun*, a koncem 13. stoljeća prevedena je Razijeva knjiga *El-Havi*, koja je opširnija i veća od prethodne. Ove dvije knjige bile su glavni oslonac u podučavanju medicine na evropskim sveučilištima sve do 16. stoljeća. Što se tiče filozofskih djela, ona su ostala i duže, tako da je Zapad spoznao grčku filozofiju preko naših djela i prijevoda.

Mnogo objektivnih Zapadnjaka iz predloženog priznaje da smo im mi bili učitelji skoro šest stotina godina. Učenjak Gustav Lapon je rekao: "Prijevodi arapskih knjiga, pogotovo onih naučnih, bili su skoro jedini oslonac na evropskim sveučilištima pet ili šest stoljeća. Možemo slobodno reći da su Arapi imali veliki utjecaj u nekim naukama kao npr. medicini, što se osjeti i dan-danas. Knjige Ibn Sinaa su komentarisane krajem prošlog stoljeća u Monpeljeu". On je također kazao: "Arapske knjige su bile jedini oslonac Rodžeru Pikonu, Leonardu Piziju, Ernu Fejlefuđu, Rajmonu Lolu, Sanu Tomu, Albertu Velikome, i kaštelanskom Elfonsu Desetom." Kaže mr. Rinan: "Alberto Veliki je dužnik Ibn Sinau, a Sv. Toma je dužnik u svojoj filozofiji Ibn Rušdu!"

Orijenatalistički učenjak Sedu je rekao: "Arapi su bili jedini nosioci bajraka srednjovjekovne civilizacije, porazili su evropski barbarizam koji je bio poljuljan naletima sjevernjačkih plemena, zatim su krenuli u izučavanje grčke filozofije, ne zaustavljajući se kod onoga što su od njih preuzeli, nego su to proširili i otvorili nova vrata za izučavanje prirode".

Zatim dodaje: "Kada su se Arapi bavili astronomijom, posebnu pažnju su posvetili svim prirodnim naukama,

u čemu samo njima pripada zasluga, pa su uistinu bili naši učitelji u ovome domenu.”

Zatim dodaje: “A ako bismo se osvrnuli na ono što su Latini preuzeli od Arapa, vidjeli bismo da nam je Gerbert, koji je postao papa pod imenom Silvester II, između 970. i 980. godine, prenio ono što je učio u Španiji od naučnih disciplina. Isto tako, vidjeli bismo da je Englez Hilard, putujući Egiptom i Španijom između 1100. i 1128. godine, preveo Euklidovo djelo koje se zove *Stubovi*, a za koje Zapad nije znao. Platon Tikoli je preveo Tadosijosovu knjigu *Uker*, a Rudolf Brogi Batlimusovu knjigu iz geografije o nastanjenim dijelovima zemlje, te da je Fernando Bizi 1200. godine napisao knjigu iz algebre, nakon što je to naučio kod Arapa, te da je Kinanos Nibri u 13. stoljeću precizno preveo, te dodao neke svoje komentare na Euklidovo djelo. Poljak Kitolijon preveo je knjigu *El-Basarijat* koju je napisao El-Hasan b. Hejsem u istom stoljeću. Gerhard Krimon proširio je astronomiju u potpunosti time što je preveo Baltimosovo djelo *Magisty*, Džabirov komentar itd...

Elfons Kaštelanski je naredio 1250. godine da se izda knjiga *Ezjadžu-l-felekijje* koja bi nosila njegovo ime. Važno je napomenuti da je Roger Prvi podsticao da se nauka uzima od Arapa Sicilije, naročito iz Idrisijevih djela. Ništa manje nije uradio ni sam Frederik II na polju izučavanja arapske kulture i nauke. Ibn Rušdovi sinovi boravili su u njegovoj palači, podučavajući ga porijeklu biljaka i životinja.

Hombeld je u svojoj knjizi o kosmosu rekao: “Arapci su ti koji su izmislili farmakognoziju¹² i od njih su došle prve mudre upute koje je uzela Salermova škola da bi se kasnije

¹² Nauka o poznavanju lijekova (op.prev.)

proširila u južnoj Evropi. Apotekarstvo i medicina, na kojima se i zasniva liječenje, doveli su do izučavanja hemije i biologije u isto vrijeme na dva različita načina, a Arapi su otvorili vrata novog doba za te nauke. Arapsko iskustvo je doprinijelo da se biljni svijet obogati sa novih 2000 biljaka koje nisu postojale među biljkama koje je spomenuo Teliforidis. Arapska apoteka je čak posjedovala neke trave za koje i sami Grci nisu znali. Sedo napominje kako su Er-Razi i Ibn Sina svojim pisanim djelima dugo dominirali i vladali evropskim sveučilištima. Ibn Sina se proslavio kao liječnik u Evropi i dominirao je potpuno evropskim školama gotovo 6. stoljeća. Njegova knjiga *El-Qanun*, koja se sastoji od pet dijelova, prevedena je i štampana više puta, jer se smatrala osnovom u francuskim i italijanskim školama.

Polje lingvistike i književnosti: Arapska poezija je imala veliki utjecaj na zapadne pjesnike, a pogotovo na španske, podarivši im nove emocije u viteštvu, hrabrosti, metaforici i mašti putem arapske književnosti, a posebno preko Andaluzije. Kaže poznati španski pisac Ebaniz: "Evropa nije znala za pravo viteštvo i hrabrost, niti se njima odlikovala, sve dok Arapi nisu došli u Andaluziju i dok se muslimansko-arapski vitezovi i junaci nisu proširili južnom Andaluzijom." Iz onog što je Dozi zabilježio u svojoj knjizi o islamu iz skripte španskog pisca Garova, najbolje se može primijetiti koliko je arapski jezik utjecao na strance i njihovo pjesništvo. Ožalošćen što se zapostavljaju latinski i grčki, a pridaje se pažnja muslimanskom jeziku spomenuti pisac kaže: "Arapska poezija je opčarala mudrace i one koji posjeduju književni ukus do te mjere da su zanemarili latinski i započeli pisati isključivo jezikom svojih okupatora. To je razočaralo svakog njihovog

savremenika koji je imao imalo nacionalnog ponosa”, a nakon ovoga dodaje: “Arapske pjesme i pripovijetke se dopadaju mojoj braći kršćanima, oni izučavaju djela muslimanskih pravnika i filozofa, ne radeći to kako bi demantirali nešto od toga, već da bi se upoznali sa izvornim arapskim načinom pisanja. Ko danas izučava komentare Biblije pored sveštenika!? Gdje su oni koji izučavaju Biblije i stranice objavljene Božijim poslanicima. Kako je to samo žalosno! Nova kršćanska inteligencija ne poznaje nijedan drugi jezik niti bilo kakvu drugu književnost sem arapske, pohlepno sakupljajući i puneći svoje biblioteke arapskim knjigama, ma koliko one koštale, opijevajući i hvaleći u svakoj prilici arapsko književno blago. A kada bi čuli za neko kršćansko djelo, ne bi se ni osvrnuli na njega, pravdajući se kako je to stvar koja ne zaslužuje nikakvu pažnju. Kakva šteta! Kršćani su zaboravili svoj jezik do te mjere da danas nećeš naći jednoga od hiljadu kako svom prijatelju piše svojim jezikom. A što se tiče arapskog jezika, sve više i više je onih koji usavršavaju svoje književno izražavanje njegovim najljepšim stilom, čak skladaju poeziju na arapskom jeziku, ljepše i izražajnije i od samih Arapa”.

Nema nikakve sumnje da je arapska poezija utjecala na najbolje evropske pisce 14. stoljeća i kasnije. Bukasio je 1349. godine napisao priču *Deset jutara* koje potpuno liče pričama iz knjige *Hiljadu i jedna noć*, a po kojoj je Šekspir napisao svoje dramsko djelo *Poenta je na kraju* i po kojoj je Nijemac Lesing napisao svoju predstavu *Mudri Natan*.

Soser, predstavnik savremene engleske poezije, je bio jedan od onih koji su se ponajviše okoristili od Bukasija u njegovo doba. On ga je sreo u Italiji i nakon toga napisao svoje poznate *Priče Kantriprija*.

A što se tiče Dantea i njegovog djela *Božanstvena komedija* u kojoj piše o svojoj pustolovini u Drugi svijet, mnogo kritičara tvrdi da je na njega utjecalo Mearrijevo djelo *El-Gufran* i *Opis Dženneta* Ibn Arebija. On je boravio na Siciliji u doba imperatora Frederika II koji je bio oduševljen islamskom kulturom i njenim izučavanjem iz arapskih izvora. Između njega i Dantea se vodila naučna prepiska oko Aristotelovih ideja, a neke od tih prepiski su bile crpljene iz islamskih izvora. Dante je poznao dobar dio životopisa Allahova poslanika, Muhammeda, a.s., odakle je imao priliku da pročita o isra i mi'radžu i opisu nebesa.

Betrark je živio u doba arapske kulturne renesanse u Italiji i Francuskoj, studirajući na dva sveučilišta u Mompeljeu i Parizu, čiji su se planovi i programi zasnivali na arapskim izvorima i djelima njihovih učenika sa andaluzijskih sveučilišta.

Na srednjovjekovnu evropsku pripovijetku, na samom njenom početku, veliki utjecaj je imala arapska pripovijetka sa svojim junačkim pjesmama i pustolovinama u ime ljubavi i slave. Veliki utjecaj imala je i knjiga *Hiljadu i jedna noć* nakon njenog prijevoda na evropske jezike u 12. stoljeću. Štampana je čak tri stotine puta na skoro svim evropskim jezicima sve do danas. Jedan broj evropskih kritičara smatra kako su *Guliverova putovanja* Džonatana Svifta i *Pustolovine Robinsona Krusoa* Danijela Defoa dužnice knjizi *Hiljadu i jedna noć*, djelu *Hajj b. Seqzana* i arapskom filozofu Ibn Tufejlu.

Nema nikakve sumnje da je izdavanje knjige *Hiljadu i jedna noć* u ovolikom broju dokaz za njen prijem kod Zapadnjaka i njen veliki utjecaj na njih. Također, nema potrebe da se spominje koliko je arapskih riječi ušlo u evropske jezike u svim životnim sferama, a da se one nimalo nisu izmijenile, kao npr. cutton (pamuk), sofra, šerbe, limun, misk itd.

Dovoljno nam je kod ovoga da spomenemo riječi Makila: "Evropska pripovijetka za svoj razvoj može zahvaliti arapskom svijetu i njegovim narodima koji su živjeli u rubnim dijelovima islamske države. Ona najvećim dijelom može zahvaliti tom vrijednom potencijalu koji je učinio srednjovjekovnu Evropu duhovno i vizuelno drugačijom od one kakva je do tada bila poznata.

Polje zakonodavstva: dodir zapadnjačkih učenika sa islamskim školama u Andaluziji imao je veliki utjecaj na prenošenje jednog broja pravnih propisa i zakona na njihove jezike u doba kada Evropa nije imala uređeno zakonodavstvo. To je trajalo sve dok Napoleon Bonaparta nije došao u Egipat, te preveo najpoznatije knjige malikijskog mezheba na francuski jezik. Jedna od prvih prevedenih bila je knjiga *Kitabu-l-halil*, koja je bila začetak francuskog građanskog zakonodavstva, koje je bilo identično malikijskom mezhebu. Kaže učenjak Sido: "Posebnu pažnju privlači malikijski mezheb zbog naših veza i dodira sa afričkim Arapima." Francuska vlada je zatražila od dr. Bejrana da prevede knjigu *El-Muhtešar* u fikhu koja je djelo Halila b. Ishaka b. Jaquba, koji je umro 1422. godine."

Polje države i odnos naroda i vlasti: u Starom i Srednjem vijeku narodima je negirano pravo da se miješaju u poslove državnih službenika, a veza između naroda i vladara smatrala se vezom između roba i gospodara. Vladar je imao apsolutnu vlast i upravljao je narodom onako kako je htio. Na kraljevstvo se gledalo kao na vladarevo imanje i nasljeđivalo se kao i ostala njegova imovina. Čak su se upuštali u međudržavne ratove zbog mizernih zahtjeva princeza u prijestolju ili neslaganja oko raspodjele nasljedstva između zetova.

Poslije međunarodnih ratova pobjednik bi uzimao sve što je poražena strana imala od imetka, časti i slobode. Stvar je tekla ovako sve do pojave islamske civilizacije koja je, između ostalog, proklamirala da je narod taj koji ima pravo da nadgleda rad vladara i da oni nisu ništa više osim sluga koji se vjerno brinu i bore za interes i čast naroda.

Prvi put u povijesti se dešava da obični pojedinac ima pravo da pita svoga vladara šta oblači i odakle mu, a da mu se ne presudi smrtnom kaznom, zatvorom ili progonom, nego mu se polaže račun sve dok se ne uvjeri i on i narod.

Prvi put u povijesti dešava se da obični čovjek kaže svom vladaru: "Neka je Božiji mir i spas na tebe, o najamniče!", te da se vladar pomiri sa činjenicom da je on samo narodni sluga i da je on dužan da služi kao i svaki vjerni najamnik, te da pouzdano savjetuje ostale. Islamska civilizacija je ovo proklamirala i u praksu sprovela. To nije ništa drugo sem povjetarac slobode i svijesti koji je zapahnuo susjedne narode islamske države, podstakao ih, te pokrenuo kako bi se na kraju oslobodili. Na ovakav način su se odigrale stvari u Evropi. Kada su Zapadnjaci došli u Šam za vrijeme krstaških ratova, a i prije toga za vrijeme andaluzijske vladavine, imali su priliku da vide da je narod taj koji nadgleda vladare i da su vladari pokorni isključivo svom narodu. Zapadnjački vladari su uporedili slobode islamskih vladara, koji nisu bili podređeni posebnom društvenom staležu već cijelom narodu, sa svojom podređenosti vlastima Rima, koje su ih zastrašivale konkvizacijom i progonom ukoliko ne pokažu pokornost rimskim vjerskim vlastima. I kada su se vratili u svoje krajeve, pobunili su se protiv rimske vjerske vlasti i izborili za svoju slobodu, da bi se njihovi narodi potom pobunili i oslobodili

njih samih. Kasnije je došlo do Francuske revolucije, koja nije donijela ništa više no i sama naša civilizacija prije 12. stoljeća.

Između ostalog, naša civilizacija je u svojim ratovima proklamirala poštivanje ugovora, slobodu vjeroispovijesti, zaštitu vjerskih objekata, poštivanje ljudskih sloboda i časti, tako da je za vrijeme islamske vladavine kod pobijeđenih naroda povraćen osjećaj časti i ponosa, i probuđen duh plemenite humanosti.

Povijest prvi put bilježi da se otac djeteta iz poraženih redova požalio halifi na namjesnika da je namjesnikovo dijete bespravno udarilo njegovo. Halifa se naljutio i kaznio namjesnikova sina, te izružio svoga namjesnika, govoreći: "Kako ćete učiniti ljude robovima kada su ih njihove majke slobodne rodile?" Zaista je ovo novi duh kojeg oživljava naša civilizacija u pojedincima i narodima. Isti ovaj otac, koji se žalio zbog nepravde učinjene njegovom djetetu, bio je zlostavljan, paćen, pljačkan, lišen prava na vjeroispovijest, a on se nije pobunio, niti osjećao bilo kakvu bol od poniženja, niti je osjećao ponos i čast. Ovako je bilo sve dok ga nije ogrijalo sunce naše civilizacije, nakon čega je podigao glas govoreći: "O vladaru pravovjernih, ja se utječem Allahu i tebi od nepravde." A nepravda koja mu je bila nanesena nije teška poput prolijevanja krvi, skrnavljenja časti, oduzimanja prava na vjeroispovijest, pljačkanja zemlje, već se radilo o nepravdi koja se desila između dvojice mladića.

Zapadnjaci su se susreli sa našom civilizacijom u Srednjem vijeku putem Šama¹³ i Andaluzije¹⁴, prije čega nisu znali za

¹³ Područje današnje Sirije, Libana, Palestine i Jordana (op. prev.)

¹⁴ Muslimanska Španija (op. prev.)

pobunu kralja protiv vjerskog vođe ili za ustanak naroda protiv kralja, niti su smatrali da imaju pravo da traže da im vlast polaže račune ili da pomognu onoga kome je nepravda učinjena. A kada bi se razili u mišljenju po pitanju vjerovanja ili nekog shvatanja, klali bi jedni druge kao što mesar kolje ovce. A kada su došli u dodir sa nama, otpočela je njihova renesansa i oslobodilačka revolucija. Pa da li se nakon svega ovog navedenog mogu poreći tragovi i utjecaji naše civilizacije na oslobođenje svijeta i spašavanje naroda!?

Ovo su neki od vječnih tragova naše civilizacije koje smo svrstali u pet najvažnijih polja, koja su ujedno i najistaknutiji vidovi života jednog naroda ili civilizacije. Nama, pripadnicima ove civilizacije, dužnici su svi oni koje je oslobodila naša civilizacija, i mi taj dug moramo povratiti. To nećemo uspjeti varljivim ponosom, sanjanjem, niti golom retorikom, već spoznajom naše vrijednosti, značaja naše civilizacije i veličine našeg kulturnog naslijeđa. Mi smo ti koji zaslužujemo da nosimo epitet najboljeg naroda, koji će biti svjedok protiv ljudi na Sudnjem danu i koji će povesti ostale ka dobru, istini i plemenitosti. Možda to jednoga dana i ostvarimo, ako Bog da !?

LJUDSKA OSOBENOST



Ko izučava našu civilizaciju i njene tragove, ne može a da ne obrati pažnju na ljudsku osobenost kojom se naša civilizacija znatno odlikovala u odnosu na ostale civilizacije. Ona je izbavila čovječanstvo iz stanja pakosti, mržnje, rasipa i fanatizma u stanje ljubavi, opraštanja, potpomaganja i poistovjećavanja pred Bogom, zakonom, društvom i zajednicom; tako da nema nikakve razlike među rasama, grupama i narodima. Ova osobenost je uočljiva u principima naše civilizacije, njenom zakonodavstvu i u njenoj stvarnosti. Ljudska osobenost u principima naše civilizacije se očituje u islamskom proglasu da su svi ljudi stvoreni od jedne duše:

O ljudi, bojte se Gospodara svoga, koji vas od jednog čovjeka stvara, a od njega je i drugu njegovu stvorio, i od njih dvoje muškarce i žene rasijao. I Allaha se bojte - s imenom Čijim jedni druge molite - i rodbinske veze ne kidajte, jer Allah, zaista, stalno nad vama bdi.¹⁵

¹⁵ En-Nisa, 1.

Jedno je porijeklo za cijelo čovječanstvo, ma koliko se ono kasnije podijelilo po narodima, plemenima, društvima i nacijama. To je kao kada se podijeli jedna cjelovita porodica, a braća opet ostaju od jednoga oca i jedne majke. Njihova podjela po nacijama i državama treba da bude samo sredstvo njihovog međusobnog potpomaganja i upućivanja na dobro. Oдавде izvire čovječansko vječno načelo koje glasi:

*O ljudi, Mi vas od jednog čovjeka i jedne žene stvaramo i na narode i plemena vas dijelimo da biste se upoznali.*¹⁶

A poslije toga život možda nekog uzdigne, a nekog ponizi, neko se obogati, a neko osiromaši, neko vlada, a neko se pokorava, neki su bijeli, a neki crni...

Sve ove činjenice sačinjavaju životni zakon koji se ne mijenja, čiji cilj nije da odlikuje one koje je život uzdignuo nad onima koje je ponizio, niti bogate nad siromašnim, vladare nad podređenim ili bijelce nad crncima, nego su svi oni isti kod Allaha po svojoj ljudskosti i među njima nema razlike ni po čemu, sem po bogobojznosti:

*Najugledniji kod Allaha je onaj koji Ga se najviše boji.*¹⁷

Oni su jednako podređeni zakonu i nikome od njih se ne daje povlastica osim onome ko je zasluđuje djelima:

*Onaj ko bude uradio koliko trun dobra - vidjeće ga. A onaj ko bude uradio koliko trun zla - vidjeće ga.*¹⁸

¹⁶ El-Hudžurat, 13.

¹⁷ El-Hudžurat, 13.

¹⁸ Ez-Zilzal, 7-8.

Svi ljudi su jednaki u društvu, oni slabiji utječu na one jače i svi su ovisni o radu pojedinaca: "Vjernici u njihovom međusobnom sažaljevanju i milosti su poput jednoga tijela koje kada mu oboli jedan organ i ostali djelovi mu se pridruže groznicom i besanicom." Ovako islam proklamira ljudsku jednakost kao jednakost braće od jednog oca i jedne majke, društveno jedinstvo u zajednici, kao drvo čije je grane poljuljao vjetar, sve se one njišu, bez obzira bile one na vrhu ili niže. Korisno bi bilo napomenuti kako se Kur'an mnogo puta obraća ljudima na način koji upućuje na njihovo zajedničko porijeklo: O ljudi.., O sinovi Ademovi.. Isto tako se obraća i sinovima jedne vjere: O vi koji vjerujete...O vjernici.., ne preferirajući svojim obraćanjem narod nad narodom ili grupu nad grupom. Ljudska osobenost u našem civilizacijskom zakonodavstvu uočljiva je u svakom segmentu zakona:

U namazu svi ljudi stoje pred Bogom, ne daje se posebno mjesto vladaru, velikanu ili učenjaku.

U postu svi gladuju jednom glađu, bez izuzimanja vladara, bogataša ili plemića.

Prilikom obavljanja obreda hadždža svi oblače istu odjeću, zajedno stoje i obavljaju iste obrede, bez obzira bio ko dalek ili blizak, jak ili slab, vladar ili obični čovjek.

A ako se pogleda u propise građanskog prava, vidi se da je istina vladajući zakon u međusobnim odnosima i da je pravda željeni cilj zakonodavstva, te da je otklanjanje nepravde bajrak koji nosi zakon, i pod koji se sklanja svako onaj kome je učinjena nepravda i ko je potlačen.

A ako se pogleda u krivični zakon, vidi se da je kazna jednaka za sve koji je zasluže. Ubistvo se kažnjava ubistvom, krađa određenom kaznom; ko napadne prema njemu se

sprovedu određene disciplinske mjere, bez obzira da li je ubica neki učenjak ili neznalica, a ubijeni neki vođa ili zemljoradnik. Bez obzira da li napadač bio vođa pravovjernih ili obični radnik, a napadnuti stranac ili Arap, Istočnjak ili Zapadnjak. Svi su oni jednaki pred zakonom:

*O vjernici! Propisuje vam se odmazda za ubijene: slobodan za slobodna, i rob za roba, i žena za ženu.*¹⁹

Zakonodavstvo dobija na svom značaju kada prizna ljudsko dostojanstvo svim ljudima, bez obzira na njihovu vjeru, rasu ili boju kože:

*Mi smo sinove Ademove, doista, odlikovali.*²⁰

Ovo dostojanstvo obuhvata sva ljudska prava u životu, vjeri, nauci, življenju... Dostojanstvo je za sve ljude i dužnost države je da sve njih opskrbi dostojanstvom na isti način, bez ikakve iznimke. Zakonodavstvo se još više uzdiže i dostiže vrhunac time što je propisalo nagrađivanje i kažnjavanje prema namjerama, a ne prema spoljašnjem izgledu: "Zaista Allah ne gleda u vaše izgleda, nego gleda u vaša srca". Dakle, namjera je ta po kojoj se kažnjava i nagrađuje: "Djela se cijene prema namjerama i svako će dobiti ono što je naumio." Primljena namjera kod Allaha je isključivo ona u kojoj se želi dobro i korist narodu, ona u kojoj se radilo radi Allaha i Njegova zadovoljstva, bez neke materijalne koristi:

*I dobra djela činite da biste postigli ono što želite.*²¹

¹⁹ El-Bekare, 178.

²⁰ El-Isra, 70.

²¹ El-Hadždž, 77.

I to dobro koje učiniš radi Allaha nemoj tražiti za njega naknadu od onoga kome je učinjeno:

*I hranu su davali, mada su je i sami željeli, i siromahu i siročetu i sužnju: Mi vas samo za Allahovu ljubav hranimo, od vas ni priznanja ni zahvalnosti ne tražimo!*²²

Najveći stepen ljudske osobenosti dostiglo je zakonodavstvo time što smatra sva stvorenja: ljude, životinje, biljke, predmete, zemlju, nebeske sfere, ravnopravnim u obožavanju Allaha i pokoravanju svemirskim zakonima. Koliko je samo lijepo to što Kur'an traži od svakoga muslimana da na svakom rek'atu svoga namaza kaže:

*Zahvala pripada samo Allahu, Milostivom, Samilosnom.*²³

Obaveza muslimana je da spomene kako je on jedan dio Ovoga svijeta koji je stvorenje jednoga Boga, Čija milost je sveobuhvatna. Zato neka bude musliman, na Ovome svijetu gdje živi i o kome je ovisan, primjer milosti kojom se odlikuje Allah koji je neovisan o cijelome svijetu.

Ovo su spoljašnosti ljudske komponente naše civilizacije i njenog zakonodavstva, kada ih je proklamirala svijetu, kakva je bila primjena ovih načela kada su dominirala i zavládala? Da li su ova načela ostala samo pisana povelja ljudskih prava na papiru, povodom čijeg proklamiranja se slavi jednom godišnje u običnim državama, dok je malo veće države krše svakoga sata, dana i mjeseca? Da li su ovi principi ostali

²² El-Insan, 8-9.

²³ El-Fatiha, 1-2.

zarobljeni samo u državi u kojoj su objavljeni, kao što se desilo sa načelima Francuske revolucije u Francuskoj, dok su njene kolonije i države pod njenom upravom bile lišene ovih načela? Da li su ova načela podigla sebi nove spomenike kao što je podignut Kip slobode u Njujorku, koji je prva stvar koja se uoči kad se dođe u to mjesto, dok američki postupci van njenih granica jasno proklinju i ismijavaju slobodu, progone i tlače svakoga ko žudi za njom. Saslušaćemo povijest, da čujemo šta ona kaže? Ona je najiskreniji svjedok! Da vidimo neke od fenomena ljudske osobenosti u našoj civilizaciji, kao i to kako su se u stvarnosti potvrđivali u djelima pojedinaca i vladara:

Jedne prilike su se posvađali Ebu Zerr, Arap iz uglednog plemena Gifar i Bilal el-Habeši, crni rob iz Abesinije, čiju je slobodu otkupio Ebu Bekr. Oba njih bili su ashabi Allahova Poslanika, a.s., vjerovali su u njegovo poslanstvo i prakticirali islam. Svađa između njih je otišla toliko daleko da je Ebu Zerr rekao Bilalu: "Crnjo jedan!" Na to se Bilal požali Allahovom Poslaniku, a.s., te Poslanik, a.s., reče Ebu Zerru: "Sramotiš ga zbog majke, zaista si osoba u kojoj ima džahilijjetskih/paganskih osobina!" Ebu Zerr je pomislio da se radi o strastvenim džahilijjetskim osobinama, koje su svojstvene mladićima, pa je rekao: Zar u ovoj dubokoj starosti i u ovim godina!? Allahov Poslanik, a.s., reče: "Da, oni su vaša braća". Nakon toga je Ebu Zerr zažalio zbog onoga što je učinio, te je pozvao Bilala da mu stane nogom na lice.

U doba Allahova Poslanika, a.s., neka žena iz plemena Benu Mahzum je ukrala, te je dovedena pred njega da joj se sudi. To je zabrinulo Kurejšije, te su se počeli zapitkivati ko bi se mogao zauzeti za nju kod Allahova Poslanika, a.s., kako bi

se izbjegla kazna? Dosjetili su se da Allahov Poslanik, a.s. voli Usamu b. Zejda, te da bi joj on mogao pomoći i zauzeti se za nju kod Allahova Poslanika, a.s. Kada je Usama to zatražio, Allahov Poslanik, a.s., se jako rasrdio i rekao mu: “Zauzimaš se za neprimjenjivanje Allahove kazne?” Zatim se okrenuo narodu govoreći: “Zaista su propali oni koji su bili prije vas zbog toga što bi kada bi ukrao neki plemić, pustili bi ga, a ako bi to uradio neko slabiji, izvršili bi nad njim kaznu... Tako mi Allaha, kada bi Fatima, kći Muhammedova, ukrala, odsjekao bih joj ruku!”

Došao je Kajs b. Mattatijje (jedan od licemjera) na sijelo gdje je sjedio Selman el-Farisi (Perzijanac), Suhejb er-Rumi (Bizantijac) i Bilal Habešija (Abesinijac), te je rekao: Plemena Evs i Hazredž su se podigli u odbanu ovog čovjeka (Allahova Poslanika, a.s.), ali šta je sa ovima, misleći na Selmana, Bilala i Suhejba²⁴? Čuvši ove riječi, skoči Muaz b. Džebel, r.a., i uhvati ga za prsa, zatim je došao kod Allahova Poslanika, a.s., i obavijestio ga o onome što je čuo. Allahov Poslanik, a.s., se naljutio i naredio da se okupi narod, te im rekao: “O ljudi! Zaista je Gospodar jedan, otac jedan i vjera jedna!”

Došao je Adijj b. Hatem u Medinu, prije nego što je primio islam. Prispjeo je na jedan skup Allahova Poslanika, a.s. sa njegovim ashabima, nakon povratka iz neke bitke. Još uvijek su na sebi nosili oklope. Bio je opčinjen autoritetom Allahova Poslanika, a.s. kod njegovih ashaba i izražavanjem njihovog poštivanja prema njemu. Kad u međuvremenu dođe neka siromašna žena, jedna od ropkinja iz Medine, te pride Allahovu Poslaniku, a.s. i reče da mu želi nešto povjeriti. A on

²⁴ S obzirom da nisu Arapi. (op. prev.)

joj reče: "Izaberi mjesto koje hoćeš, kako bih te saslušao". Zatim je ustao za njom i dugo je slušao, te se na posljetku vratio... Kada je Adijj ovo vidio bio je oduševljen širinom i humanošću Allahova Poslanika, a.s., te primi islam.

Kada je Poslanik, a.s. osvojio Mekku, nakon dvadeset i jedne godine napora i truda, te stao kao pobjednik pred onima koji su se borili protiv njega, protjerali ga i u laž utjeravali, on tada nije ni našta mislio sem na svoju misiju i njena načela u koja je pozivao, krijući se po uličicama Mekke, a kasnije je ostao takav kao vođa u Medini, kada je udario temelje ove nezaboravne civilizacije u povijesti. Tada je objavio praktikovanje ovih načela u koja je neprekidno pozivao, i prije nego što je dobio posljednju bitku. Stojeći na vratima Ka'be, on im se obrati, dok su oko njega stajale Kurejšije, puni oholosti i nepravednih društvenih razlika, slušajući njegov govor: "O Kurejšije, Allah je otklonio od vas džahilijetsku oholost i hvalisanje rodoslovljem. Svi ljudi potječu od Adema, a Adem je stvoren od zemlje. Zatim je citirao Allahove riječi u koje je pozivao i prije nego što je pobijedio:

*O ljudi, Mi vas od jednog čovjeka i jedne žene stvaramo i na narode i plemena vas dijelimo da biste se upoznivali. Najugledniji kod Allaha je onaj koji Ga se najviše boji.*²⁵

Ebu Beker, r.a., u svoje doba, bio je primjer skromnoga vođe, čije je srce i dušu ispunjavala humanost. Kada je postao halifa, obilazio je kćerke čiji su očevi izginuli u ratovima, te im muzo ovce, govoreći: "Nadam se da hilafet neće promijeniti moje prijašnje navike."

²⁵ El-Hudžurat, 13.

Omer, r.a. je bio primjer halife punog brige prema svome narodu. Ljubomorno je štitio prava slabih i bio nepokolebljiv kod je pravda i suđenje u pitanju. Na sve ljude je gledao podjednako. Čak je ponekad i sam oskudjevao da bi drugima ugodio. Dešavalo bi se da i sam ostane gladan kako bi im udovoljio. Raspitivao se za narod i obilazio ih po kućama. Poznate su priče o tome.

Jedne prilike vidio je nekoga starca kako traži milostinju, te mu je prišao i upitao ga: "Šta je sa tobom?" "Ja sam starac i prosim", reče mu starac koji bio židov iz Medine. Zatim će Omer pun humanosti: "Nismo pravilno postupili prema tebi! Kada si bio mlad, uzimali smo od tebe porez, a sada kada si ostario i oslabio, zaboravili smo na tebe." Zatim ga je uzeo za ruku i poveo svojoj kući, te ga nahranio onim što je imao, a potom je naredio državnom blagajniku da njemu i sličnim odredi onoliko koliko je dovoljno njima i njihovim porodicama.

Omer se šetao sokacima Medine i ugledao neku djevojčicu koja je bila jako slabašna i padala bi u hod, zatim je rekao: "Nesretnica! Ko od vas zna ovu djevojčicu?" "Zar je ne znaš," reče mu sin Abdullah!? "Ne znam." "Ona je tvoja unuka, moja kći," reče Abdullah! "Pa šta joj se desilo? Zbog čega je u ovakom stanju u kakvom je vidim?" "Zbog onoga što si nam uskratio od naših redovnih primanja," reče mu Abdullah. Na to će Omer: "Tako mi Allaha, ti kod mene nemaš ništa više osim onoga što ti pripada, kao i bilo ko drugi od muslimana, bilo to tebi dovoljno ili ne! Allahova knjiga sudi između mene i vas."

U Mekku je pristigla neka trgovačka karavana u kojoj je bilo žena i djece. Omer je zamolio Abdurrahmana b. Avfa

da jedno veće stražari sa njim nad karavanom, na šta je on i pristao. Stražarili su i klanjali, kad odjednom Omer začu plač djeteta, te se zaputi prema mjestu odakle se čuo glas djeteta i reče majci: Boj se Allaha i udovolji djetetu! Zatim se vratio na svoje mjesto, a nakon izvjesnog vremena opet začu onaj isti plač, te se ponovo uputio do majke djeteta i kaza joj ono što je rekao i prvi put. Krajem noći, Omer ponovo začu plač istog djeteta, te se uputi do njegove majke i reče joj: "Ti si zaista loša i nemarna majka! Zašto ti sin ne spava po cijelu noć?" Na to mu ona odgovori, ne znajući ko je on: "Robe Allahov, uznemiravaš me cijelu noć! Hoću da ga odbijem od dojenja, pa zato plače!" "Zašto hoćeš da ga odbiješ," upita Omer? "Zato što Omer ne daje osim djeci koja nisu dojenčad," reče ona. "Koliko je star?" - upita Omer. "Nekoliko mjeseci," odgovori majka. "Nemoj ga odbijati, ne žuri se...". Zatim je klanjao sabah plačući, čak da narod nije razumio šta je učio, pa kada je predao selam, rekao je: "Teško se Omeru, koliko je samo muslimanske djece ubio!" Zatim je naredio da se razglasi narodu da ne žure sa odbijanjem dojenčadi, te da će se udijeliti dio svakome ko je rođen u islamu, i to je pismeno naredio i ostalim dalekim muslimanskim predjelima.

Povijest nije zabilježila ništa veće i ljepše od ovih događaja, niti ima u bilo kojoj civilizaciji nešto ljepše od demokratije Omera, r.a., koji je držao stražu nad karavanom, dok su njeni vlasnici spavali, a bio je vođa pravovjernih. Tko bi od careva i kraljeva ili njihovih nasljednika uradio ono što danas radi samo onaj kome je posao da stražari? Koliko je samo teško i zamisliti da neko od njih postupi kao što je postupio Omer? Ko bi se osvrnuo na dijete koje plače, te otišao do njegove majke i naredio joj da mu udovolji? Ko bi od nas postupio

prema djetetu neke karavane, onako kako je to učinio Omer!? Ko je od velikana dostigao do tog stepena humanosti kojeg je posjedovao Omer? Da poslušamo nešto što je još ljepše od spomenutog, a što se zbilo u povijesti naše civilizacije:

Pripovijeda Eslem, koji je bio Omerov, r.a. sluga: "Jedne večeri smo ja i Omer izašli u obilazak stanovnika po njihovim kućama i kada smo se udaljili od Medine, ugledali smo neku vatru pa je Omer rekao: "Podimo tamo da pogledamo šta se zbiva." Požurili smo do vatre, i ugledali ženu oko koje su sjedila uplakana djeca, a na vatri je bio lonac. Omer je nazvao selam i upitao: "Šta vam je?" "Noć i hladnoća nam ne daju mira," reče majka. "A šta je sa djecom, zašto ovoliko plaču," upita Omer? "Glad," reče majka. "A šta je u ovoj posudi?" "Voda, zavaravam ih sa njom da bi pospali. Neka Allah sudi između nas i Omera." Na to će Omer: "Allah ti se smilovao, otkud da Omer zna za vas?" "On je preuzeo odgovornost za nas, a zatim nas zapostavio," reče žena." Kaže Eslem: "Zatim se Omer okrenuo prema meni i rekao: "Požurimo odavde, pa smo požurili sve dok nismo došli do jednog mlina, odakle je Omer uzeo brašno i nešto masla, te mi naredio da mu to uprtim na leđa. "Ja ću to ponijeti", rekao sam. Na to će Omer: "Hoćeš li ti nositi moje grijeha na Sudnjem danu, majka te izgubila." Zatim smo se uputili prema njima i kada smo stigli, Omer je spustio sa leđa brašno, te odvadio jedan dio i rekao: "Dopusti mi, ja ću to pripremiti." Zatim se sageo i raspuhao vatru, a imao je veliku bradu iz koje sam vidio kako izlazi dim. Kada je završio sa kuhanjem, zatražio je da mu donese jednu posudu u kojoj bi rashladio hranu, nakon čega bi je ona davala djeci... I tako je ostao sve dok se nisu zasitili. Kada smo krenuli, ostavio je preostalu hranu i ona mu

je kazala: "Allah te nagradio za ono što si učinio, bolji si od vladara pravovjernih (tj. od Omera)!" "Samo dobro zbori," reče Omer i doda, "a kada dođeš do vladara pravovjernih, naći ćeš me tamo, ako Bog da." Zatim smo se malo udaljili i Omer je zastao. Upitao sam ga, hoćeš li još šta učiniti? Ništa mi nije odgovarao, sve dok djeca nisu pospala i smirila se, nakon čega je zahvalio Allahu i rekao mi: "O Esleme, glad ih je navela na plakanje i besanicu i nisam želio otići od njih sve dok ih nisam vidio kako spavaju."

Ovakvi jedinstveni humani gestovi u ljudskoj povijesti nisu bili rijedak slučaj za Omera.

Jedne večeri, kada je Omer po svome običaju obilazio stanovništvo, prolazeći sokacima, začuo je iz jedne kuće pomaganje neke žene, na čijim vratima je sjedio čovjek. Omer mu je prišao i upitao ga ko je on? On mu je rekao da je jedan od beduina, te da je došao kako bi mu vođa pravovjernih udijelio nešto iz svoga izobilja. "A kakvo je ovo pomaganje koje se čuje iz kuće," upita Omer? Na to mu reče čovjek, ne znajući da je on vođa pravovjernih: "Idi svojim putem, Allah ti se smilovao i ne pitaj za ono što te se ne tiče!" Ali je Omer bio uporan da sazna o čemu se radi, sve dok mu nije objasnio: "Žena hoće da se porodi, a nemamo nikoga da nam pomogne." Omer se vrati kući i upita svoju ženu Ummu Kulsum, kćerku Alije, r.a.: "Hoćeš li da se osevapiš?" "Kako?" - upita ona. Zatim joj ispriča o čemu se radi i reče da ponese svu potrebnu opremu za novorođenče i njegovu majku i nešto hrane. Ponijeli su to i kada su stigli, njegova žena je ušla u kuću, a on ostao sa čovjekom, te je zapalio vatru i skuhaio hranu. Čovjek nije znao o kome se radi. Malo kasnije, nakon što se žena porodila, uzviknu Omerova supruga: "O vođo pravovjernih, kaži

prijatelju da je dobio sina!” Kada je to beduin čuo i saznao da se radi o vodi pravovjernih, kao da se uplašio, te se počeo polahko udaljavati od njega, a Omer mu je govorio: “Ostani gdje i jesi.” Zatim je odnio posudu sa hranom svojoj ženi kako bi nahranila porodilju, a kada se zasitila, donio je posudu čovjeku i rekao mu: “Izvoli, jedi. Cijelu noć nisi spavao.” A kada je izišla Omerova žena iz kuće, ustao je Omer i obratio se čovjeku, govoreći: “Kada svane, dođi pa ćemo ti dati što ti je potrebno.” Pa kada je svanulo došao je čovjek i uzeo djetetov propisani dio.

Sve što sam čitao iz povijesti vođa i poglavara, ne znam da sam išta ljepše, bolje i velikodušnije našao od ovoga. Spominje se u biografiji Washingtona, oslobodioca Amerike, da se jednoga dana šetao ulicama grada koji je po njemu kasnije nazvan i ugledao nekoliko vojnika kako bezuspješno pokušavaju da podignu veliki kamen, dok je njihov komandant stojao nad njima, skrštenih ruku. Na to mu je Washington rekao: “Pomozi im!” “Ja se ne spuštam na taj nivo,” odgovori komandant i odbi da ga posluša. Zatim je Washington skinuo kaput i prišao u pomoć vojnicima, nakon čega su uspjeli podići kamen, te im je naposljetku rekao: “Kada god zatrebate pomoć, potražite Washingtonovu kuću.”

Ovo je zaista nešto posebno, i ukazuje na jako lijepo ponašanje. Ali, šta je ovo u poređenju sa onim što je učinio Omer? On je u noći pošao u obilazak svojih podanika, napustivši spavanje i odmor, te naišao na ženu koja je bila pred porođajem, vratio se kući, pozvao svoju ženu, a zatim su se zajedno vratio po noći. On je nosio hranu, a ona odjeću. Nakon što su stigli, njegova žena, koja je po današnjim standardima bila “prva dama” države, imala je ulogu babi-

ce, a on kuhara. Gdje se može naći ovako velika ljudska plemenitost, do koje nije dosegao ni jedan vladar na zemlji. To je jedna od Omerovih izvrsnih odlika i jedan od fenomena naše islamske civilizacije, koja je učinila od Omera b. Hattaba, pustinskog sina, čovjeka koji stoji na čelu svih poglavara, kao što naša civilizacija stoji ispred svih ostalih civilizacija...

Nije Omer jedini primjer koga je naša civilizacija učinila primjerom koji predstavlja oličenje ljudske humanosti. To je učinila i od Ebu Bekra, Osmana, Alije, Omera b. Abdulaziza, Salahuddina, i drugih pojedinaca islamske uleme, velikana, vođa, pobožnih ljudi i filozofa. U svakom od njih je primjer velike ljudske humanosti u našoj univerzalnoj civilizaciji...

RASNA JEDNAKOST



Ovo je drugi segment ljudske osobnosti u našoj univerzalnoj civilizaciji, a to je potvrđivanje istinske jednakosti među ljudima, bez obzira na njihovu boju. Nakon što je Kur'an proklamirao načelo jednakosti u ajetu:

*Najugledniji kod Allaha je onaj koji Ga se najviše boji*²⁶,

ustao je i Poslanik, s.a.v.s., na Oprosnom hadždžu da to obznani u svom govoru punom pouka i značenja: "Ljudi su nastali od Adema, a Adem je nastao od zemlje, a Arap nema prednosti nad neArapom, niti bijelac nad crncem, osim po bogobožnosti".²⁷

Ova jednakost se nije zaustavljala kod proklamiranja načela prilikom raznih svečanosti, kao što se to da primijetiti kod lidera savremene civilizacije danas, nego je bila praktična jednakost koja se sasvim jednostavno provodi. To u praksi ne privlači pažnju niti zahtijeva poteškoće i pretvaranje. To

²⁶ El-Hudžurat, 13.

²⁷ Prenosi ga Ibn Sa'd od Ebu Hurejre.

se primijenilo u džamijama, gdje su se sastajali bijelci i crnci na jednom polju, polju robovanja Allahu, dž.š., i pokornosti Njemu. Bijelac, pri tome, nije nalazio neprijatnosti niti zazornosti u stajanju uz rame crnca u saffu.

Ta jednakost se ogleda na hadždžu, gdje se skupljaju ljudi različitih boja na jednom mjestu, u jednoj odjeći, bez razlikovanja bijelca od crnca, i bez osjećaja superiornosti bijelih nad crnim ljudima ili obrnuto. Naprotiv, vidjet ćemo nešto uzvišenije od toga. Tako, na dan osvajanja Mekke, Božiji Poslanik, s.a.v.s., je naredio Abesincu Bilalu da se popne na Ka'bu i prouči ezan kako bi obznanio riječ istine. Mi znamo svetost i značaj Ka'be kod prijeislamskih Arapa. To je uzvišena Kibla u islamu, pa kako da se na nju penje jedan crni rob poput Bilala?! Kako da je gazi svojim nogama? Ovakav postupak, ili nešto slično ne može se zamisliti ni u savremenoj civilizaciji, npr. u Americi.²⁸ Naša civilizacija je to postigla prije četrnaest stoljeća, a samo Bilalovo penjanje na krov Ka'be nije ništa drugo sem proklamiranje ljudske časti iznad svega. Čovjek zaslužuje određenu počast zbog svoga znanja, razuma, morala i imana, a ne zbog svoje boje kože. Čovjeka neće uzvisiti njegova bijela boja ako ga osporavaju njegova djela, i neće ga boja njegove crne kože osporavati ako ga njegov trud i inteligencija stave na čelo.

Zbog svega ovoga Poslaniku, a.s., se nije svidio postupak Ebu Zerra, jednog od njegovih uvaženih ashaba, kada je vrijeđao drugoga ashaba riječima: "Crnjo jedan", pa mu je rekao: "Zar ga vrijeđaš zbog boje kože njegove majke? Zaista u tebi ima još džahilijjskih (paganskih) osobina!" Ovo je

²⁸ Autor je ovu knjigu napisao šezdesetih godina, pa zbog toga na njegove riječi treba gledati sukladno vremenu u kojem je djelo nastalo. (op. prev.)

razgraničenje između nauke i neznanja, i između humane i paganske (džahilijjske) civilizacije.

Civilizacija u kojoj se ne uzdiže rasa nad rasom ili boja jedne kože nad drugom je civilizacija koju gradi razuman i plemenit čovjek, i sa njom će pametno i plemenito čovječanstvo da bude sretno. Nasuprot tome, svaka civilizacija u kojoj je bijeli čovjek uzvišen a crni potlačen, u kojoj je bijela rasa sretna, a neka druga nesretna je primjer paganske (džahilijjske) civilizacije sa kojom se čovječanstvo vraća unazad nekoliko stoljeća. Ona je ohola, paganska (džahilijjska), glupa i slijepa. "Zaista u tebi ima još paganskih (džahilijjskih) osobina!" Ovo je opis džahilijjske civilizacije koja proklamira rasnu podjelu. To je ono protiv čega se naša civilizacija bori na svim nivoima života, u džamiji, školi, sudu, u rukovodstvu, bilo među prijateljima ili neprijateljima.

Kada je krenula muslimanska vojska u osvajanje Egipta, i nakon što je prodrla u njega, zaustavila se ispred Babilonske tvrđave. Egipatski kralj Muqavqis je htio da pregovara sa muslimanima, pa im je poslao delegaciju koja bi se upoznala sa muslimanskim zahtjevima i zatražio da i muslimani pošalju svoju delegaciju njemu. Na njegov zahtjev 'Amr ibn 'As je poslao skupinu od desetak ljudi, među kojima je bio Ubade ibn Samit, koji je bio jako crne puti, čak se navodi da je bio visok deset pedalja, pa mu naredi Amr da on bude govornik u ime muslimanske delegacije. Kada su ušli kod Muqavqisa, ustade ispred njega Ubade da govori u ime muslimana, ali se Muqavqis uplaši od njegovog izgleda i zatraži da se zamijeni ovaj crnac i da izaberu nekoga drugoga da mu se obrati. Članovi delegacije jednoglasno odgovoriše: "Ovaj crnac je najpametniji i najučćeniji među nama, on je naš velikan i najodabraniji,

i mi smo odani njegovom mišljenju, a naš zapovjednik ga je postavio za vođu i naredio da mu budemo poslušni!”

“Kako možete dozvoliti sebi da ovaj crnac bude najodabraniji među vama, jer bi trebalo da bude manje poštovan”, reče Muqavqis. Na to članovi delegacije odgovoriše: “Ni u kojem slučaju. Iako je crn, kao što vidiš, on je najpametniji i najugledniji među nama, a crnputost nije sramota”. Na to se obrati Muqavqis Ubadetu i reče: “Hajde ustani i pričaj u njihovo ime, ali što blaže, jer se plašim tvog izgleda, pa ako budeš oštro govorio, uplašit ću se još više”.

“U našoj vojsci ima hiljadu crnaca koji su crniji od mene”, reče Ubade, nakon što je primijetio strah od crnaca kod Muqavqisa.

Pogledajmo koliko je lijepa ova civilizacija i koliko je njena humanost uzvišena! Svi ljudi, čak i mnogi u dvadesetom stoljeću smatrali su da je crna put manjkavost. Smatrali su da crnci nemaju mjesta među bijelcima, pa kako će ih predstavljati i kako će biti bolji od njih u nauci i mišljenju?

Kada je došla naša islamska civilizacija, pogazila je ova mjerila, oborila ovakvo razmišljanje i postavila crnca ispred bijelca ako ga njegovo znanje, razmišljanje ili hrabrost postavljaju naprijed. Ubade ibn Samit je samo jedan od tih crnaca koje je uzdigla naša islamska civilizacija na čelne i vodeće pozicije.

Abdul-Melik ibn Mervan je naređivao da telal obznani da za vrijeme hadždža niko ne daje fetve ljudima sem Ata' ibn Ebi Rebaha, imama Mekkelija i njihovog šeri'atskog pravnika. Da li znate ko je to Ata'? Ata' je bio crne puti, slijep, spljoštenog nosa, paraliziran, hrom, kofrdžave kose, od koga insan ne bi očekivao nikakve koristi. Kada bi sjeo u

kružok među svoje učenike, izgledao bi kao crna svraka usred polja pamuka!!! Ovog crnog slijepca spoljoštenog nosa naša civilizacija je učinila vođom (imamom) kome se obraćaju ljudi za fetvu, i školom od koje su učile hiljade bijelaca, koji je bio predmet poštovanja, ljubavi i zahvalnosti.

U našoj civilizaciji na polju nauke i književnosti bilo je veoma poštovanih ljudi koji su bili crne puti, ali im njihova crna boja kože nikada nije bila prepreka da sijeđu sa halifama, kao pjesnik Nusajb, niti da budu šeri'atski pravници koji pišu islamsku literaturu o islamskom pravu, koja će da bude osnova ostalim djelima, kao Osman ibn Ali ez-Zejla'i, komentator *El-Kenza* u hanefijskoj pravnoj školi. Hafiz Džemaluddin Ebu Muhammed Abdullah ibn Jusuf ez-Zejla'i, autor djela *Nasbur-raje*, bio je crnac iz mjesta zvanog Zejla' u Etiopiji, kao što je i Osman.

Svaki Arap je čuo za Kafura el-Ahšedija, crnoga roba koji je vladao Egiptom u četvrtom stoljeće poslije hidžre, čije je ime pjesnik El-Mutenebbi zauvijek uklesao u povijest svojom hvalom, a istovremeno i kritikom.

Ukratko rečeno, naša civilizacija nije poznavala rasnu diskriminaciju između bijelaca i crnaca. U njoj nije bilo zajednice u kojoj su bili samo crnci, sa kojima bijela rasa nije mogla da stanuje, niti je bilo ugrožavanja njihovih prava, niti su bili predmet mržnje i omalovažavanja od strane bijele rase. Naša civilizacija je humana, gleda na ljude kroz istinu i dobro, a ne gleda crninu niti bjelinu, osim kroz bjelinu ili crninu djela:

*Onaj ko bude uradio koliko trun dobra – vidjet
će ga, a onaj ko bude uradio koliko trun zla
– vidjet će ga.*²⁹

²⁹ Ez-Zilzal, 7-8.

Izgovaranje ovih riječi je izazivalo čuđenje prije pedesetak godina, i svako se slaže da je rasna diskriminacija barbarski čin, te da bilo koja napredna civilizacija ne prihvata taj metod. Naša islamska civilizacija to ne može uraditi, jer je ona najpoznatija civilizacija po pitanju širenja bratstva i jednakosti među ljudima, ali nakon uspostavljanja UN-a i proglašenja Deklaracije o ljudskim pravima vidimo potrebu da se priča o ovoj temi nakon što smo bili svjedoci stravične priče o rasnoj diskriminaciji u Južnoafričkoj Republici, o kolonijalističkim užasnim zločinima u Keniji i općem stanju crnaca i drugih rasnih grupa u Americi.³⁰

Čudno je da oni koji pozivaju rasnoj diskriminaciji, kao vlasti Južne Afrike, i oni koji ekonomski i politički ugrožavaju crnce u Keniji, i koji američke crnce izlažu najtežim patnjama i iskušenjima nisu Istočnjaci, da bi ih neko optužio da su nazadni i barbari, kako ih stalno Zapadnjaci optužuju. Čudno je da sve ovo rade napredne zemlje koje su najutjecajnije članice UN-a.

Amerika je, naprimjer, najveća država koja vlada UN, dok je Engleska najveća država u Evropi koja se diči svojom demokratijom. Južna Afrika je prezentirana u UN-a sa grupom evropskih bijelaca koji predstavljaju tu regiju i govore u njeno ime. Države Južne Amerike, također, imaju uvaženo mjesto i svoju riječ u organima UN-a.

Upravo spomenute države vrše najružasnije zločine koje poznaje čovječanstvo u dvadesetom stoljeću, zločine ugnjetavanja čovjeka od strane svoga brata čovjeka, ne radi njegove slabosti nego radi boje njegove kože.

³⁰ Autor je ovu knjigu napisao šezdesetih godina, pa zbog toga na njegove riječi i na naredne primjere koje će navesti treba gledati sukladno vremenu u kojem je djelo nastalo. (op. prev.)

Južnoafrička vlada još uvijek³¹ insistira na aparthejdu između bijelaca i crnaca po pitanju prava, obaveza i povlastica, usprkos buke koju je pokrenula azijsko-afrička skupina u UN-u. Engleska, također, vrši velike zločine u Keniji nad slobodnim rodoljubima iz plemena Maomao. I ne samo to, nego insistira da se ispoštuje zakon o zemljištima koji je donesen 1915. godine, a koji daje Evropljanima, čiji broj iznosi 29 hiljada, više zemlje nego Kenijcima, čiji broj iznosi 4 055 000, a koji se protjeruju sa svoje zemlje, otpuštaju sa poslova i istjeravaju iz svojih stanova. A činjenica je da su baš Kenijci starosjedioci na tim prostorima i stvarni vlasnici svih bogatstava u zemlji.

Sir Eliot, prvi visoki predstavnik za Keniju, koji je postavljen 1900 godine, kaže o osnovama politike njegove vlade: "Unutar Kenije ima dosta zemlje koju posjeduju bijelci i mi bismo se samo pretvarali i varali da ne priznamo da nam interesi bijelaca moraju biti priječi od ostalih. Glavni cilj naše politike ili zakona koje izdajemo mora biti da napravimo bijelu koloniju." Ovakva politika od strane evropskih vladara Kenije je ostala cilj i do dan-danas, a to je da sva zemlja postane vlasništvo bijelog Evropljanina, koji će da eksploatira njezina dobra onako kako on hoće.

Tako se po nakaradnom Zakonu o zemljištima dozvoljavalu Visokom predstavniku da izda zemlju onome kome on hoće, i da se svako zemljište čija zapremina ne prelazi 5000 feddana³² može iznajmiti za mizernu cijenu na rok od 999 godina!!!

³¹ U vrijeme nastanka ovog djela u Južnoafričkoj Republici je vladao aparthejd. (op. prev.)

³² Feddan je površina od 4200 kvadratnih metara.

Tako je npr. u 1925. godini svaki bijeli čovjek posjedovao 500 feddana, dok je crni starosjedilac posjedovao 8 feddana. Kako bi se izolirali crnci od bijelih kolonizatora za njih su osnovani rezervati koje ne smiju napuštati. Ako bi slučajno bijeli kolonizator zatrebao crne radnike, oni bi obavljali svoj posao, uzimali mizernu platu, ali radnici bi odmah nakon završetka svojih poslova morali da se vrate svojim kolibama i kućama, daleko od predjela gdje su stanovali bijeli kolonizatori.

Ako bismo prešli u Ameriku, mogli bismo pronaći još bolnije i zapanjujuće primjere, baš tamo na novom kontinentu. Tamo gdje Kip slobode dočekuje svakog gosta u luci New Yorka ispod kojeg piše: "Dajte mi vaše izmorene i siromašne ljude, koji žele da slobodno dišu. Pošaljite mi ostatke vaše pretrpane plaže, one koji nemaju svoj dom, svoju domovinu, jer evo moje baklje pored zlatnih vrata".

U "zemlji slobode" u kojoj je uzdignut kip u jednoj od njenih najvećih morskih luka i gradova, odvija se tragedija ugrožavanja crnaca, što je najveći zločin koji poznaje povijest. Mi nećemo pripisivati njima ono što nije istina, jer oni sami priznaju ovu činjenicu. James Biznes, poslanik u američkom Senatu, priznaje: "Nema posla na jugu za bilo kojeg crnca čije srce čezne za političkom jednakošću. Ova država pripada bijelim ljudima i ona mora takva da ostane".

Oblici ugnjetavanja crnaca u Americi su mnogobrojni i odvijaju se na različitim nivoima.

Na kulturno-obrazovnom nivou, u dvadeset američkih država³³ ne dozvoljava se da crnci uče u istim školama sa

³³ Treba imati u vidu da je knjiga nastala 60-tih godina prošlog stoljeća i da oslikava sliku tadašnjih prilika. (op. prev.)

bijelom djecom! Član 207. Ustava države Misisipi glasi ovako: "Na ovom polju, polju obrazovanja, vodi se računa da se odvoje bijela od crne djece, te da za sve njih bude zasebna škola."

Zakoni u državi Florida zahtijevaju da se odvoje školske knjige namijenjene za crnce od onih određenih za bijelu djecu!

Gotovo u svim državama zabranjuje se sklapanje braka između bijelca i crkinje, ili obratno. Ustavi pojedinih država, kao Misisipija, smatraju da je jedan ovakav brak nevažeći, pa čak idu i dalje, te smatraju da je brak neispravan u slučaju da se bijeli čovjek oženi sa ženom čija osmina krvi vodi porijeklo od crnaca!

Kad je u pitanju zapošljavanje određeni zakoni zabranjuju radnicima crne boje da budu na istom nivou u fabrikama sa bijelcima. Isto tako se zabranjuje crnim radnicima da ulaze i izlaze na ista vrata sa bijelcima!

Na socijalnom polju četrnaest američkih država određuje da se razdvajaju bijelci od crnaca u prijevoznim sredstvima, te se nalažu posebna odjeljenja u vozovima, autobusima, telefonskim govornicama i bolnicama. Čak se u bolnicama za duševne bolesti razdvajaju crnci od bijelaca i pravi se razlika između njih.

Interesantan je podatak da je vlasnik groblja za pse u Washingtonu 1947. godine izjavio da ne prima tijela pasa čiji su vlasnici crnci, a to obrazlaže time da psi ne nalaze za problem da se svi kopaju u jednom groblju, ali je primijetio da se bijelim mušterijama ne sviđa da se nešto tako ružno čini njihovim umaženim ljubimcima nakon smrti, tj. da se kopaju sa psima čiji su vlasnici crnci!

Američki političari većinom obrazlažu ovu sramnu socijalnu situaciju time da je mržnja prema crncima u južnim državama SAD-a veća, jer su oni manje civiliziraniji od sjevernjaka, ali stvarnost govori suprotno tome. U svim velikim gradovima Sjevera može se vidjeti da je velika većina crnaca getoizirana u prljave četvrti koje se sastoje od trošnih drvenih kuća preko kojih miševi i pacovi kolo vode, i u kojima se svakoga dana dešavaju požari. U jednoj sobi u crnačkoj četvrti Harlem u New Yorku stanuje i po devetnaest osoba. Jedan časopis čak navodi da kada bismo uzeli četvrt Harlema kao omjer naseljenosti i pokušali da ga primijenimo na čitave SAD-e, bilo bi nam olahko da smjestimo čitavu Ameriku u pola New Yorka!

U blizini Bijele kuće u Wašingtonu, nedaleko od prelijepog spomenika Linkolnu, nalazi se ružna četvrt u kojoj živi 250 hiljada crnaca, znači četvrtina stanovnika glavnog grada SAD-a živi u okolnostima kao što životinje žive u štalama! U ovoj prijestolnici crncima je zabranjeno da ulaze u hotele, restorane, pozorišta, škole i bolnice, čak i crkve specijalno opremljene za bijelce. Jedan crnac iz države Panama ušao je u katoličku crkvu u Washingtonu, i dok je bio zadubljen u molitvu približi mu se jedan sveštenik i dade mu parče papira na kojem je bila napisana adresa crnačke katoličke crkve. Kada je sveštenik bio upitan o razlogu ovakvog postupka, rekao je: "U ovome gradu imaju crkve namijenje katoličkim crncima gdje se ovaj može da obraća svom Bogu!" I nakon svega ovoga drugima propagiraju da je Isus (Isa, a.s.) poslan cijelom čovječanstvu!

Uz ovoliko omalovažavanje i ovoliki prijezir u sredini punoj bolesti, siromaštva i tegoba živi 15 miliona crnaca, što

predstavlja desetinu stanovnika SAD-a, zemlje koja predvodi Ujedinjene narode i koja uzvikuje na sve strane da je njen poziv "poziv ka slobodi i miru za sve ljude"¹⁴

Kao dokaz utemeljenosti onoga što smo naveli citiramo riječi Harryja Haywoda o stvarnosti ove slobode među crncima iz njegove knjige *Oslobađanje crnaca*: "Nema sumnje da rasna pripadnost nije upotrijebljena kao sredstvo porobljavanja jednim narodom u nekoj državi - sem Južne Afrike - kao što je to slučaj sa Amerikom. Ropstvo je okončano kao oblik posjedovanja roblja, ali ono još postoji kao klasni sistem. Pod ropstvom se danas misli na ostavljanje crnaca na nižim položajima od onih koje drže bijelci i na čijem se učvršćivanju radi svim sredstvima. Ponekad se to postiže pomoću ubistava ili osudom crnaca na smrt od strane bijele većine lakoumnika, daleko od presuda vladajućih organa, a ponekad je to donošenje pristrasnih zakona punih predrasuda i nepravednih zakonskih postupaka, a ponekad su to običaji koji sa Božijom vjerom nemaju nikakve veze".

¹⁴ U izvještaju koji je objavio Američki ured za edukaciju, izučavajući životne prilike u crnačkim četvrtima u skoro svim predjelima SAD-a, prof. Braun je naveo: "Izgradnja puteva, rasvjete, kanalizacije i policijske zaštite u većini slučajeva se završava na mjestima gdje počinju crnačka naselja u gradovima. U većini krajeva ne postoji nijedna bolnica na čija bi vrata mogao pokucati crnac, a medicinske usluge su nedovoljne ili uopće ne postoje. Pogledajte slijedeću poražavajuću statistiku na zdravstvenom polju za crnce:

- U Chikagu i New Yorku procenat oboljelih od tuberkuloze među crnačkom populacijom 1947. godine je pet puta veći nego kod bijelaca.
- U New Jersiyu ova brojka je dostigla sedam puta veći postotak.
- Postotak umiranja tokom porođaja među crnkinjama je bio duplo veći nego kod bijelkinja.
- Statistika pokazuje da se postotak smrtnih slučajeva među crnačkom djecom povećao za više od 70% u odnosu na ostale rasne grupe.
- Prosječna životna starost crnaca u Americi se smanjila za cijelih deset godina u odnosu na bijelce.

Američki ekonomista Viktor Bearlo je rekao: "Nema sumnje da privrednici sa sjevera koji su uspjeli da kontroliraju saveznu vladu za vrijeme građanskog rata nisu htjeli da oslobode crnu rasu na pravi način, nego su htjeli da nastave iskorištavanje onako kruto kako to rade južnjaci sa svojim crnim robljem. Činjenica je da je politički sistem kojeg se pridržavaju republikanci i vojska u južnim državama jedan vid saveza sa prijašnjim robovlasnicima u cilju ponovnog porobljavanja crnaca".

Viktor Bearlo dalje kaže: "Otrovi nacionalizma su se proširili širom Amerike, infiltrirali se u tokove cjelokupnog američkog života, pa se i većina stanovništva navikla na izmišljanje novih izraza omalovažavanja i ponižavanja kada se radi o crncima i drugim nacionalnim manjinama".

Jak Let i Lee Mourtimer ističu: "Amerika je u svijetu poznata po svom simbolu 'Kipu slobode', a to bi značilo da je naša obaveza da izrazimo dobrodošlicu svakome pridošlici i emigrantu koji dođe i kod nas zatraži utočište, bilo da bježi od ugnjetavanja ili nepravde. Izgleda da je smisao te slobode potpuno nestao otkako je postavljen ovaj kip na svoje mjesto".

Nadovezujući se na ovo, desio se događaj godine 1946. u gradu Kolumbiji. Crnac je sa svojom majkom posjetio radnju za popravljivanje radija, kako bi popravili radio koji su posjedovali. Nakon što su platili cijenu popravke, zapazili su da radio nije popravljen i da je ostao onakav kakav je bio prije popravka, zbog čega je majka rekla: "Uzimate 13 dolara, a radio još nije proradio?!" Vlasnik radnje je naredio da se izbace i jedan od radnika je nogom udario dječakovu majku te je ona pala na zemlju, na što se crnac okomi na njega i udarcem ga

obori na zemlju. Kada je to vidio jedan od komšija vlasnika radnje, povika svim prolaznicima: "Ubijte kućkinog sina!" Kada se narod okupio, počeo da pozivaju na osvetu, a osveta nad crncima je značila skidanje glave sa ramena bez suđenja i izricanja kazne. Na kraju su izbačeni i odvedeni u zatvor, ali ni to nije zadovoljilo okupljenu masu koja pohita do crnačke četvrti kako bi se dodatno osvetili crnkinji i njenom sinu. Policija je napravila obruč oko nesretne četvrti, i uprkos tome crnci su proganjani, a njihove kuće i radnje su pokradene i popaljene, pa je pucano iz vatrenog oružja na te jadnike od kojih su mnogi poginuli ili bili ranjeni.

Sve ovo je desilo zato što se crnkinja žalila vlasniku radnje da je platila popravljjanje radija koji nije popravljen, što predstavlja primjer njihove civilizacije!

Stote godine po hidžri, tj. prije 13. stoljeća, crna ropkinja zvana Fertuna se požalila islamskom vladaru Omeru ibn Abdul-Azizu da ima nizak zid preko kojeg joj se preskače i provaljuje u posjed, pa joj se krađu kokoške, na što joj je Omer poslao obavijest da je poručio namjesniku Egipta da joj popravi zid i obnove kuću. Napisao je svom namjesniku u Egiptu Ejjubu ibn Šurahbilu da mu je Fertuna, bivša ropkinja Asbeha, poslala žalbu da joj se zbog niskosti ograde krađu kokoške i da traži da joj se popravi ta ograda. Poručio mu je da se, nakon što primi pismo, odmah zaputi do nje i lično ga popravi!

Kada je namjesniku stiglo pismo, zaputi se do Gizeha da se raspita o Fertuni, i kada je pronađe vidje da je to jedna crnkinja, pa je obavijesti šta mu je naredio halifa, te uze i popravi joj kuću povrh toga.

Ovo su bili postupci muslimana prije 13. stoljeća, i to je primjer naše civilizacije.

VJERSKA TOLERANCIJA



Vjerska tolerancija je još jedan vid humanizma koji krase našu univerzalnu civilizaciju i jedan potpuno novi vid humanosti na polju povijesti vjera i ideologija. To je novi vid življenja u historiji drevnih civilizacija koje je izgradio neki narod ili vjera. Islam je sagradio našu civilizaciju i pri tome mu nisu smetale prijašnje vjere, i nije stajao fanatično spram ostalih raznih ideja i pravaca, nego mu je moto bio:

*Zato obraduj robove Moje, koji Kur'an slušaju
i slijede ono najljepše u njemu.*³⁵

Možemo spomenuti neke od načela naše civilizacije na polju vjerske tolerancije:

Sve nebeske vjere potječu iz jednog izvora:

*On vam propisuje u vjeri isto ono što je propisano
Nuhu i ono što objavljujemo tebi, i ono što smo
naredili Ibrahimu i Musau i Isau: "Pravu vjeru
ispovijedajte i u tome se ne podvajajte!"*³⁶

³⁵ Ez-Zumer, 17-18.

³⁶ Eš-Šura, 13.

Svi poslanici su braća, među njima nema razlike po poslaničkoj misiji i muslimani moraju da vjeruju u sve njih kao u Božije poslanike:

*Recite: "Mi vjerujemo u Allaha i u ono što se objavljuje nama, i u ono što je objavljeno Ibrahimu, i Ismailu, i Ishaku, i Jakubu, i unucima, i u ono što je dato Musau i Isau, i u ono što je dato vjerovijesnicima od Gospodara njihova; mi ne pravimo nikakve razlike među njima, i mi se samo Njemu pokoravamo."*³⁷

Vjerovanje ne može nastati putem prisile nego iz čistog zadovoljstva i ubjeđenja:

*U vjeru nije dozvoljeno silom nagoniti,*³⁸

*Pa zašto onda ti da nagoniš ljude da budu vjernici?*³⁹

Bogomolje svih nebeskih vjera su zaštićene i treba ih braniti i čuvati kao što se čuvaju islamske bogomolje:

*A da Allah ne suzbija neke ljude drugima, da temelja bi bili porušeni manastiri, i crkve, i havre, a i džamije u kojima se mnogo spominje Allahovo ime.*⁴⁰

Vjersko razilaženje među ljudima ne treba da bude razlog da se oni međusobno ubijaju ili vrše nasilje jedni nad drugima, nego moraju da sarađuju u činjenju dobra i odupiranju zlu:

³⁷ El-Beqara, 136.

³⁸ El-Beqara, 256.

³⁹ Junus, 99.

⁴⁰ El-Hadždž, 40.

*Jedni drugima pomažite u dobročinstvu i čestitosti, a ne sudjelujte u grijehu i neprijateljstvu.*⁴¹

O onome u čemu se ljudi razilaze, jedino će Allah, dž.š., da presudi između njih na Sudnjem danu:

*Jevreji govore: "Kršćani nisu na pravom putu!", a kršćani vele: "Jevreji nisu na pravom putu!" – a oni čitaju Knjigu. Tako, slično kao oni, govore i oni koji ne znaju. Allah će im na Sudnjem danu presuditi o onome u čemu se oni ne slažu.*⁴²

Vrijednovanje ljudi u životu i kod Allaha, dž.š., je po onome što pružaju sami sebi i drugima od dobrih djela i dobročinstva. Poslanik, s.a.v.s., je rekao: "Sva stvorenja su Allahovi štićenici, a najdraži Allahu među njima je onaj koji najviše koristi Njegovim štićenicima".⁴³

*Najugledniji kod Allaha je onaj koji Ga se najviše boji.*⁴⁴

Razlika u vjeri ne treba da bude prepreka u održavanju dobrih veza, gostoprimstva i dobročinstva:

*Od sada vam se dozvoljavaju sva lijepa jela; i dozvoljavaju vam se jela onih kojima je data Knjiga, i vaša jela su njima dozvoljena; i čestite vjernice su vam dozvoljene, i čestite kćeri onih kojima je data Knjiga prije vas.*⁴⁵

⁴¹ El-Maida, 2.

⁴² El-Beqare, 113.

⁴³ Prenosi ga El-Bezzar.

⁴⁴ El-Hudžurat, 13.

⁴⁵ El-Maida, 5.

Ako su se ljudi razišli o pitanju vjerskih ubjeđenja, onda mogu međusobno da raspravljaju jedni sa drugima na lijep način, u granicama lijepog ponašanja, ubjeđivanja i dokaza:

*I sa sljedbenicima Knjige raspravljajte na najljepši način.*⁴⁶

Ne dozvoljava se prostački govor sa svojim neistomišljenicima, pa ni omalovažavanje njihovih ubjeđenja, pa makar oni bili pagani:

*Ne grдите one kojima se oni, pored Allaha, klanjaju, da ne bi i oni nepravедno i ne misleći šta govore Allaha grđili.*⁴⁷

Ako bi neko napao tuđa ubjeđenja, moralo bi se suprotstaviti tom napadu radi zaštite vjere i suzbijanja smutnje:

*I borite se protiv njih sve dok mnogoboštva ne nestane i dok se Allahova vjera slobodno ispovijedati ne mogne!*⁴⁸

*Ali vam zabranjuje da prijateljujete sa onima koji ratuju protiv vas zbog vjere i koji vas iz zavičaja vašeg izgone i koji pomažu da budete prognani.*⁴⁹

Ako bi se desilo da muslimani pobijede svoga agresora, nakon što je atakovao na njihovu vjeru i slobodu, nije im dozvoljeno da se svete time što će ga prisiliti da napusti svoju vjeru i ubjeđenje. Bilo bi dovoljno da poraženi prizna državnu

⁴⁶ El-Ankebut, 46.

⁴⁷ El-En'am, 108.

⁴⁸ El-Beqare, 193.

⁴⁹ El-Mumtahina, 9.

upravu, da prema njoj bude lojalan, te da ima obaveze i prava prema državi kao i ostali muslimani.”

Ove tačke su načela islamske vjerske tolerancije na kojima je izgrađena naša civilizacija. Ova načela naređuju muslimanu da vjeruje u sve Božije vjerovijesnike i poslanike, te da ih spominje sa uvažavanjem i poštovanjem. Isto tako da ne vrijeđa njihove sljedbenike, da se prema njima lijepo, ljubazno i slatkorječivo ophodi, da ih ugošćuje i bude dobar komšija, te da se ženi od njih da bi se izmiješala krv i porodica. Islam naređuje da se čuvaju njihove bogomolje, da se ne miješa u njihova vjerovanja, da im se ne čini nepravda. Isto tako naređuje da se izravnaju sa muslimanima u pravima i općim obavezama, te da se čuva njihov život, budućnost i ponos, kao što se čuva muslimanski život, budućnost i ponos.

Na ovim osnovama je sagrađena naša civilizacija u kojoj je čitav svijet prvi put vidio vjeru koja gradi civilizaciju ne ugrožavajući druge vjere, i koja ne uskraćuje nemuslimanima pravo društvenog rada i društvenog ugleda. Ova vjerska tolerancija je postala zakonom islamske civilizacije otkako je njen kamen temeljac postavio Božiji poslanik Muhammed, s.a.v.s., sve dok nije otpočeo pad i dekadencija muslimana, pri čemu su se zapostavila načela, zaboravile šeri'atske odredbe i vjera postala nepoznata stvar ljudima, pa su se zato udaljili od ove časne islamske tolerancije.

IZ ŽIVOTA BOŽIJEG POSLANIKA MUHAMMEDA, S.A.V.S.



Kada je Božiji Poslanik, s.a.v.s., učinio hidžru u Medinu, u kojoj je bio veliki broj jevreja, prva stvar koju je uradio na polju unutrašnjeg državnog uređenja jeste ugovor sa jevrejima prema kojem se poštuju njihova vjerska ubjeđenja, a država se obavezuje da ih štiti, te da oni budu uz muslimane ako bi neko napao Medinu. Time je Božiji Poslanik, s.a.v.s., primijenio načela vjerske tolerancije na samom početku izgradnje islamske civilizacije.

Božiji Poslanik, s.a.v.s., je imao komšije pripadnike ranih nebeskih objava (*ehlu-l-kitab*), kojima je činio dobročinstvo, davao im poklone i primao ih od njih. Čak mu je jedna jevrejka stavila otrov u ovčiju plećku koju mu je poklonila, što je znak da je on prije toga primao njene poklone i da se lijepo odnosio prema njoj.

Kada je došla delegacija etiopijskih kršćana, Božiji Poslanik, s.a.v.s., ih je smjestio u mesdžid i on ih je lično služio i ugostio. Od izreka koje je tada rekao su i riječi: "Oni su ugostili našu braću u Etiopiji, pa mi je želja da ih ja lično ugostim".

Jednom prilikom je Poslaniku, s.a.v.s., iz oblasti Nedžran došla delegacija kršćana koje je on smjestio u mesdžid i dozvolio im da obavljaju molitvu u njemu, pa su se molili u jednom dijelu mesdžida, dok je Poslanik, s.a.v.s., klanjao u drugom dijelu. Kada su htjeli da raspravljaju sa Poslanikom, s.a.v.s., braneći načela svoje vjere, Božiji Poslanik, s.a.v.s., ih je slušao i ljubazno, blago i strpljivo diskutirao sa njima. Božiji Poslanik, s.a.v.s., je primio od Muqavqisa, kralja Egipta, na poklon ropkinju koja mu je rodila sina Ibrahima, koji je živio samo nekoliko mjeseci. Zbog toga je postojala jedna od njegovih oporuka muslimanima: "Lijepo se ophodite sa Koptima jer sa njima imamo krvnu i tazbinsku vezu".

Stopama časnog Poslanika u vjerskoj toleranciji, koja se odlikovala nezapamćenom humanosti, pošli su njegovi nasljednici (*halife*) poslije njega.

Imali smo prilike da vidimo kako Omer ibn Hattab ulazeći u osvojeni Kuds (Jerusalem) prihvata uslov kršćana da sa njima ne stanuju jevreji u Kudsu (Jerusalemu). Kada je nastupilo vrijeme ikindijskog namaza, pri čemu je Omer bio u velikoj jerusalemskoj katedrali, on odbi da u njoj klanja da ne bi muslimani to uzeli kao opravdanje da je pretvore u mesdžid!

Isto tako, jedna egipatska kršćanka žalila se da je Amr ibn As⁵⁰ pripojio njenu kuću mesdžidu bez njene dozvole. Kada ga je Omer upitao o tome Amr odgovori da se broj muslimana povećao i da je mesdžid tijesan, a kuća te žene je bila u blizini mesdžida. Amr joj je za kuću nudio veliku svotu novca, koju je ona odbila, što ga je ponukalo da obori kuću i

⁵⁰ Omerov namjesnik u Egiptu. (op. prev.)

proširi mesdžid, a da u državnu kasu ostavi novac za vrijednost kuće, koji ona može da podigne kada bude htjela. Iako ovaj postupak dozvoljavaju savremeni zakoni, što samo potvrđuje ispravnost Amrovog postupka, Omer nije bio zadovoljan ovakvim postupkom, pa je naredio Amru da poruši novi dio mesdžida i da toj kršćanki ponovo sagradi kuću onakvu kakva je bila!

Ovo je duh tolerancije koja je vladala predjelima do kojih je dospjela naša civilizacija sa svojim načelima. Svjedoci smo da ona u sebi sadrži primjere jedinstvene vjerske tolerancije kojoj ne možemo naći premca čak ni u savremeno doba!

Vjerskoj toleranciji svjedoči i to da su džamije stajale uz crkve u okrilju naše univerzalne civilizacije. Vjerske vođe u crkvama bi dobijali potpunu vlast nad svojim sljedbenicima po svim vjerskim i crkvenim pitanjima bez miješanja islamske vlasti u njihove stvari. Štaviše, islamska država bi se ponekad na njihovo insistiranje umiješala da bi riješila njihova međusobna neslaganja i presuđivala bi pravedno između njih.

Melkanije su ugnjetavali egipatske Kopte za vrijeme vladavine Rimljana, i prisvajali bi njihove crkve. Kada su muslimani zauzeli Egipat, povratili su Koptima njihove crkve i sva ostala njihova prava. Nakon toga se uzdigoše Kopti nad Melkanijama sveteći im se zbog onoga što su im činili za vrijeme Rimljana, i kada se požališe Melkanije tadašnjem halifi Harunu er-Rešidu, on naredi da se oduzmu sve crkve koje su prisvojili egipatski Kopti i da se povrate Melkanijama. To je uradio nakon žalbe koju je dobio od patrijarha Melkanija.

Slobodu koju su vjerske vođe imale u obavljanju vjerskih obreda, te prepuštanje vlasti nad njihovim sljedbenicima njima samima i nemiješanje države u sve to, jedan je od

razloga da su se kršćani tada osjećali slobodnije nego kada su Rimljani vladali njihovim zemljama.

Niko od nas neće zaboraviti postupak Mehmeda Fatiha kada je zauzeo Kostantinopolis, centar ortodoksne patrijarhije na cijelom istoku. Tada je dao garanciju i sigurnost svim stanovnicima (a svi su bili kršćani) za njihove imetke, živote, vjerovanja, crkve, krstove i oslobodio ih vojne obaveze. Njihovim poglavarima je dao vjersku, zakonodavnu i sudsku vlast nad njihovim sljedbenicima, s tim da se država ne miješa u te stvari! Stanovnici Kostantinopolisa su u tome vidjeli veliku razliku između bizantijske vlasti i ophođenja Mehmeda Fatiha prema njima. Bizantijci bi se miješali u njihova neslaganja i davali bi prednost sljedbenicima jedne crkve nad drugom, radi čega se mještanima svidjela nova vlast, i osjetili su olakšanje pred ovolikom vjerskom tolerancijom koju nisu imali priliku da osjete od pripadnika svoje vjere koji su ranije njima vladali. Nakon što je istanbulski patrijarh dobio ovlaštenja od sultana, izgledao je kao država u državi, te ostadoše on i njegova zajednica u najboljem stanju punih pet stotina godina, nezavisni, a da ih ona nije koštala ni novca ni vojnika. Žalosno je da ova tolerancija, koja nema premca u povijesti, bude početak stranih privilegija koje su Zapadnjaci iskoristili na kraju prošlog stoljeća i početkom 20-tog da bi srušili vidove nezavisnosti ove države u okviru njenih teritorija.

Dokaz vjerske tolerancije u našoj civilizaciji jeste i to da ima mnogo crkava u kojima su se Bogu molili i muslimani i sljedbenici knjige neposredno poslije islamskih osvajanja tih područja!

Vidjeli smo kako je Poslanik, s.a.v.s., dozvolio kršćanima Nedžrana da obavljaju molitvu u njegovoj džamiji pokraj mus-

limana koji su obavljali svoju molitvu. U velikoj Ivanovoj crkvi u Damasku, koja je nakon toga postala džamija Umajad (Emevijska džamija), kršćani su dozvolili da muslimani uzmu polovicu da u njoj obavljaju molitvu, što su muslimani prihvatili. Kada bi tada bacio pogled, vidio bi u isto vrijeme pripadnike dviju vjera kako jedni uz druge obavljaju molitvu. Jedni se okreću prema Kibli, a drugi prema istoku. To je jedinstven i specifičan primjer koji u sebi nosi duboku poruku i dokaz koliki je stepen vjerske tolerancije dostigla naša civilizacija.

Dokaz vjerske tolerancije jeste i to da su se državni položaji davali onome ko ih više zasluđuje, bez obzira na njegovu vjeru ili pripadnost. Radi toga su kršćanski liječnici uživali posebnu pažnju od strane halifa za vrijeme Emevija i Abbasija. Oni su dugo vremena bili zaduđeni za nadziranje medicinskih škola u Bagdadu i Damasku. Kršćanin Ibn Esal je bio lični Muavijin liječnik, a Serdžon mu je bio pisar. Halifa Mervan je imenovao Esnasiosa i drugog po imenu Ishak na položaj u vladi u tadašnjem Egiptu. Nakon toga je postao čelnik kompletne državne administracije, veliki bogataš i ugledan građanin. Imao je 4000 robova, mnogo kuća, sela, vinograda, te zlata i srebra. Napravio je crkvu u Ruhi od naplate stanarine 400 kuća koje je posjedovao. Najbolji dokaz koliko je bio poznat jeste i to da mu je Abdul-Melik ibn Mervan prepustio da podučava njegova mlađeg brata Abdul-Aziza koji će postati namjesnik Egipta, a čiji će sin, Omer ibn Abdulaziz, postati halifa islamske države.

Jedan od najpoznatijih ljekara koji je imao ugled kod halifa je Džerdžis ibn Bahtišu' koji je bio blizak i imao povjerenje halife Mensura. Halifa se trudio da mu omogući udoban i sretan život pa mu je poslao tri prelijepe ropkinje,

jer je on imao ostarjelu ženu, što je on odbio obrazlažući to da mu njegova vjera ne dozvoljava da oženi više od jedne žene sve dok mu je žena živa, što se svidje Mensuru i poveća ljekarev ugled kod njega. Kad se razbolio taj kršćanin, Mensur je naredio da ga nose u "kuću gostoprimstva" i lično bi odlazio i raspitivao se o njegovom zdravlju. Taj ljekar ga je zamolio da ga prenesu i zakopaju u njegovom rodnom mjestu sa njegovim precima, pa mu je Mensur predložio da primi islam da bi ušao u Džennet, što on odbi i reče: "Zadovoljan sam da budem sa svojim precima gdje god oni bili, u Džennetu ili vatri"! Mensura nasmijaše njegove riječi i naredi da se otpremi sa 10 000 dinara.

Lični ljekar halife Mu'tesima Selmeveh ibn Benan bio je kršćanin i kada je preminuo halifa se mnogo ražalostio, pa je naredio da se pokopa sa svijećama i tamjanima, onako kako to nalaže njegova vjera.

Mutevekkilov lični ljekar Bahtišua ibn Džebrail imao je kod halife veoma veliki ugled. Čak se mjerio sa halifom u lijepom oblačenju, novcu i poštovanju koje je uživao.

I nemuslimanski pjesnici i književnici imali su dobar ugled kod svih halifa i emira, bez obzira na njihovu vjeru ili pripadnost.

Svi znamo za ugled pjesnika Ahtala u emevijskom periodu, koji je ulazio kod Abdul-Melika ne tražeći dozvolu za ulaz, oblačeći ogrtač od svile na kojemu su ispisane gatke, noseći o vratu zlatni krst privezan zlatnom ogrlicom, dok mu je vino kapalo sa njegove brade! On se izrugivao Ensarijama u svojoj dugoj pjesmi gdje kaže:

Opakost je ispod ensarijskih turbana.

Kada su to Ensarije čule, nađoše se uvrijedeni te poslaše Nu'mana ibn Bešira, jednog od ashaba Božijeg Poslanika, s.a.v.s., koji dođe kod Abdul-Melika, podiže svoj turban i reče: "Zar možeš da vidiš ovdje opakosti, o vođo pravovjernih?!" Abdul-Melik ga je utješio, a Ahtala nije kaznio!

Isto tako, pojedinci, kao i halife, družili su se sa onima ko im odgovara, bez obzira na njihovu vjeru. Ibrahim ibn Halil je bio sabejac, a oni su jedna vrsta obožavatelja zvijezda, ali je dostigao najveće položaje u državi i obnašao važne funkcije, jer je prednjačio nad svim pjesnicima. On je sa vodećim ličnostima nauke i književnosti među muslimanima imao lijepe odnose i jaka prijateljstva. Kada je umro Šerif er-Radijj, vođa i starješina hašimijskih alevija, opjevao ga je u čuvenim pjesmama, od kojih je i "Dalijska pjesma (Dalijja)" u kojoj kaže:

*Pogledajte koga ponesoše na nosilima
Pogledajte kako se utrnu svjetlo družbe
Nisam znao prije nego si u zemlju legao
Da je zemlja uzdignutija od planina*

Nakon toga je Šerif dosta žalio za njim i oplakivao ga u svim prilikama. Tako je nastala i Šerifova tužaljka kada je prolazio pokraj groba Ibrahima ibn Halila, gdje zaplaka i reče:

*Govorim skupini putnika, svratite
da vam pokažem osušene slave ogranak
želim da se utješim, pa se još više rastužih
moja tužaljka ne može spriječiti oborine
ja znam da je za tebe oplakivanje beskorisno
ali bih da se ohrabrim nadama.*

U prisustvu halife redovno bi se održavala naučna sijela i krugovi, koji su okupljali mnoge naučnike različitih vjera i pripadnosti. Halifa Me'mun je imao jedan takav naučni krug gdje bi se okupljali vjerski učenjaci svih vjera i pripadnosti, pa bi ih on savjetovao govoreći im: "Raspravljajte o nauci koliko hoćete, ali nemojte da uzimate svoje nebeske knjige kao dokaz protiv drugih da ne biste izazvali međuvjerske probleme".

Isto tako, postojali su narodni naučni krugovi. Halef ibn Musenna je rekao: "Imali smo prilike da vidimo kako su se u Basri sakupila deseterica najučenijih i najčuvenijih ljudi na dunjaluku, a oni su: Halil ibn Ahmed, poznati lingvista (sunnit), pjesnik Humejri (ši'it), Salih Abdul-Quddus (heretik, dualist), Suľjan ibn Medžaši (haridžija-saferija), Beššar ibn Burd (nacionalista - bestidni razvratnik), Hammad Adžred (nacionalista - heretik), pjesnik Ibn Re's el-Džalut (jevrej), dogmatičar Ibn Nczir (kršćanin), Omer ibn Muejjed (medžusija) i Ibn Sinan el-Harrani (sabejac). Svi oni bi se skupili da bi recitirali pjesme, prepričavali događaje i tako ljubazno razgovarali da ne bi mogao da primijetiš ovolike razlike u njihovim vjerama i skupinama kojim pripadaju.

Ova tolerancija je prešla čak u kuće i porodice, tako da bi u jednoj porodici bila četverica braće: jedan sunnit, drugi ši'it, treći haridžija, a četvrti mu'tezilija, koji su veoma složno živjeli. Dešavalo se da bi u jednoj kući živjeli pobožan čovjek i veliki griješnik, gdje bi pobožan uronio u ibadet, a grješnik u svoje grijehe. U vezi s ovim pitanjem, književna djela prenose da su u jednoj kući živjela dva brata, od kojih je jedan bio pobožan i stanovao na gornjem spratu, a drugi grješnik i stanovao u donjem. Jedne noći kod grješnika su došli jarani koji su svirali, pjevali i galamili. Kada su već dosadili

pobožnom na drugom spratu i probudili ga svojom galamom, on povika svom grješnom bratu:

*A zar su sigurni oni koji ružne podmuklosti
snuju – da ih Allah neće u zemlju utjerati*⁵¹,

na što mu griješni odgovori:

*Allah ih nije kaznio, jer si ti među njima.*⁵²

Od primjera vjerske tolerancije u našoj civilizaciji je učestovanje muslimana u vjerskim svečanostima drugih vjera sa svim onim što nose u sebi od ukrasa i radosti. Od emevijskog perioda kršćani su imali javne proslave na ulicama na čijem čelu bi bili krstovi i sveštenici u svojoj crkvenoj nošnji. U vrijeme velikog slavlja, u grad Aleksandriju je ušao patrijarh Mihael kojem su prethodile svijeće, krstovi i Biblije, a sveštenici su uzvikivali: "Gospodar nam je poslao čestitog pastira, a on je novi Marko." Ovo se desilo za vrijeme halife Hišama ibn Abdul-Melika.

Za vrijeme Haruna er-Rešida uobičajeno bi izlazili kršćani za vrijeme Uskrsa u velikoj povorci na čijem čelu bi bio krst.

El-Maqdisi u svom djelu *Ahsenu-t-teqasim* spominje da su pijace Širaza⁵³ ukrašavane povodom kršćanskih praznika i da su Egipćani slavili početak bujanja Nila za vrijeme Dana krsta.

El-Maqrizi u svom djelu *El-Hutat* spominje da su ljudi za vrijeme Ahšedija slavili praznik Bogojavljanja na neopisiv

⁵¹ En-Nahl, 45.

⁵² El-Enfal, 33.

⁵³ Mjesto u Iranu. (op. prev.)

način. Muhammed ibn Tagadž el-Ahšedij bi sjedio u svom dvorcu na ostrvu El-Menil. Oko njega bi se okačilo na hiljade fenjera, da bi narod uradio isto zapalivši baklje, fenjere i svijeće, čamci bi se ispunili hiljadama muslimana i kršćana, a od silne gužve se ne bi moglo koračati, bilo to po krovovima kuća ili na obalama rijeke. Svi bi obukli najljepšu i najsvečaniju odjeću koju imaju, te bi iznijeli mnogo jela i pića koje su stavljali u posude od zlata i srebra, a te noći se ulice ne bi zatvarale. Mnogi ljudi bi se tada kupali vjerujući da je kupanje te noći garancija da ih bolest neće spopasti i da će, ako imaju bolest, biti izliječeni.

Interesantno je da su svi vidovi međusobne ljubaznosti trajali čak i za vrijeme kršćanskih ratova, najoštrijih napada u historiji koje je Zapad vodio protiv islamskih područja pod imenom krsta. Putopisac Ibn Džubejr nas obavještava o svom putu i kaže: "Od najčudnijih stvari koje su se dogodile jeste i to da se potpiri vatra smutnje između muslimana i kršćana, pa se nekada sukobe i mnogo ih pogine, ali se prijateljski odnosi između muslimana i kršćana nisu uzdrmali. Karavane sa robom iz Egipta za Damask preko teritorije koju kontrolira kršćanska vojska ne bi prestajale. Muslimani bi kršćanima, kada bi prolazili teritorijama koje oni kontroliraju, davali porez na promet na jako odgovoran način, a isto tako kršćani u oblastima koje kontroliraju muslimani. Trgovci bi sklapali ugovore, vojske bi ratovale, a običan svijet bi živio svakodnevnim životom, dok bi teritorije pripale onome ko pobijedi."

Nakon svega ovoga, možemo konstatirati da islamska civilizacija posjeduje vjersku toleranciju kojoj nema primjera u historiji drugih naroda. Zapadni historičari, koji drže do istine, složili su se po pitanju islamske tolerancije i pohvalili je.

Poznati američki historičar Mr. Draber je rekao: "Odnos prvih muslimana za vrijeme halifa nije se ograničio kod samog poštovanja kršćanskih i jevrejskih naučnika, nego su ih imenovali na državne položaje i njima povjerali mnoge odgovorne poslove. Harun er-Rešid, naprimjer, je postavio sve škole pod kontrolu Hanne ibn Masuvejha, i nije ga zanimalo mjesto odakle potiče naučnik niti vjera kojoj pripada, nego je gledao u njegov naučni ugled."

Poznati savremeni historičar Wels u okviru govora o islamskim načelima kaže: "Ova učenja su ostavila svijetu u naslijeđe primjere pravednog i časnog odnosa prema drugima, koji u čovjeku podstiču osjećaj tolerancije i dobročinstva. Ta učenja nose u sebi ljudsku prirodu, daju se primijeniti u stvarnosti i kreirala su skupinu ljudi među kojima je rijedak slučaj pojava socijalne nepravde i brutalnosti u odnosu na bilo koju skupinu ili narod...". Na kraju je Wels rekao o islamu: "On je prepun tolerancije, bratstva i lahkoće".

Sir Mark Sais, opisujući islamsku imperiju za vrijeme Haruna er-Rešida, kaže: "Muslimani, kršćani, jevreji i mnogobošci su podjednako radili u službi tadašnje vlade".

Ternon je rekao: "Pjesnicima i pjevačima se nije sudilo na osnovu vjerske pripadnosti!"

Levi Brutestal, u svome djelu *Islamska Španija u desetom stoljeću*, je rekao: "U dosta slučajeva, notari su bili kršćani i jevreji, i mnoge poslove su tradicionalno pripadali njima, a također su se bavili vojnim i administrativnim poslovima. Mnogo puta su jevreji bili halifini izaslanici u države zapadne Evrope."

Rene je o povijesti arapskih pohoda u Francuskoj, Švicarskoj, Italiji i sredozemnim ostrvima, rekao: "Muslimani

u španskim gradovima su se lijepo ophodili prema kršćanima, ali su i kršćani pazili da ne povrijede osjećaje muslimana, pa su obrezivali svoju djecu i ne bi jeli svinjsko meso.”

Govoreći o kršćanskim vjerskim skupinama Sir Arnold je rekao: “Načela vjerske tolerancije u islamu su bila prepreka da se dese ovakve i slične stvari koje u sebi sadrže nepravdu. Naprotiv, možemo primijetiti da su muslimani, za razliku od drugih, uložili maksimalne napore da se pošteno i pravedno odnose prema svim kršćanskim manjinama. Jedan od takvih primjera jeste i kada su muslimani osvojili Egipat. Jakobiti iskoristiše priliku nakon udaljavanja Bizantije sa vlasti da otmu ortodoksima njihove crkve, ali su ih muslimani povratili njihovim stvarnim vlasnicima, nakon što su ortodoksi dokazali da su one bile u njihovom vlasništvu... Ako bismo pogledali u toleranciju u odnosu muslimana prema kršćanskim manjinama u početku rađanja islama, vidjeli bismo da ‘teorija o ulozi sablje’ kod ulaska ljudi u islam nije istinita.”

Malo smo odužili u argumentiranju vjerske tolerancije u našoj islamskoj civilizaciji, međutim, želja nam je bila da opovrgnemo izmišljotinu zapadnih fanatika na račun naše povijesti da smo mi surovi ljudi koji su ostale prisilili da uđu u svoju vjeru, i da smo ponižavali i ugnjetavali nemuslimane. Njima bi bilo bolje da se u vezi s ovim pitanjem pozabave svojim postupcima. Sramote u pogledu njihove vjerske netolerancije prema muslimanima tokom krstaških ratova, u Španiji i u savremeno doba dobar su razlog zbog kojeg bi trebali poginjati glave od stida i srama.

Netolerancija je prisutna među njima samima, što ne može poreći nijedan historičar, počevši od pokolja između katolika i protestanata, a posebno pokolja na St. Pertelmi, te

vjerskih ratova koje je pokrenula Sveta stolica protiv svojih evropskih neistomišljenika, do inkvizicije u Srednjem vijeku. Sve navedeno je najbolji dokaz da su Zapadnjaci najveći fanatici i ljudi sa najviše mržnje spram svojih neistomišljenika, makar oni bili njihovi zemljaci. Nikada u svojoj historiji tokom dugih stoljeća oni nisu poznavali nešto što se zove "vjerska tolerancija". Čak i dan-danas većinu njih opčinjava ta prezrena vjerska mržnja prema muslimanima, koja je nevjesto pokrivena politikom i kolonijalizmom.

Mislmo da ono što najbolje argumentira našu toleranciju i njihovu mržnju, a čime možemo da okončamo ovu temu, jeste svjedočenje velikog kršćanskog episkopa koji je poznat po svojoj objektivnosti i nepristrasnosti. Patrijarh Antakije, Mihael Veliki, koji je živio u drugoj polovici 12-tog stoljeća, nakon punih 5 stoljeća od ulaska istočnih crkvi pod islamsku vlast, o islamskoj toleranciji i ugnjetavanju istočne crkve od strane Rimljana je rekao: "Ovo je razlog da je Gospodar osvete, koji jedino posjeduje snagu i moć, i koji upravlja ljudskim državama onako kako On hoće, daruje ih onome kome On hoće i koji uzdiže ugnjetavanog, kada je vidio zla Rimljana koji su pribjegli sili pa nam oteli naše crkve, naše kuće i sve što posjedujemo, pa nas kasnije patili bez milosti i sažaljenja, On nam je tada poslao Ismaila⁵⁴ sa juga da nas preko njih spasi rimljanskih nasilja. Uistinu, mi smo podnijeli gubitak zbog oduzimanja katoličkih crkvi od nas koje su predate Halkidoncima, i te iste crkve su ostale u njihovom posjedu. Kada se čitava oblast priklonila islamu, dodijeliše se svakoj konfesiji crkve koje su tada posjedovali (upravo tada

⁵⁴ tj. Arapc. (op. prev.)

nam je bila oduzeta velika crkva u Himsu i Huranu), ali ipak je bio veliki podvig da se oslobodimo brutalnosti Rimljana, neprijatnosti, srdžbe i njihove žestoke rasrdenosti protiv nas, te da osjetimo da smo bezbjedni i sigurni.”

Zar ne dijelite sa mnom mišljenje da je izreka Gustava le Bona: “Čovječanstvo nije upoznalo tako milostivih i tolerantnih osvajača kao Arapa, a ni vjere kao što je njihova vjera!”, izrečena radi istine, a ne radi samih muslimana.

NAŠA RATNA ETIKA



U nastavku ćemo prezentirati još jedan vid humanosti koji je svojstven samo našoj civilizaciji.

Svaki narod i vjera, koliki god bili necivilizirani, u vrijeme mira mogu posjedovati lijepu ćud, blagost, samilost prema slabijima i toleranciju prema komšiji i bližnjemu. Ali lijepo ponašanje u ratu, korektan odnos prema neprijatelju, samilost prema ženama, djeci i starcima, te toleranciju prema gubitniku... to ne mogu svi narodi da imaju, niti se time može odlikovati svaki vojskovođa. Viđenje krvi pokreće krv u žilama, neprijateljstvo potpaljuje vatru mržnje i srdžbe, a opijenost pobjedom zarobi osvajača, pa ga navede da počini najgore oblike osvete i odmazde. To je povijest svih zemalja, u prošlosti i savremenom dobu, pa i povijest samog ćovjeka otkako je Kabil ubio svog brata Habila:

*I isprićaj im o dvojici Ademovih sinova,
onako kako je bilo, kada su njih dvojica žrtvu
prinijeli, pa kada je od jednog bila primljena,
a od drugog nije, ovaj je rekao: "Sigurno ću te*

ubiti!" – "Allah prima samo od onih koji su dobri" – reče onaj.⁵⁵

U vezi s ovim povijest stavlja vijenac vječnosti na vrat vođa naše civilizacije, bili oni vojskovođe ili civili, osvajači ili vladari. Sve to zbog toga što su bili jedinstveni među velikanima svih civilizacija po svojoj pravednoj i samilosnoj humanosti u najtežim bitkama i okolnostima koje tjeraju čovjeka na osvetu, odmazdu u prolijevanje krvi.

Da povijest nije govorila o ovom ratnom fenomenu iskreno, u što nemamo sumnje, ja vam se zaklinjem da bih smatrao da je to jedna od izmišljotina i mitova koji nikada nisu postojali u stvarnosti!

Kada se pojavila naša civilizacija, cijelim svijetom je vladao tzv. zakon džungle u kojem je jači ubijao slabijeg, a naoružani porobljavao golorukog. Rat je postao neograničen zakon koji je priznat od strane svih vjera, naroda i gdje se nije pravila razlika između opravdanog i nasilnog rata. Svako ko je mogao da pobijedi drugoga otimajući mu zemlju, prisiljavajući ga da napusti svoju vjeru, porobljavajući i muškarce i žene, sve to je radio bez osjećaja kajanja ili grijeha. Naša civilizacija nije mogla da dopusti ovakav nepravedan zakon, po kojem se čovječanstvo srozalo na stepen opakih životinja. Radi toga je proklamirala da je osnova u odnosima među narodima upoznavanje i potpomaganje:

O ljudi, Mi vas od jednog čovjeka i jedne žene stvaramo i na narode i plemena vas dijelimo da biste se upoznali.⁵⁶

⁵⁵ El-Maida, 27.

⁵⁶ El-Hudžurat, 13.

Zbog svega toga, naša civilizacija smatra da je mir prirodan odnos među narodima:

*O vjernici, živite svi u miru*⁵⁷,

ali ako bi neki narod bio uporan da vodi rat i da napada drugoga, onda bi se drugi narod morao da priprema za sprječavanje neprijateljstva, jer zanemarivanje pripreme za sukob ubrzava i podstiče napadača:

*I protiv njih pripremite koliko god možete snage i konja za boj, da biste time zaplašili Allahove i vaše neprijatelje.*⁵⁸

Ako bi napadač odustao od svoje namjere, onda bi druga strana trebalo da se povрати miru i da ga se pridržava:

*Ako oni budu skloni miru, budi i ti sklon i pouzdaj se u Allaha.*⁵⁹

A ako bi ustrajala u neprijateljstvu, onda se sili suprotstavlja silom, a napad se odbija silom:

*I borite se na Allahovom putu protiv onih koji se bore protiv vas!*⁶⁰

U ovom slučaju načela naše civilizacije ne odobravaju rat sa ciljem pljačke, tlačenja i ponižavanja ljudskog ponosa. Opravdan rat je onaj koji bude iz jednog od slijedeća dva razloga:

Odbrana vjerovanja i identiteta jednoga naroda i odbrana slobode, nezavisnosti i mira:

⁵⁷ El-Beqare, 208.

⁵⁸ El-Enfal, 60.

⁵⁹ El-Enfal, 61.

⁶⁰ El-Beqare, 190.

*I borite se protiv njih sve dok mnogoboštva ne nestane i dok se Allahova vjera slobodno ispovijedati ne mogne. Pa ako se okane, onda neprijateljstvo prestaje, jedino protiv nasilnika ostaje.*⁶¹

Sloboda vjeroispovijesti nije jedini razlog zbog kojeg se objavljuje rat nego i osiguravanje slobode svim vjeroispovijestima i zaštita bogomolja svih vjera:

*A da Allah ne suzbija neke ljude drugima, do temelja bi bili porušeni manastiri, i crkve, i havre, a i džamije u kojima se mnogo spominje Allahovo ime.*⁶²

Jedna od najljepših stvari koje zastupa naša civilizacija jeste i to da je naša obaveza odbrana nejakih i potlačenih, makar oni bili nemuslimani, isto kao što nam je obaveza i odbrana vlastite slobode i ponosa:

*A zašto se vi ne biste borili na Allahovu Putu za potlačene, za muškarce i žene i djecu, koji uzvikuju: "Gospodaru naš, izbavi nas iz ovog grada, čiji su stanovnici nasilnici, i Ti nam odredi zaštitnika i Ti nam podaj onoga ko će nam pomoći!"*⁶³

Onaj rat koji se objavi radi odbrane vjerovanja, slobode i mira je dozvoljen rat koji čovjeka približava Allahu, dž.š., i koji palim ratnicima osigurava Džennet, a to je rat koji naša

⁶¹ El-Beqara, 193.

⁶² El-Hadždž, 40.

⁶³ En-Nisa, 75.

civilizacija naziva “borbom na Allahovom Putu”, a sve sem toga se smatra sijanjem nereda i nasiljem.

Zar postoji bolja komparacija između dozvoljenog rata u našoj civilizaciji i onakvog kako ga poznaju svi ostali narodi, nego što stoji u slijedećem časnom kur’anskom ajetu:

*Vjernici se bore na Allahovom Putu, a nevjernici na šejtanovom. Zato se borite protiv šejtanovih štićenika, jer je šejtanovo lukavstvo zaista slabo.*⁶⁴

Naša civilizacija objavljuje rat “u ime Allaha”, tj. na Njegovom Putu, a Njegov Put je dobro, istina i ponos, a drugi ga objavljuju radi šejtana i tlačenja, a šejtan je ovdje nasilništvo i sijanje nereda... Ukoliko je cilj ratovanja u našoj civilizaciji istina i dobro, onda se ne smije preokrenuti u sredstvo koje će činiti zlo i nepravdu. Zbog toga je ratno načelo naše civilizacije da se ne borimo osim protiv onog ko nas napada:

*Onima koji vas napadnu, uzvratite istom mjerom.*⁶⁵

A ako bismo ovo zanemarili, pa se borili protiv nekoga ko nas ne napada, i nanosili štetu nedužnim, tada bismo bili nasilnici i preusmjerili bismo humani rat van njegovih ciljeva i namjera:

*I borite se na Allahovom Putu protiv onih koji se bore protiv vas, ali vi ne otpočinjite borbu! – Allah, doista, ne voli one koji zapodijevaju kavgu.*⁶⁶

⁶⁴ En-Nisa, 76.

⁶⁵ El-Baqara, 194.

⁶⁶ El-Baqara, 190.

Neće odgovarati onaj koji istom mjerom uzvratiti za pretrpljenu nepravdu, a odgovarat će oni koji ljude tlače i bez ikakva osnova red na Zemlji remete; njih čeka bolna patnja.⁶⁷

U slučaju početka rata, ne bi trebalo da zaboravimo naša načela, pa da nanosimo nepravdu, da sijemo nered i pustoš zbog naše okrutnosti... Ni u kom slučaju, jer humani rat koji se vodi čisto u Allahovo ime, mora da ostane human u biranju sredstava i kada budu najžešće bitke. Oдавde dolaze oporuke kojima nema premca u historiji čovječanstva, u kojima stoji: "Nemojte masakrirati. Nemojte ubijati djecu, starce i žene. Nemojte spaljivati niti sjeći vrhove datula. Nemojte rušiti rodno drvo. Nemojte klati ovcu, kravu ili devu osim radi ishrane. Prolaziti ćete pokraj ljudi koji su se povukli u manastire, pa ih ostavite na miru i onome čemu su se predali."⁶⁸

Pogledaj kako izgleda rat u korist čovječanstva, koji je propisan da se vodi u Allahovo ime, a ne u ime zla i nasilja!!! Ovakva vrsta rata, koji se pridržava humanih načela, vodi se da bi se završio jednim od dva načina: ili mirovnim sporazumom ili pobjedom. Ako to bude mirovni sporazum, onda se obećanja i date riječi poštuju, a sprovođenje dogovorenog je vjerska obaveza:

I ispunjavajte obaveze na koje ste se Allahovim imenom obavezali i ne kršite zakletve kad ste ih tvrdo dali, a Allaha kao jamca sebi uzeli, jer Allah zna ono što radite.⁶⁹

⁶⁷ Eš-Šura, 41-42.

⁶⁸ Ebu Bekrova oporuka Usaminoj vojsci.

⁶⁹ En-Nahl, 191.

A ako to bude pobjeda, tj. pobjeda skupine koja se podigla radi istine i ginula za nju, onda će ta skupina raditi na učvršćivanju istine na zemlji i sprječavanju nepravde i sijanja nereda među ljudima:

One koji će, ako im damo vlast na Zemlji, molitvu obavljati i milostinju udjeljivati i koji će tražiti da se čine dobra djela, a odvrćati od nevaljalih – A Allahu se na kraju sve vraća.⁷⁰

Ovo su, kao što se da vidjeti, planovi i uloga zemlje pobjednice nakon pobjede: duhovna plemenitost, pravednost prema zajednici, suradnja na dobru i pomoći ljudima, suzbijanju zla i nereda na zemlji.

Ovo su ratna načela naše civilizacije, i to je naša etika rata u ophođenju sa drugima, puna pravde, samilosti i poštovanja dogovorenog.

Spomenuta načela nisu dovoljna, po našem mišljenju, da pohvale smisao naše mirovne civilizacije u toku rata, jer sama načela nisu dokaz duhovne plemenitosti i humanosti nekog naroda dokle god vidimo države koje proklamiraju najuzvišenija načela, a u stvarnosti su najoštrij, najpodliji i najjudaljeniji od humanosti i samilosti!

Slučajevi kolonijalizacije naših država nisu tajna, niti je lista njihovih zločina i okrutnosti nama nepoznata. Dozvolite da bacimo pogled na stvarnu primjenu ovih načela u našoj civilizaciji! Prema njihovoj primjeni se cijeni, i tu se osvijetli ili ocrni obraz. U ovome pitanju se razlikujemo od svih naroda, tako da nijedan narod niti civilizacija ne dijele sa nama odliku ratne humanosti.

⁷⁰ El-Hadždž, 41.

Počet ćemo, prije svega, od života Allahova Poslanika, s.a.v.s., koji je pokretač i osnivač temelja naše civilizacije i njenih pravila. On je istiniti primjer morala, uloge i ciljeva naše civilizacije. Ne poznajemo niti jednog vjerovijesnika, poslanika ili reformatora koji je mučen, ugnjetavan i pačen radi svoje misije kao što se to desilo Muhammedu, a.s., tokom trinaest godina boravka u Mekki... One su bile ispunjene patnjom, vrijeđanjem i mučenjem, kako njega tako i njegovih sljedbenika, te zavjerama za ugrožavanje njegovog života i života njegovih ashaba. Zatim deset godina u Medini ispunjenih borbom i stalnim bitkama, za čije vrijeme nije skinuo vojno odijelo sve dok nije cijeli Arapski poluotok stavio pod svoju kontrolu prije svoje smrti. Onaj ko prođe kroz ratove i bitke, nosi sablju, bude ugnjetavan i izložen neprijateljstvu, obično bude najžedniji krvi i osvete. Radi svega toga hoćemo da znamo kakav je bio odnos Poslanika, a.s., prema drugima u njegovim ratovima? Kako je osnivač ove civilizacije primijenio njena načela koja je objavio ljudima?

Kada su muslimani izgubili Bitku na Uhudu zbog nepridržavanja Poslanikovih, a.s., uputa, i kada su ga neprijatelji okružili i dali sve od sebe da ga ubiju, tada su ga njegovi ashabi branili do zadnjeg daha, u istoj bici gdje je ranjen, i u kojoj mu je bio slomljen zub (sjekutić), okrvavljeno mu lice, a dvije karike od kacige su mu probile očnu jagodicu. Tada su mu njegovi ashabi rekli: "O Allahov Poslaniče, zamoli Allaha da ih uništi!", a Poslanik, s.a.v.s., je na to rekao: "Ja nisam poslan da proklinjem, nego da pozivam u ovu vjeru i da budem milost ljudima... Gospodaru moj, uputi moj narod jer oni ne znaju." Ovo je logika istine čovjeka koji je prinuđen da ratuje. Ovo je logika poslanika koji se ne bori iz žudnje za prolijevanjem krvi, nego sa željom da uputi zalutale.

U Bici na Uhudu ubijen je njegov amidža Hamza (*Esedullah* - Allahov Lav), jedan od najhrabrijih Arapa svoga vremena. Njega je ubio čovjek zvani Vahši, koji je bio podstaknut na to od strane Hinde, žene Ebu Sufjana. Kada je pao junak, Hind ga je pronašla i rasporila, izvadila mu srce, zatim ga počela jesti prelazeći sve granice osвете. Nakon određenog perioda i Hind i Vahši primiše islam, pa kako je Poslanik, a.s., reagirao? On nije ništa uradio sem što je za Hind zatražio oprost od Allaha, a od Vahšija je primio njegov islam i rekao mu: "Ako možeš da živiš što dalje od mene, onda to učini." Ovo je reakcija Poslanika, s.a.v.s., spram Hamzinog ubice i žene koja mu je pojela srce!

Kada je u jednoj od bitaka vidio ubijenu ženu koja je pripadala neprijateljskom taboru, naljutio se i osudio to rekavši: "Zar vam nisam zabranio da ubijate žene? Ova se nije mogla boriti!" Ovako Allahov Poslanik, s.a.v.s., u ratu sprovodi humana načela koja je sam objavio vodeći bitke i predvodeći trupe.

Kada je Poslanik, s.a.v.s., osvojio Mekku i u nju ušao na čelu 10 000 svojih junaka i vojnika, nakon što su se sve Kurejšije predale, stali su ispred njega, dok je on stajao na vratima Ka'be, iščekujući kakva će biti njegova odluka o njihovoj sudbini, nakon što su ga ugnjetavali dvadeset tri godine... On je samo rekao: "O skupino Kurejšija, šta mislite kako ću vam presuditi?" Rekoše: "Samo dobro, jer ti si plemeniti brat i sin plemenitog brata." Na to Poslanik, a.s., reče: "Danas ću vam reći ono što je prije mene rekao moj brat Jusuf⁷¹: 'Ja vas sada neću koriti. Allah će vam oprostiti, od milostivih On je najmilostiviji!', idite, vi ste slobodni..."

⁷¹ Brat po poslansvu. (op. prev.)

O ljudi, ovo je poslanik Muhammed, s.a.v.s., učitelj dobra cijelom čovječanstvu, a ne krvavi vojskovođa koji nastoji da uveliča svoju slavu i vlast nakon čega ga opije slast pobjede.

Vladanje njegovih ashaba i nasljednika poslije njega u ratovima i osvajanjima je samo iskra od svjetlosti poslaničkog ponašanja, nastavak njegovog puta i primjena tih načela. Nisu izgubili pribranost u najkritičnijim trenucima, niti su zaboravili svoja načela u najvećim osvajanjima i pobjedama.

Nekoliko stanovnika Libana se usprotivilo njihovom namjesniku Aliji ibn Abdullahu ibn Abbasu koji im se silom suprotstavio i izvojevao pobjedu. On je vidio da bi bilo mudro da ih rastavi iseljavajući neke od njih iz njihovih kuća u druga mjesta, a što bi bilo prirodno da uradi bilo koji vođa najciviliziranijih naroda današnjice. Kada je za to saznao Imam el-Evza'i, imam, mudžtehid i učenjak iz Šama, napisao je namjesniku Libana pismo u kojem osuđuje njegov postupak sa Libancima koje je iselio iz njihovih sela, i kaznio one koji nisu učestovali u ustanku. Između ostalog mu je napisao i slijedeće: "Ti dobro znaš da je među zimmijama⁷² koje si protjerao sa planine Liban bilo onih koji nisu podržavali taj ustanak, neke si ubio, a ostale povratio njihovim selima...., pa kako da kazniš sve radi grješke pojedinaca i tjeraš ih sa njihovih ognjišta i imetaka? Allahov propis je da:

...nijedan grješnik tuđe grijehe neće nositi,⁷³

a slijeđenje onoga što On kaže i neprelaženje Njegovog propisa je ispravnije i priječe. Najpriječe oporuke kojih se treba

⁷² Štićenik islamske države iz reda ehlul-kitaba koji plaća glavarinu. (op.prev.)

⁷³ En-Nedžm, 38.

držati su oporuke Božijeg Poslanika, s.a.v.s., koji je rekao: "Ko štíćeniku islamske države, nemuslimanu (*zimmiji*) učini nepravdu ili optereti ga iznad njegovih mogućnosti, ja ću mu biti protivnik na Sudnjem danu".⁷⁴ Kada je namjesnik Libana primio pismo, povratio je iseljene u njihova sela uz sve počasti.

Ja ne bih komentarisao ovaj događaj, i dovoljno mi je da ljudima napomenem kako su se prema nama ponašali Francuzi tokom našeg ustanka u vrijeme kada su bili u Siriji i Libanu? Kako su se ponašali sa stanovnicima sjevernoafričko-arapskog područja, gdje su u skupinama ubijali po desetine hiljada ljudi. Uništili su desetine gradova i sela sa njihovim stanovnicima, ravnajući ih sa zemljom i pretvarajući ih u ledinu. Dovoljno mi je da podsjetim ljude na "podvige" Engleza u Palestini nakon arapskih ustanaka... Ovo mi je dovoljno da bih mogao skrenuti pažnju na ljepote naše civilizacije tokom ratova i osvajanja.

Kada je Omer ibn Abdul-Aziz postao halifa, dođe mu delegacija iz Semerkanda žaleći se da je Qutejbe, muslimanski vojskovođa, ušao u njihov grad varkom, bez prethodnog upozorenja. Omer je naredio namjesniku tih područja da odredi suca koji će da presudi da li je istina to što oni navode, pa ako ocijeni da je istina neka naredi da se muslimanska vojska povuče iz toga grada. Namjesnik Džumej' ibn Hadir el-Badži je postavio sudiju koji će razmotriti njihovu žalbu, što je on i uradio, i iako je bio musliman, presudi da se muslimanska vojska mora povući iz toga grada!!! Također, u slučaju novog napada, zapovjednik islamske vojske je dužan da im najavi rat u skladu sa islamskim ratnim načelima, kako

⁷⁴ Bilježe ga Ebu Davud i Bejhaki.

bi se stanovnici Samarkanda pripremili za odbranu i kako ne bi bili iznenađeni ratom. Kada su stanovnici Samarkanda čuli za presudu nad vlastitom vojskom i vojskovođama, vidjeli su u njoj pravdu kojoj nema premca u povijesti. Rekli su sami sebi: "Ovaj narod nije došao da ratuje, i njihova vlast je blagodat i samilost", zatim su zatražili da muslimanska vojska ostane i odabrali su da i muslimani stanuju sa njima.

Pogledajte... vojska osvoji grad, zatim se pobijedeni žali pobjedniku čiji sud donosi presudu u korist pobijedjenih i naređuje pobjedničkoj vojsci da se povuče i da ne ulazi u taj grad, osim ako to dozvole njegovi stanovnici!!! Da li ste imali priliku u staroj ili savremenoj historiji da čujete o ratu u kojem se borci pridržavaju načela etike i prava kao što su se pridržavali vojnici naše civilizacije?! Ja nisam čuo da je ijedan narod na Dunjaluku uradio ovakvo nešto!?

Kada su naše pobjedničke snage osvojile Damask, Hims i ostale sirijske gradove, uzeše od njih putem ugovora novčane iznose u svrhu njihove odbrane i zaštite. Nakon što su muslimanske vojskovođe vidjele da je Hirakle skupio vojsku da vodi odlučujuću bitku sa muslimanima, odlučiše da napuste osvojene gradove, a zatim da se skupe na jednome mjestu gdje će mu se zajedno suprotstaviti. Nakon što je naša vojska napustila Hims, Damask i ostale gradove, Halid ibn Velid je sakupio stanovnike Himsa, a Ebu Ubejde stanovnike Damaska i ostali sakupiše stanovnike ostalih gradova, te im rekoše: "Mi smo uzeli od vas novac da bismo vas branili i štitili, a sada pošto vas ne možemo štititi, vraćamo vam vaš novac!" Na to su stanovnici tih gradova rekli: "Da vas Bog povrati i pomogne vas. Tako nam Boga, vaša vlast i vaša pravda nam je draža od nepravde Rimljana. Zaklinjemo vam se Bogom da

su oni bili umjesto vas, nebi nam ništa vratili, nego bi ponijeli sa sobom sve što bi se moglo ponijeti!" Da, kao u savremenim vremenima kada neka vojska prinudno napušta neki grad, ne ostavi u njemu ni jednu stvar koja bi koristila neprijatelju. Da li ste imali prilike da čujete za nešto slično ovome? Tako mi Allaha, da ne vjerujem u idealnost i njen trijumf i da sam od onih koji potčinjavaju načela političkim ciljevima, kao što to današnji političari rade, rekao bih da su muslimanske vojskovođe postali, svojim pridržavanjem načela i ideala, previše nemarni i naivni. Ali su to ljudi-vjernici koji preziru da jedno pričaju, a drugo rade.

Za vrijeme ratova koje su vodili Tataari na teritoriji Šama, u mongolske ruke je palo mnogo zarobljenika među kojima je bilo muslimana, kršćana i jevreja. Šejhul-islam, Ibn Tejmiije se umiješao i zatražio od vođe Mongola da oslobodi zarobljenike, što je on uradio oslobodivši muslimanske zarobljenike, ostavivši kršćane i jevreje kod sebe. Šejhu-l-Islam je to odbio i rekao: "Moraš da oslobodiš sve jevreje i kršćane koji se smatraju šticeincima islamske države (zimmijama) i ne prihvatam da ostane nijedan zarobljenik, bio on musliman ili zimmija!"

Da li ste čuli za Krstaške ratove koje su vodili Zapadnjaci protiv nas u Srednjem vijeku? Zar niste čuli kako smo se držali obećanog, a oni kršili dogovore i sporazume, kako smo opraštali, a oni se svetili, pazili smo da se prolije što manje krvi, dok su oni gazili u njoj do koljena, veseleći se i uživajući?

Kada su krstaši u svom drugom pohodu stigli do Ma'arreti en-Nu'man,⁷⁵ držali su ga u obruču dok se njegovi

⁷⁵ Mjesto na sjeveru Sirije. (op.prev.)

stanovnici nisu predali, nakon što su dobili obećanja od vođa tog pohoda da će im sačuvati njihove živote, imetke i čast. Odmah po ulasku su počinili takve zločine zbog čije grozote bi osijedjelo malo dijete. Neki tadašnji historičari, koji su učesvovali u ovome pohodu, procjenjuju da je broj žrtava među ljudima, ženama i djecom iznosio blizu 100.000!

Zatim su nastavili svoj pohod ka Kudsu (Jerusalemu) kojeg su također držali pod opsadom. Kada su stanovnici vidjeli da neće još dugo moći izdržati opsadu, zatražiše od vođe pohoda Tonkarda riječ da će im sačuvati njihove živote i imetke, što je on uradio i dao im svoju zastavu koju će podići na džamiji El-Aqsa, a koja će biti garant njihove sigurnosti. Kada su krstaši ušli u grad, koliki je bio samo taj masakr i kolika je bila brutalnost tog zločina! Stanovnici su se sklonuli u džamiju na kojoj je stajala uzdignuta zastava garancije, i kada se ispunila džamija djecom, ženama i starcima, biše poklani kao ovce, a krv koja je potekla iz džamije dosezala je do koljena konjanika. Grad je postao "čist" od stanovnika nakon što su svi potpuno pobijeni, a njegove ulice su bile krcate porazbijanim lobanjama, odsječenim nogama i rukama te unakaženim tijelima. Naši historičari navode da je broj onih koji su zaklani samo unutar harema džamije El-Aksa oko 70.000 duša! Od njih je veliki broj imama i pobožnjaka, ne izuzimajući žene i djecu. Zapadni povijesničari ne osuđuju ova gnusna zlodjela, dok drugi o njima govore sa ponosom!

Devedeset godina nakon ovoga pokolja Salahuddin je osvojio Kuds (Jerusalem). Šta je uradio? Dao je obećanje da će čuvati živote i imetke za više od 100.000 neArapa, te im dozvolio da izađu, uslovljavajući da moćniji plate simboličnu naknadu kao cijenu svoga otkupa. Dao im je rok od četrdeset

dana tokom kojeg je 84.000 ljudi izašlo i zaputilo se svojim sunarodnjacima u Akki (grad sjeverozapadno od Kuds) i drugim mjestima, a mnoge siromahe je oslobodio bez nadoknade. Salahuddinov brat, El-Melik el-'Adil (pravedni kralj), je platio novčani iznos da oslobodi oko 2.000 ljudi. Prema ženama se ponašao kao najkulturniji kralj koji je izvojevao pobjedu u savremeno doba.

Kada je patrijarh htio da napusti Kuds, Salahuddin mu je dozvolio da ode i ponese sa sobom svoj imetak koji je bio imetak svih manastira, Časne stijene, džamije El-Aksa i crkve "El-Qijamet", čiju sumu samo Allah zna. Neko od Salahuddinove pratnje mu predloži da uzme taj ogromni novac, na što je Salahuddin odgovorio: "Neću ga prevariti", i nije uzeo od njega sem ono što uzima od svakog pojedinca.

Ljepotu humanih postupaka tokom Salahuddinovog osvajanja Kuds (Jerusalema) uveličava i to da je sa velikim skupinama Zapadnjaka, koji su se zaputili ka Suru i Sajdi⁷⁶, poslao pratnju koja će ih štititi u putu i bezbjedno ih sprovesti njihovoj krstaškoj braći, iako je još ratovao sa njima. Da li možete a da se ne naćudite kada sve ovo ćujete??? Poslušajte ostatak priće! Mnogo žena se skupilo i zaputilo do Salahuddina nakon što su dali glavarinu govoreći mu da su one supruge, majke ili kćerke vojnika i vitezova koji su ubijeni ili zarobljeni, a nemaju skloništa za življenje niti nekoga ko će se za njih brinuti. Kada ih je Salahuddin vidio kako plaću, zaplakao je i on sa njima od sažaljenja i suosjećanja, zatim je naredio da im se zarobljeni muževi pronađu. Oni koji su bili pronaćeni, vraćeni su svojim ženama, a oni koji su poginuli, njihove žene

⁷⁶ Jug Libana. (op. prev.)

su dobile velike naknade. Ovo je bio razlog da ga na sav glas hvale gdje god da se zapute. Zatim je dozvolio oslobođenim zarobljenicima da se sa svojim ženama i djecom zapute ka svojim ostalim izbjeglim sunarodnjacima u Suru i Akki.

Ovako je postupao Salahuddin sa njima. Skupina siromašnih Zapadnjaka je napustila Kuds (Jerusalem) i zaputila se ka Antakiji.⁷⁷ Međutim, njen vladar odbi da ih primi, te ih nakon toga primiše tamošnji muslimani. Nekolicina njih je otišla u libanski Tripoli, kojim su vladali Latini, koji su ih protjerali i pokrali njihove stvari dobivene od muslimana!

Postupci Salahuddina sa Zapadnjacima tokom kršćanskih ratova su sličili mitovima i mogli bi naše povijesničare optužiti pretjerivanjem da nije samih tih Zapadnjaka koji se ne mogu načuditi velikodušnosti ovog čuvenog heroja i uzvišenosti njegovog morala. Sami Zapadnjaci su bilježili da je Salahuddin, kada je čuo vijest o bolesti Ričarda Lavljeg Srca, najvećeg i najčuvenijeg kršćanskog vojskovođe u tim pohodima, poslao mu svog ličnog ljekara koji mu je nosio lijekove i voće, a koje je bilo nedostupno tom krstaškom kralju. Sve ovo se desilo kada je rat bio najrasplamsaniji i dok su vojske ratovale!

Ti isti Zapadnjaci spominju kako je jedna Zapadnjakinja došla do Salahuddinovog šatora plačući i žaleći se da su joj njegova dva vojnika oteeli dijete. Na to je Salahuddin zaplakao i poslao nekoga ko će joj pronaći dijete. Kada je dijete pronađeno, predano je majci, a ona bi sigurno i bezbjedno sprovedena uz vojnu pratnju do svog tabora. Šta bi čovjek rekao nakon svega ovoga?

Kada je sultan Mehmed Fatih osvojio Istanbul (Kostantinopolj) i ušao u crkvu Aja Sofija, u kojoj su utočište potražili

⁷⁷ Grad na granici između Sirije i Turske. (op. prev.)

crkveni dostojanstvenici, on ih je lijepo primio i zagarantirao im bezbjednost. Zatražio je od kršćana koji su bili u crkvi da bez ikakvog straha odu svojim kućama. Nakon toga je donio posebne zakone za njih, ostavljajući im pravo da slijede svoje crkve i vjerske zakone i njihove običaje vezane za porodični zakon. Sveštenicima je ostavio pravo izabiranja svog patrijarha, a oni su na to mjesto izabrali Genadijusa. Sultan Fatih je proslavio njegovo ustoličenje onako svečano kako je to bio običaj za vrijeme Rimljana, te mu se obratio govoreći: "Budi patrijarh koji će mi biti prijatelj u svim okolnostima i vremenima, i uživaj u svim pravima i privilegijama koje su imali oni prije tebe." Nakon svega toga, sultan mu je poklonio lijepog konja i posebnu pratnju od janjičara, koji su bili posebna sultanova pratnja, te ga državne paše otpratiše do njegove rezidencije. Sultan je obznanio njegov pristanak za primjenu zakona ortodoksne crkve, da je stavlja pod svoj lični nadzor i naredi da se sakupe i otkupe svi tragovi svetaca i njihove ostavštine koje su nestale nakon osvajanja i da budu predane crkvama i manastirima!

Sultan Mehmed Fatih je sve ovo uradio iako između njega i kršćana Konstantinopolja nije postojao sporazum prilikom osvajanja koji bi ga obavezivao da ga se pridržava. Ova pažnja i zaštita je njegov lični gest, i to im je dalo osjećaj da su u okrilju nove islamske države u kojoj su mirniji, sigurniji i posjeduju veću vjersku slobodu nego kada su bili pod rimskom vladavinom!

Isto tako nastaviše osmanlijski velikani svoje lijepo ponašanje spram kršćanskih podanika u susjednim državama koje su osvajali, kao što su Grčka, Bugarska i dr. Ovakav odnos do sada nije bio poznat u ostalim dijelovima Evrope. Čak su

kalvinisti u Mađarskoj i Transilvaniji, te kršćanski monoteisti koji su bili u Transilvaniji više voljeli da budu pod turskom vlašću nego pod vlašću fanatičke habsburške dinastije. Čak su protestanti sa Sicilije sa čežnjom gledali na Tursku, od sveg srca želeći da svoju vjersku slobodu kupe ulazeći pod islamsku vlast. U vrijeme kada su se muslimani odnosili prema kršćanima sa ovolikom vjerskom tolerancijom, kršćani u Evropi su trpjeli nasilje svojih vladara i fanatizam vjerskih skupina, jedni protiv drugih, zbog čega je poteklo dosta krvi i raširila se smutnja i strah.

Pogledajmo šta Makarijos, patrijarh Antakije u 17. stoljeću, kaže o zločinima koje su počinili poljski katolici nad njihovom braćom ortodoksima: "Svi smo mnogo suza prolili zbog hiljada žrtava tokom ovih četrdeset-pedeset godina čiji su dželati bili oni heretici, nesretnici i vjerski protivnici.⁷⁸ Broj žrtava se procjenjuje blizu 70.000 ljudi. O izdajice, o prljave sotone! O vi koji imate kamena srca! Šta su to počinile žene i časne sestre? Šta je grijeh ovih djevojčica, dječaka i beba, pa ste ih ubili? Zašto ih ja nazivam 'prokletim Poljacima'? Zato, jer su se pokazali dekadentniji i zločestiji od idolopoklonika u svojoj brutalnosti prema kršćanima, misleći da će time zatrati ime ortodoksa. Da Bog zauvijek sačuva Tursku državu koja uzima određenu glavarinu (*džizju*), ne miješajući se pri tome u vjeru svojih podanika bili oni kršćani, nusejrijci, jevreji ili samirci! A ovi prokleti Poljaci se nisu zadovoljili uzimanjem poreza i desetine od Isusove braće po vjeri, iako ih oni svojevolumno služe, nego ih staviše pod jevrejsku vlast, vlast tih nasilnika, neprijatelja Isusa, koji im nisu dozvolili čak ni da grade crkve ili da ih pop podučava propisima njihove vjere."

⁷⁸ Misli na katolike. (op. prev.)

Kada već govorim o poštovanju sultana Mehmeda Fatiha prema Aja Sofiji i kršćanskim pravima u Konstantinopolju, morao bih da spomenem šta su učinili krstaši koji su došli iz Evrope i osvojili ga 1204. godine. Poslušaj šta je rekao papa Ansent Treći opisujući šta su krstaši počinili sa njihovom braćom ortodoksima: "Isusovi sljedbenici i pomagači njegove vjere, koji su trebali isukati sablje protiv najvećeg kršćanskog neprijatelja,⁷⁹ prolili su kršćansku svetu krv i utopili su se u njegovom moru. Oni nisu poštovali ni vjeru, ni godine ni spol, pa su čak vršili silovanja u po bijela dana. Časne sestre, majke i djevice su bile predate zvjerstvu vojnika... Nisu se zadovoljili otimanjem imperatorovog imetka i pojedinačnih stvari nego su zauzeli crkvena zemljišta i bogatstva, te prekršili svetost crkve i oteli njene ikone, krstove i ostavštinu svetaca". Poslušaj šta je rekao historičar Čarl Del: "Kada su pijani vojnici ušli u crkvu St. Sofiju, uništili su svete knjige, gazili nogama po slikama svetaca, te je prostitutka sjela na patrijarhovu stolicu i glasno zapjevala! Tragovi umjetnosti su uništeni, a kipovi su topljeni da bi se od njih kovao sitni novac". Jedan od svjedoka ovog bolnog postupka je priznao i rekao: "Muhamedovi sljedbenici nisu ovako postupali prema ovome gradu, kao što su to radili Isusovi vojnici."

Naravno, tako nešto muslimani nisu počinili kada su osvajali, kao što se da vidjeti iz postupaka sultana Mehmeda Fatiha. Muslimani se nisu spustili do granica tog grješnog i odvratnog vjerskog fanatizma koji su katolici pokazali prema svojoj braći ortodoksima!

Ne bih želio da pravim komparaciju između etike muslimanskih osvajača u Španiji i lijepog ophođenja sa poraženim,

⁷⁹ Misli na islam. (op. prev.)

te njihove samilosti i pažnje prema njima, i između onoga što su uradili Španci kada su zauzeli Granadu, posljednju islamsku kraljevinu u Španiji. Oni su tada dali muslimanima preko šezdeset obećanja o poštovanju njihove vjere, džamija, imetaka i časti, ali ni jedno nisu ispoštovali, niti su poštjedjeli muslimansku krv, živote ili bogatstva. Nakon pada nije prošlo više od trideset dvije godine, a papa je već izdao naredbu da se sve džamije u Španiji preobrate u crkve. Nakon toga nisu prošle ni četiri godine, a u cijeloj Španiji nije ostao ni jedan musliman! Ovo je njihovo poštovanje datih obećanja... a ono su bila naša poštovanja obećanja koje smo dali.

Interesantno je da su brutalnost i nepoštovanje ugovora postojale čak u njihovim međusobnim odnosima, i nisu nimalo manje od onih prema muslimanima. Oni su brutalni, grubi i nemilosrdni prema svakoj državi koju poraze, bila ona istočna ili zapadna, i prema svakom slabiću kojeg pobijede, bio on musliman ili kršćanin. Evo, oni će nam sami nešto reći o svojoj brutalnosti.

Sveštenik po imenu Odo Duvejli, jedan od monaha Sv. Denisa, imao je položaj specijalnog sveštenika Luisu Sedmom, te ga je pratio u drugom kršćanskom pohodu i zapisao neka svoja svjedočenja: "Dok su krstaši pokušavali da se probiju kopnom preko Male Azije do Kudsa (Jerusalema), biše savladani od strane Turaka u Fergijskim planinskim klancima 1148. godine, da bi uz tešku muku stigli do primorske Antalije. Ovo je pošlo za rukom samo onima koji su uspjeli da udovolje ogromnim zahtjevima koje su postavljali grčki trgovci kada su ih brodovima prebacivali do Antakije, dok su ostavili iza sebe bolesnike, ranjenike i hodočasnike na milost i nemilost grčkih izdajica sa kojima su bili u savezu. Ti Grci

su od Luisa uzeli novac (oko 500 tadašnjih maraka) za koji je trebalo da opskrbe hodočasnike sa pratnjom i da zbrinu bolesnike sve dok se ne oporave, da bi se priključili ostalim trupama. Luisova vojska nije bila potpuno napustila mjesto, a Grci su već obavijestili anadolska plemena o mjestu golorukih hodočasnika i posmatrali šta je zadesilo te jadnike od gladi, bolesti i neprijateljskih strijela, što je uzrokovalo njihovo uništenje na putu do njihova logora. Skupina od tri do četiri hiljade je očajno pokušala da bježi, ali su ih Anadolci, koji su već bili pristigli do njihova logora, napali i želeći da upotpune svoju pobjedu totalno porazili. Oni koji su preživjeli pokolj, izgledali su tako očajno da im je izgled izazivao sažaljenje i suosjećanje muslimana koji su liječili njihove bolesnike, potpomogli gladne i siromašne koji su bili na ivici smrti. Darovali su ih plemenito i nesebično, čak su kupili francuski novac koji su Grci oduzeli varkama i silom od hodočasnika, te ih darežljivo podijelili onima kojima je to bilo potrebno. Velika je razlika između ponašanja prepunog samilosti kojeg su hodočasnici osjetili od strane druge vjere (tj. muslimana) i između brutalnosti njihove kršćanske braće Grka koji su ih ismijavali, tukli i otimali od njih i ono malo što su posjedovali! Mnogi od njih su svojevorno prigrlili vjeru pomagača, kako to kaže stari povijesničar, i nastavlja: "udaljivši se od svoje braće po vjeri zbog njihove surovosti pronadoše sigurnost među pripadnicima druge vjere (tj. muslimanima), jer su bili milostiviji prema njima. Saznali smo da se više od tri hiljade njih priključilo Turcima nakon što su zaostali... Oh... ta milost je teža od izdaje! Oni su im dali hljeb, ali su im oduzeli njihovu vjeru. Međutim, sigurno se zna da nisu nikoga prisilili da napusti svoju vjeru, nego su bile dovoljne one usluge koje su im pružene."

Uostalom zašto da idemo daleko, a iza nas su dva svjetska rata u kojima se jasno pokazao moral zapadnih kolonijalista i njihova okrutnost. Njihov moral (odnos) prema arapskom i islamskom istoku je dokaz surovosti kojom se opisuje njihova savjest tokom ratova i vladavine. Isto tako, to je dokaz dvoličnosti koju posjeduju onda kada naglašavaju svoju humanost i samilost u međunarodnim krugovima, a u svojim ratovima, kolonijama i okupiranim državama pokazuju svoje zvjerstvo i okrutnost. Ako bi neko opravdavao grozote koje su počinili Zapadnjaci u Srednjem vijeku time što nisu bili civilizirani, pa šta im je opravdanje sada kada su oni “nosioci svjetske civilizacije i učitelji cijelog Dunjaluka u nauci, umjetnosti i naučnim izumima.”

Tajna je, po našem mišljenju, usađena narav koja nadvlada svako pretvaranje i izvještačenost. Zapadnjaci još nose u sebi i svojim naravima one osobine koje su imali kada su bili idolopoklonička plemena, ali se ova čud krila tokom Srednjeg vijeka iza vjere koja je ponijela grijehe njihovog zvjerstva. Danas se ona krije iza civilizacije, pa “mir i stabilnost”, “kultura i odgoj” nose odgovornost njihove okrutnosti. Oni su isti u svim stoljećima... stanovnici šuma, krvoloci, obožavaoci moći i zvijeri pune fanatizma. Kako mogu da govore o brutalnosti naših osvajanja i milosti njihove kolonizacije?? Mi i oni su baš kao što je rekao pjesnik:

*Kada smo vladali, samilost je bila naša osobina
a kada ste zavladaali, dolina je krvlju potekla*

*I nije čudna ta razlika među nama,
Jer svaka posuda preliva svojim sadržinama.*

BRIGA O ŽIVOTINJAMA



Ova tema je veoma neobična kada govorimo o ljepotama naše civilizacije, iako nije strana vremenu u kojem živimo. Čovječanstvo, sve do danas, nije smatralo da životinje zaslužuju brigu ili pravo na milost. Još uvijek se neki narodi današnjice zabavljaju ubijajući životinje prilikom svojih praznika, zabava i sportova. Ovdje se naša civilizacija ističe svojim principima i realnošću, odjevena samilošću i ljudskim istančanim osjećanjima kojim se niti jedna civilizacija ranije nije odlikovala, pa niti jedan narod poslije nje, sve do dana današnjeg. To je ta briga i milost prema životinji, milost koja privlači pozornost, te izaziva kod čovjeka čuđenje i zadivljenost, zato poslušajte nekoliko riječi o tome...

Principi naše civilizacije na polju brige prema životinjama potvrđuju da se ljudski i životinjski svijet odlikuje svojim osobinama, prirodom i osjećanjima:

*Sve životinje koje po Zemlji hode i sve ptice koje na krilima svojim lete svjetovi su poput vas.*⁸⁰

⁸⁰ El-En'am, 38.

Zato životinji pripada pravo na brižnost i milost kao što to pripada čovjeku: "Milostivima će se Milostivi smilovati".⁸¹

"Onaj ko je obdaren blagošću, on je dobio svoj udio dunjalučkog i ahiretskog dobra"⁸². Čak, milost prema životinjama može uvesti čovjeka u Džennet: "Dok je putovao, nekog čovjeka je obuzela žestoka žeđ, potom je naišao na bunar i spustio se u njega da utoli svoju žeđ. Kada je izašao, ugledao je psa kako dahće i jede prašinu od žeđi, zatim je rekao u sebi: "Ovog psa je obuzela žeđ koliko i mene", te se vrati u bunar i zahvati svojom cipelom vode, potom mu je otvorio usta i napojio ga, te ga je Allah za to nagradio i oprostio mu njegove grijeh. Ashabi rekoše: "O Allahov Poslaniče, zar i radi životinja možemo imati nagradu?", te im on reče: "Zbog svakog živog bića imate nagradu"⁸³.

Grubost prema životinjama može uvesti u vatru: "Jedna žena je ušla u Džehennem zbog mačke koju je zatvorila, nije je hranila, niti ju je pustila da se hrani iz prirode"⁸⁴.

Šeri'at propisuje samilost prema životinjama, pa zabranjuje dugo sjedenje na njima dok stoje. Allahov Poslanik, s.a.v.s., je rekao: "Ne činite leđa svojih životinja stolicama"⁸⁵.

Zabranjuje se, također, izgladnjivanje životinje i njeno izlaganje slabljenju i nemoći. Jednom prilikom je Poslanik, s.a.v.s., naišao pored kamile čiji se stomak zalijepio za leđa od gladi, te je rekao: "Bojte se Allaha zbog ovih nijemih životinja, jašite ih kad su jake i jedite ih kad su zdrave"⁸⁶.

⁸¹ Prenose ga Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi i El-Hakim.

⁸² Prenosi ga Ahmed.

⁸³ Prenose ga Buhari, Muslim, Malik, Ahmed i Ebu Davud.

⁸⁴ Prenose ga Buhari i Muslim.

⁸⁵ Prenose ga Ahmed i Hakim.

⁸⁶ Prenose ga Ebu Davud i Ibn Huzejme.

Zabranjuje se i iscrpljivanje životinje poslom koji je izvan njene moći. Ušao je Poslanik, s.a.v.s., u bašču jednog Ensarije i vidio u njoj kamilu. Kada je kamila ugledala Poslanika, zaplakala je i ispustila suze, te joj je prišao Poslanik, s.a.v.s. i obrisao suze. Zatim je upitao: "Ko je vlasnik ove kamile?" Reče njezin vlasnik: "Ja sam, o Allahov Poslaniče", a Poslanik, s.a.v.s., mu reče: "Zar se ne bojiš Allaha zbog ove životinje koju ti je Allah dao? Zaista mi se požalila da je izgladnjuješ i mučiš pretjeranim poslom"⁸⁷.

Zabranjeno je i lovljenje životinja iz zabave: "Ko ubije vrapca iz zabave, on će se požaliti Allahu na Sudnjem danu govoreći: 'O Gospodaru, taj i taj me ubio zabavljajući se, a ne radi koristi'⁸⁸.

Zabranjeno je koristiti životinju kao metu za ciljanje: "Allahov Poslanik, s.a.v.s., je prokleo onoga koji za metu uzme živo biće"⁸⁹.

Zabranjeno je, također, huškanje jedne životinje na drugu, te obilježavanje njenih lica žigosanjem (tj. žigosanje da bi se raspoznavale od tuđih). Poslanik, s.a.v.s., je vidio magarca čije je lice bilo obilježeno, zatim je rekao: "Allah prokleo onog ko ga je obilježio"⁹⁰.

Ako se radi o životinjama koje koristimo u ishrani, iz milosti prema njima nož treba naoštритi, životinja se napoji vodom i umiri poslije klanja, a prije guljenja: "Allah je propisao dobročinstvo prema svemu, pa kada ubijate, olakšajte ubistvo, a kada koljete, brzo zakoljite i naoštrite svoje oštrice da olakšate svojoj žrtvi"⁹¹.

⁸⁷ Prenose ga Ahmed i Ebu Davud.

⁸⁸ Prenose ga Nesaija i Ibn Hibban.

⁸⁹ Prenose ga Buhari i Muslim.

⁹⁰ Prenosi ga Taberani.

⁹¹ Prenose ga Muslim, Ebu Davud, Malik i Tirmizi.

Čak je obaranje životinje radi klanja prije oštrenja noža surovost koja nije dozvoljena: "Neki čovjek je oborio ovcu za klanje i počeo oštriti svoj nož, te mu Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče: 'Zar želiš da je usmretiš više puta? Zašto nisi naoštrio svoj nož prije nego li si je oborio'""⁹².

Poslušajte kako je samo zadivljujuća ova milost prema životinji i jasan pokazatelj duha naše civilizacije. Prenosi se od Abdullaha ibn Mesuda, r.a., da je rekao: "Bili smo na putu sa Poslanikom, s.a.v.s., te smo ugledali hummera (ptica slična vrapcu) i pored nje dva mala ptića, uzeli smo ih, zatim je došla hummera i počela da maše svojim krilima. Kada je došao Allahov Poslanik, s.a.v.s., upitao je: 'Ko ju je uplašio zbog njenih ptičića? Vratite joj njene ptičice.'"

"Također, vidjevši mravinjak kojeg smo zapalili, upita: 'Ko je zapalio ovo?' Odgovorismo: 'Mi smo', te nam reče: 'Ne bi trebalo da kažnjava vatrom osim njen Gospodar.'""⁹³.

Na osnovu ovih poruka, muslimanski pravници su odredili propise humanog postupanja sa životinjama, što je neprikosnoven primjer. Odredili su da je izdržavanje životinje dužnost njenog vlasnika, a ako on to odbije, biva prisiljen da je proda ili da je izdržava, ili da je oslobodi na mjestu na kojem će moći sama da nađe svoju hranu i svoju sigurnost, ili da je zakolje ako je od jestivih životinja. Čak su otišli dalje od ovoga, pa su neki od njih rekli: "Ako slijepa mačka nađe utočište u nečijoj kući, taj je dužan da je izdržava jer ona nije u stanju sama da ode". Zabranili su opterećivanje životinje iznad njene moći, na osnovu čega su nadovezali pravne posljedice u

⁹² Prenose ga Taberani i Hakim.

⁹³ Prenosi ga Ebu Davud.

slučaju onoga koji iznajmi životinju za prijevoz ili jahanje te je optereti iznad njene moći, pa su propisali novčanu naknadu vlasniku te životinje ako ona uginje.

Također su se zapitali za količinu koju može magarac ili mazga da nosi. Zanimljivo je da je svaki od njih odredio količinu sa kojom se nije složio drugi, te bi svoje mišljenje okončao riječima: "Tako mi Allaha, zaista je ovo pravednost prema mazgi, a velika nepravda prema magarcu". Ako životinja nanese drugome štetu, ona se ne kažnjava za to već se kažnjava njen vlasnik koji nije pridao pažnju njenom čuvanju i vezivanju.

Ovo su principi humanosti prema životinjama u našoj civilizaciji i zakonodavstvu. A kakva je bila njihova primjena u praksi?

Dok je Allahov Poslanik, s.a.v.s., bio na jednom od svojih putovanja, čuo je Ensarijku kako proklinje svoju kamilu dok ju je jahala, te je osudio njen postupak, rekavši: "Raspremite kamilu i pustite je, jer je prokleta". Kamila je puštena da hoda ulicama, i niko joj se nije približavao.⁹⁴

Omer, r.a. je naišao pored čovjeka koji je vukao ovcu za nogu da bi je zaklao, pa mu je rekao: "Teško tebi, vodi je u smrt na lijep način".

Ovakva je naša civilizacija kad je u pitanju pažnja i briga prema životinjama od strane države i društvenih ustanova.

Što se tiče državne brige, najbolji pokazatelj toga je što su halife objavljivale opće proglase (*fərmane*) u kojima bi podsticali na milost prema životinjama i zabranjivali da im iko naudi ili nanosi štetu.

⁹⁴ Prenosi ga Muslim.

U jednom od svojih pisama namjesnicima, Omer ibn Abdul-Aziz, r.a., je zabranio ljudima da tjeraju svoje konje na pretjerani galop.

Napisao je, također, odgovornima za promet da ne dozvole nikome da upregne svoga konja teškim uzdama ili da ga udara bičem metalnog vrha.

To je posao koji danas jednim dijelom liči poslu policajca kome je dužnost da zabranjuje ljudima opterećivanje životinje iznad njene moći, ili da se ona pati i udara prilikom hoda, pa ako koga vidi da tako čini, kazni ga. Policajac bi ih zato što je u tome korist prisiljavao da ne opterećuju životinje iznad njihove moći, niti da ih tjeraju na brz hod pod teretom, niti da ih jako udaraju, niti da ih ostavljaju da stoje na javnim mjestim natovarene. Sve ovo je zabranio Časni Šeri'at. Vlasnici su, također, dužni da se boje Allaha u načinu ishrane svojih životinja i da im obezbijede potrebnu količinu ishrane, koja treba da bude obilna i dobra.

Razne društvene organizacije pružale su pomoć životinjama. Dovoljno nam je što u dokumentima starih vakufa nalazimo posebne vakufe za liječenje bolesnih životinja i vakufe za brigu o ostarjelim i iznemoglim životinjama. Tim vakufima pripadalo je zemljište "Zeleni pašnjak" (danas mjesto međunarodnog sajma u Damasku). To je bio vakuf za iznemogle konje čiji ih vlasnici ne žele izdržavati jer su beskorisni, te su se čuvali na ovom zemljištu dok ne uginu. Također, u Damasku je postojao vakuf za mačke, u kojem su spavale, hranile se i bile zbrinute. Čak se u kući, koja je bila namijenjena njima, znalo sakupiti stotine ugojenih mačaka kojima se donosila hrana svakim danom dok one tu bivaju, a kretale su se samo da se razgibaju ili šetaju.

Sve ovo ukazuje na duh naroda koji je u svojoj milosti prema životinjama dostigao granice kojima nema premca.

Vjerovatno je najistinskiji primjer veličine duše naroda u okrilju naše civilizacije cijenjeni ashab Ebu Derda, koji je imao kamilu kojoj se obraćao pred smrt govoreći: “O devo, nemoj me tužiti svome Gospodaru jer zaista te nisam pretovarao iznad tvoje moći”.

Ashab Adijj ibn Hatim bi mrvio hljeb mravima i govorio: “Oni su naše komšije i mi im dugujemo njihova prava”.

Veliki učenjak Ebu Ishak eš-Širazi išao je putem sa nekoliko svojih drugova, te je pred njega izašao pas, pa ga je njegov drug otjerao, a šejh braneći psa reče: “Zar nisi znao da je ovaj put zajednički za nas i pse”.

Ne možemo da procijenimo ovaj istaknuti fenomen u našoj civilizaciji, ovaj plemeniti stav čovjeka prema životinjama, ako nemamo u vidu kako se postupalo sa životinjama u Starom i Srednjem vijeku, te kakav je bio stav tadašnjih naroda prema životinjama i njihovom mučenju i patnji.

Prvo što privlači pozornost po tom pitanju jeste to što se ne može naći u učenjima tih naroda nešto što navodi na pažnju prema životinjama i na obaveznost samilosti prema njima. Stoga i nisu postojale obaveze vlasnika prema njima kao što su izdržavanje i briga.

Nakon svega toga, pozornost privlači kažnjavanje životinje za njeno nedjelo ili prekršaj njenog vlasnika, te ophođenje sa njom kao sa odgovornom i razumnom osobom!

Ovo je najčudnije što sadrži historija Starog, Srednjeg pa sve do 19. stoljeća, jer se tada sudilo životinji kao što se sudi čovjeku, te se osuđuje na pritvor, protjerivanje i smrt, kao što se osuđuje čovjek koji je učinio neki prekršaj.

U jevrejskim zakonima stoji: "Ako bik ubode čovjeka ili ženu, pa to prouzrokuje smrt, dužnost je kamenovati tog bika, zabranjeno je jesti njegovo meso, i njegov vlasnik nije odgovoran u slučaju da ovome biku nije običaj da ubada. A ako inače ubada i ljudi budu upozorili njegova vlasnika, a on se nije osvrtao na to, te je zanemario pažnju na njega, a to bude razlog pogibije tog čovjeka, u tom slučaju će kazna biti kamenovanje bika, a vlasniku kazna smrću".

Postoji i drugi slučaj u židovskim zakonima gdje se životinja kažnjava. Ako bi muškarac ili žena učinili polni odnos sa nekom životinjom, ubijaju se i životinja i ta osoba zajedno.

Stari Grci su imali posebnu sudnicu u kojoj bi sudili životinjama i predmetima koji budu uzrokom nečije smrti. Ovu sudnicu su nazivali Britanion, a to je i naziv mjesta u kojem su se vodila ta suđenja. Platon u svojoj knjizi *Zakoni* kaže: "Ako životinja ubije čovjeka, familija poginulog ima pravo da podigne optužnicu protiv te životinje pred sudom, a ožalošćeni biraju sudiju od zemljoradnika. U slučaju da se utvrdi krivica te životinje, ona se mora ubiti iz odmazde, i njena lešina će biti bačena izvan tog mjesta, izuzimajući od toga ubistvo posredstvom borbe između čovjeka i životinje u javnim arenama, što ne uzrokuje nikakvu kaznu.

Ako neki predmet padne na čovjeka, pa ga ubije, izabere se najbliži komšija poginulog kao sudija da presudi tom predmetu da se izbací van tog mjesta."

Odgovornost životinja nije bila ograničena samo na slučajeve ubistva, već je životinja bila odgovorna i za niže stepene prekršaja pored ubistva. Pa kad bi neki pas ugrizao čovjeka, njegov vlasnik mora da ga preda ozlijeđenome,

svezanog i okovanog lancima da se osveti kako mu je volja, bilo to ubistvom, patnjom ili nečim drugim. Također su životinju kažnjavali za prekršaj njenog vlasnika ili porodice u nekim slučajevima. Pa kad bi nekoga osudili na smrt zbog prekršaja protiv vjere ili države, osudili bi pored njega i njegovu porodicu, životinje i posjed spaljivajući ih, uništavajući ili oduzimajući.

Zakoni starih Rimljana su sadržavali član zakona koji propisuje smrtnu kaznu biku i njegovom vlasniku, ako bik prilikom oranja pomjeri graničnu ogradu između dotične i susjedne njive. Također, propisuje kaznu psu koji ugrize čovjeka tako što se taj pas preda oštećenom da uradi sa njim šta želi. Isti je slučaj ako bi životinja pasla na tuđem imanju.

Isti pogled na životinje je bio i kod starih Germana.

A što se tiče starih Perzijaca, ova stvar je još zanimljivija i čudnija. Kad bi pobiješnjeli pas ugrizao ovcu i usmrtio je ili čovjeka i ranio ga, odsijeca mu se desno uho, pa ako to ponovi odsiječe mu se i lijevo. Ako to ponovi treći put, siječe mu se desna noga, četvrti lijeva, a peti put rep.

Kod evropskih naroda u Srednjem vijeku Francuska je bila prva evropska kršćanska nacija koja je tada uvela princip životinjske odgovornosti i njihovog kažnjavanja radi nekog prijestupa pred organiziranim sudovima prema istim zakonskim normama kao što se sudilo čovjeku.

Isti zakon je uvela i Sardinija krajem 14. stoljeća, potom Belgija krajem 15., a Holandija, Njemačka, Italija i Švedska polovinom 16. stoljeća. Kod nekih slavenskih naroda je ovaj zakon ostao u daljnjoj praksi sve do 19. stoljeća.

Suđenje životinjama kod nekih evropskih naroda se zasnivalo na optužbi oštećenog lica ili javnog tužiteljstva,

potom zastupnici odbrane optužene životinje nastupaju izlaganjem svoje odbrane, a možda sud odredi da se ta životinja pritvori za svaki slučaj dok traje sudski proces. Potom se donosi presuda i sprovodi pred okupljenim masama kao što se izvršava nad čovjekom.

Moguće je da se presudi smrtna kazna toj životinji kamenovanjem, odsijecanjem glave, lomačom ili odsijecanjem dijelova tijela prije ubijanja. Nemojte misliti da je ovo suđenje bilo neozbiljno i iz zabave, naprotiv, bilo je potpuno ozbiljno.

Pokazatelj da je to bilo ozbiljno suđenje bile su njihove izreke: “Zadovoljavajući pravdu osuđuje se ova životinja na smrt” ili “Osuđuje se na smrt vješanjem kao kazna za počinjeno divlje i strašno nedjelo”!

Zanimljivo je navesti što je podstaklo Evropljane da podižu optužnice protiv životinja. Naprimjer, životinja je mogla biti optužena za kršenje prirodnog zakona, prema njihovom mišljenju, pa bi se optuživale za bavljenje sihirom, a to je nedjelo čiji su se počinioci kažnjavali lomačom, a potom bi organizirali veliko slavlje po izvršenju te kazne nad životinjom. Dželiti bi donijeli velike cjepanice i postavili bi ih na sred nekog trga, potom bi se donijele osuđene mačke, svaka od njih bi bila u kafezu, a kada dođe vrijeme da se izvrši kazna, došlo bi nekoliko sveštenika koje bi pratili predstavnici vlasti, potom bi istupio jedan od njih i u objema rukama bi držao baklje za potpaljivanje lomače, zatim bi predstavnik vlasti naredio da se bace mačke u vatru, sve dok se ne pretvore u pepeo, za kaznu zbog bavljenja sihirom!

Vrijedno je spomenuti neka čuvena suđenja životinjama kod Evropljana u Srednjem stoljeću.

Jedno od najzanimljivijih i najčuvenijih suđenja je suđenje miševima u gradiću Otonu u Francuskoj u 15. stoljeću.

U ovom mjestu su miševi optuženi za okupljanje na ulicama na dosadujući i naporan način. Za njihovu odbranu javio se francuski advokat Šasanije, i podnio je zahtjev da se suđenje odgodi zato što miševi nisu mogli da se pojave jer je među njima bilo mladunčadi, bolesnih i starih, a oni će biti spremni da izađu pred sud ako im se da prilika za odgađanje, te se sud složio sa tim zahtjevom odgađajući proces na određeno vrijeme. A kada je došlo vrijeme, miševi se nisu pojavili, te je branilac iznio obrazloženje sudu rekavši: "Miševi se slažu sa vašim poštovanim naredbama, i žele da dođu, ali se oni, gospodo sudijske, plaše moguće opasnosti po njih od mačaka ako se pojave ovdje". Predsjedavajući suda mu je odgovorio: "Naša je obaveza da obezbijedimo sigurnost optuženim. Branilac je zatražio da sud naredi da se pritvore sve mjesne mačke prije prolaska povorke miševa ulicama kako bi bili sigurni za svoje živote, te je sud prihvatio ovaj zahtjev zato što je pravedan, i izdao naređenje kojim se brani mačkama i psima da prolaze ulicama zbog sigurnosti miševa prilikom pojavljivanja u sudskoj vijećnici. Ali, mještani su odbili da izvrše ovaj zahtjev, te je sud bio prinuđen da miševe proglasi nevinim zato što su im bila onemogućena sredstva odbrane!!!

Branilac je pomoću ove parnice zadobio veliku popularnost, a ne znamo da li je naplatio svoj trud od miševa ili nije. Možda ga je naplatio tako što su mu miševi garantirali da neće izgrijeti njegove knjige i dokumentaciju...!!!

Jedno od najčuđenijih suđenja životinjama u Srednjem vijeku je suđenje pijetlu koji je snio jaje. U gradu Balu u Švicarskoj godine 1474. podignuta je tužba protiv pijetla zato

što je snio jaje, što je po tadašnjem evropskom običaju bio veliki prijestup, jer je kod njih tada bilo poznato da vračari traže pijetlovo jaje da ga upotrijebe u svojim đavolskim radnjama.

Pijetao je izveden pred sud. Njegov branilac je braneci ga kazao: "Kako pijetao može biti odgovoran za nešto što nije u njegovoj moći?" Ali sud nije uzeo braniočevu teoriju u obzir, te je izdao presudu o pogubljenju pijetla, a svoju odluku obrazložio riječima: "Neka ovo bude pouka drugim pijetlovima?!"

U Francuskoj godine 1495. desio se drugi slučaj, koji je također jedno od najčudnijih suđenja životinjama. Vlasnici vinograda u pokrajini San Žulijan su podigli optužbu protiv crva koji su im upropastili grožđe, uništili vinovu lozu, proizvodnju i trgovinu. Odbranu ovih insekata su preuzela dva velika advokata. Ovaj slučaj je trajao četrdeset godina, a završio je tako što je vlasnicima ovih vinograda dosadilo ovo odugovlačenje, te su se složili da odvoje crvima za njih posebnu parcelu usjeva i drveća da se iz nje hrane koliko žele!

Ovo su bila veoma zanimljiva poređenja između stajališta naše civilizacije i stajališta drugih naroda prema životinjama. Kroz ova poređenja shvatamo da se naša civilizacija odlikovala dvjema stvarima koje stari narodi nisu imali, pa neki čak ni dan-danas.

Prva od njih je osnivanje društvenih organizacija za brigu o životinjama, liječenje, obezbjeđenje ishrane kada iznemognu, razbole se ili ostare.

Druga je da u našoj civilizaciji nije bilo suđenja životinjama, zato što je pozivala na oslobađanje životinja od prekršajnih odgovornosti trinaest stoljeća prije savremene civilizacije.

Isto tako je naša civilizacija bila bez grubosti ili huškanja jednih životinja na druge, koje je bilo priznato i regularno kod Grka i Rimljana, i još uvijek se priznaje u Španiji gdje se održavaju velike svečanosti u borbi sa bikovima, a to je bez sumnje divljaštvo preostalo od starih Zapadnjaka i Srednjeg vijeka...

Naša civilizacija je bila daleko uzvišenija od svega ovoga.

DOBROTVORNA DRUŠTVA



Ništa više ne upućuje na napredak jedne civilizacije i činjenicu da zasluđu da postoji i upravlja svijetom, kao što to ukazuje veličina humanosti kod njenih pojedinaca, punih dobrote, dobročinstva i milosti prema svim društvenim slojevima, pa čak prema svemu što živi na Zemlji, bilo da je to čovjek ili životinja. Prema ovom mjerilu svjetske civilizacije postaju vječne, te se prema njihovim tragovima vrjednuje stepen civiliziranosti i materijalnog napretka.

Naš Ummet je dostigao u tome vrhunac koji nije dostigao niti jedan narod prije njega, a niti ga je dokučila bilo koja nacija do dan-danas. Što se tiče starih vremena, narodi i civilizacije nisu poznavali oblike dobročinstva osim u užem okviru koji ne prelazi okvire sinagoge i škole. U današnje doba, iako su zapadni narodi dostigli vrhunac na polju zadovoljavanja društvenih potreba kroz društvene organizacije i putem općih udruženja, oni nisu dostigli vrhunac iskrene ljudske plemenitosti u ime Boga, kao što je to dostigao naš Ummet u periodu svoje moći i slave, ili u doba njegove slabosti i dekadencije. Doista je traženje slave, postizanje ugleda ili vječne spomeni imalo najveći udio u aktiviranju

Zapada ka općim humanim aktivnostima, dok je prvi pokretač našeg Ummeta u činjenju dobrih djela bila potraga za Allahovim, dž.š., zadovoljstvom, svejedno da li to ljudi znali ili ne. Dovoljan nam je dokaz za to da je Salahuddin Ejubi udijelio sav svoj imetak u dobrotvorne svrhe i ispunio Šam i Egipat dobrotvornim ustanovama, kao što su džamije, škole, granične službe i dr., a da nije ubilježio ni na jednoj od njih svoje ime, nego je bilježio na njih imena svojih vojskovođa, ministara, pomoćnika i prijatelja. Ovo je krajnja sustegnutost od ličnih zadovoljstava u činjenju dobročinstava.

Zapadnjaci su često u svojim dobrotvornim organizacijama ograničavali svoju pomoć na domaće stanovništvo ili njima blisko, dok su naša dobrotvorna društva otvarala svoja vrata svakom čovjeku, bez obzira na njegovu narodnost, jezik, državu ili opredijeljenost.

Treća razlika je da smo mi uspostavili socijalne ustanove za različite dobrotvorne svrhe i društveno potpomaganje za koje Zapadnjaci nisu znali sve do danas. To izaziva čuđenje i divljenje, te pokazuje da je humanost u našem Ummetu bila sveobuhvatnija, čistija, šireg horizonta od svake humanosti kod drugih naroda.

Prije nego li uplovimo u priču o brojnosti dobrotvornih smjerova u društvenim ustanovama u doba naše civilizacije, treba da ukažemo na načela naše civilizacije na ovom polju koja su obavila svoju ulogu u dušama našeg Ummeta i podstakla ga na podizanje ovih ustanova, tako da ne poznamo ništa slično kod drugih naroda.

Islam poziva ka dobru pri čemu se u ljudskoj duši gubi strast škrtosti i šejtanska obmana plašenjem od siromaštva. Kur'an nakon podsticanja na udjeljivanje kaže:

*Šejtan vas plaši neimaštinom i navraća vas
da budete škrti, a Allah vam obećava oprost
i nagradu Svoju; Allah je neizmjereno dobar i
zna sve.*⁹⁵

Poziv na dobro obuhvata svakog imućnog, pa i svakog čovjeka bio on siromašan ili bogat, jer bogataš čini dobro svojim imetkom i utjecajem, dok ga siromah čini svojom rukom, srcem, jezikom i djelima. Zato nećeš naći u islamu čovjeka koji neće moći da da doprinos na polju dobročinstva i dobra. Siromasi su se požalili Poslaniku, s.a.v.s., da ih bogati pretiču u dobročinstvu jer daju sadaku od svojih imetaka, dok siromašni ne nalaze od čega da udije, pa im je Poslanik, s.a.v.s., objasnio da imetak nije jedino sredstvo za činjenje dobra, već svako korisno djelo prema ljudima je jedan vid dobročinstva: "Zaista, vi imate u svakom izgovorenom tesbihi dobro djelo, u naređivanju dobra imate dobro djelo, u odvrćanju od zla dobro djelo, u uklanjanju smetnji sa puta dobro djelo, da pomiriš dvojicu je dobro djelo, da pomogneš čovjeka da uzjaše svoju jahalicu je dobro djelo"⁹⁶.

Na ovaj način islam otvara vrata dobročinstva svim ljudima, tako da u činjenju dobra može da učestvuje i obični radnik, trgovac, učenik i učitelj, žena, nemoćni, starac, slijepac i invalid, s tim da ih njihovo socijalno stanje ne sprječava u učešću kod širenja dobra u društvu.

Islam uzdiže čovjekov moral do najviših granica savršene humanosti kada omogućava dobročinstvo svim Allahovim robovima ma koje vjere, jezika, državljanstva ili nacionalnosti

⁹⁵ El-Bekare, 268.

⁹⁶ Prenose ga Buhari i Muslim.

oni bili, pa kaže: "Sva stvorenja su Allahovi štitenici, a najbliži Allahu su oni koji su najkorisniji Njegovim štitenicima"⁹⁷.

Treba obratiti pažnju na način kojim se islam obraća ljudskom duhu uljepšavajući mu dobro i dobročinstvo putem lične koristi darežljive i dobroljubive duše. On se obraća svakom čovjeku da se korist od dobročinstva prije svega vraća samom dobročinitelju, i da je on taj koji ima koristi od dobročinstva, zatim da zadobija Allahovu nagradu, ljubav, pohvalu i savršen trajni boravak kod Allaha, dž.š.:

*A ono što od imetka udijelite drugima, nadoknadit će vam se potpuno.*⁹⁸

*Ko čini dobro, u svoju korist čini.*⁹⁹

Pošto je čovjek egoista, voli sebe prije svega, nema sumnje da je ovaj način obraćanja ostavio svoj trag na ljudsku dušu, te podstakao škrticu na darežljivost, tvrdicu na udjeljivanje, kako bi udijelio svoj imetak drugima, kad ga uskraćuje svojoj vlastitoj djeci i rodbini.

Kada su objavljene Allahove riječi: "Ko je taj koji će Allahu drage volje zajam dati, pa da mu ga On mnogostruko vrati?", ashab po imenu Ebu Dahdah je rekao: "Zar Allah uzima zajam od Svojih robova, o Allahov Poslaniče?!" Reče: "Uzima". Zatim reče: "Pruži svoju ruku, Allahov Poslaniče", te ga je pozvao da bude svjedok da je dao svoj voćnjak kao sadaku, iako mu je bio jedini. U njemu je bilo 700 rodnihi palmi, potom se vratio svojoj ženi koja je bila sa djecom u bašči i rekao joj šta je učinio. Izašla je iz bašče i rekla mu: "Uspjela ti je trgovina, o Ebu Dahdah!"

⁹⁷ Prenose ga Taberani i Abdur-Rezzak.

⁹⁸ El-Bekare, 272.

⁹⁹ El-Fussilet, 46.

A kada je Allah, dž.š., objavio ajet:

*Necete zaslužiti nagradu sve dok ne udijelite
dio od onoga što vam je najdraže.*¹⁰⁰

Ebu Talha Ensarija je rekao: "O Allahov Poslaniče, od mog imetka najdraža mi je Bejreha (bunar pitke vode), dajem ga kao sadaku u ime Allaha, molim da bude primljen i sačuvan kod Allaha kao dobročinstvo. Upotrijebi ga, Allahov Poslaniče, kako je najbolje". Zatim mu reče Allahov Poslanik, s.a.v.s.: "Bravo, to je uspješna trgovina, to je uspješna trgovina, zadrži bunar i učini ga javnim za prolaznike"¹⁰¹.

Ova sadaka je bila prvi vakuf u islamu. Od ovog događaja potiče institucija vakufa, koji je kasnije snabdijevao dobrotvorna društva finansijskim sredstvima koja su ih potpomagala u realiziranju plemenitog humanog zadatka.

Vakuf je bio kamen temeljac na kojem su nastala sva dobrotvorna društva u historiji naše civilizacije.

Poslanik, s.a.v.s., je bio prvi koji je postavio najveći primjer svome Ummetu na tom polju, kada je uvakufio sedam bašči koje je oporučilo nekoliko boraca, da ako poginu, ostanu Poslaniku, s.a.v.s., da sa njima učini šta želi, te ih je on uvakufio za siromahe, borce i za one koji su u oskudici. Potom se za njim, s.a.v.s., poveo i Omer ibn Hattab, r.a., koji je uvakufio svoje imanje na Hajberu, a zatim su to isto učinili i ostali ashabi, poput Ebu Bekra, Osmana, Alije, Zubejra, Muaza, r.a., i dr., tako da nije bilo ashaba koji nije uvakufio nešto od svog imetka.

¹⁰⁰ Alu 'Imran, 92.

¹⁰¹ Tefsir Ibn Kesira.

Ovo humano djelo se ponovilo za vrijeme Omerovog hilafeta, kada je uvakučio jedno zemljište u ime Allaha, dž.š., potom je doveo skupinu muhadžira i ensarija te od njih zatražio da to posvjedoče. Ensarija Džabir ibn Abdullah, r.a., je rekao: "Ne poznajem nijednog od Poslanikovih, s.a.v.s., imućnijih ashaba, r.a., od muhadžira i ensarija, a da nije uvakučio nešto od svog imetka kao sadaku koja se neće otkupljivati, naslijeđivati niti darovati". Potom su muslimani nastavili generacijama da uvakućavaju zemljišta, bašče, kuće i ljetine za dobrotvorne akcije, što je ispunilo islamsko društvo dobrotvornim ustanovama koje su dostigle tako veliki broj da ih je teško nabrojati i obuhvatiti.

Bile su dvije vrste ovih institucija:

Jedne od njih osniva država i uvakućjava uz njih prostrane vakufe, a drugu vrstu osnivaju pojedinci kao što su namjesnici, vojskovođe, imućni ljudi i žene. Nismo ovdje u mogućnosti da nabrojimo sve vrste dobrotvornih ustanova, ali je dovoljno da navedemo one najvažnije:

Od prvih dobrotvornih ustanova su džamije. Ljudi su se natjecali u njihovom podizanju, tražeći time Allahovo zadovoljstvo, dok su se vladari natjecali u veličini džamija koje su gradili. Dovoljno je samo da spomenemo kako je Velid ibn Abdul-Melik utrošio velike svote novca u izgradnji Emevijske džamije, nakon čega čovjek ne može da povjeruje tim ogromnim sumama i broju angažiranih ljudi u njenoj izgradnji.

Od najvažnijih dobrotvornih ustanova su škole i bolnice, čemu ćemo posvetiti posebno poglavlje.

Dobrotvorne ustanove su i musafirhane i hoteli za siromašne i putnike koji su ostali bez sredstava. Dobrotvorne

ustanove su tekije i mektebi u koje je odlazio ko je htio da ibadeti Allahu, dž.š.

U ova dobra se računa izgradnja kuća za siromašne u kojima bi stanovali oni koji nemaju čime da kupe ili iznajme stan.

Tu su i javne česme tj. dovodenje vode do glavnih puteva i za sve ljude.

Od njih su i narodne kuhinje u kojima su dijeljeni obroci od hljeba, mesa, supe i slatka. Još uvijek nam je poznata ova vrsta ishrane u svakoj od sultan Selimove i šejh Muhiddinove tekije u Damasku.

Između ostalih tu su i kuće za hadžije u Mekki, u kojima su boravili pri dolasku u obilazak časne Allahove kuće, Bejtullaha. Vremenom se broj ovih kuća toliko povećao da su zauzele čitavu Mekku, a neka ulema je izdala fetvu za neispravnost izdavanja stanova u Mekki za vrijeme hadždža, zato što je većina njih uvakufljena na ime hadžija.

Dobrotvorne ustanove su i iskopani bunari na livadama za napajanje stoke, usjeva i putnika, kojih je mnogo na putu između Bagdada i Mekke, između Damaska i Medine, i između glavnih islamskih prijestolnica, te gradova i sela. Čak je u to doba bilo rijetko da se putnici izlože opasnosti od žeđi.

Dobrotvorne ustanove su i postaje graničarskih trupa radi zaštite zemlje od vanjskih pohoda. Postojala su i posebna udruženja za graničare na Allahovom Putu, u kojima su borci dobijali sve što im je potrebno od naoružanja, municije, jela i pića. Oni su imali značajnu ulogu u odbijanju rimskih vojnih pohoda u vrijeme Abbasija, te odbijanju zapadnjačkih pohoda u toku krstaških ratova na teritorije Šama i Egipta.

Bila je praksa uvakufljavanja konja, mačeva, strijela i ratnih sredstava borcima na Allahovom, dž.š., Putu, što je ostavilo veliki trag u napretku vojne industrije i izgradnji velikih tvornica za naoružanje u našim zemljama. Čak su Zapadnjaci dolazili u naše zemlje u vrijeme krstaških ratova, a za vrijeme primirja, da otkupe od nas oružje, dok su učenjaci donosili fetve o zabrani prodaje naoružanja neprijatelju. Pa pogledajte sada kako se vrijeme izmijenilo, da smo mi postali ovisni o zapadnom naoružanju koje nam odobravaju samo pod uslovima koji gaze naš ponos i našu suverenost.

Ovome svemu slijede posebni vakufi čiji se prihodi daju onome koji želi ići u džihad, te za oružane trupe onda kada država nije u stanju da finansira sve njene pripadnike. Time su tokovi džihada bili olakšani svakom borcu koji želi da žrtvuje svoj život na Allahovom Putu, da bi njime kupio Džennet, čija je širina poput nebesa i Zemlje.

Pogledaj gdje smo danas dospjeli. Organiziramo sedmicu za naoružavanje u kojoj se prikupljaju dobrovoljni prilozi za jačanje vojske i njeno naoružavanje. A kada bismo imali društvenu svijest i istinski iman, našim imecima bismo podizali svakodnevno, a ne u jednoj sedmici u godini, fabrike za opremanje naše vojske oružjem i vojnom opremom. Tako sve dok ne postanemo jedna od najjačih armija, sa najvišom spremom za otpor neprijateljskoj invaziji i s ciljem odbrane domovine.

Postojale su društvene organizacije čiji vakufi su služili za popravku puteva, brana i mostova. Neke od njih su bile za mezarja, u koje bi čovjek donirao prostrano zemljište, da bi postalo javnim mezarjem.

Neke ustanove su zahvaljujući svojim vakufima brinule o umrlim osobama, kupovale čefine umrlim siromasima, te organizirale njihovo spremanje i ukop.

Nešto najinteresantnije su dobrotvorna društva za uspostavu društvene brige. Postojale su ustanove za nezbrinutu djecu i siročad, te za njihovo sunnećenje i brigu o njima, te ustanove za penzionere, slijepce i iznemogle, u kojima su živjeli sačuvanog ponosa i gdje su imali sve što im je potrebno za ishranu, odijevanje, stanovanje i poučavanje.

Postojala su i udruženja za poboljšanje životnih uslova zatvorenika i njihovu ishranu neophodnom hranom za očuvanje njihovog zdravlja, te udruženja za ispomoć slijepim i iznemoglim, kako bi im se odredio vodič i sluga.

Tu su i udruženja za olakšanje ženidbe mladićima i djevojkama čije materijalno stanje ili stanje njihovih staratelja nije tako jako da pokrije troškove vjenčanja i mehra. Kako li je samo krasna ova suosjećajnost i u kakvoj smo samo potrebi za njom danas!

Postojale su i ustanove za pomoć majkama u mlijeku i šećeru. One su znači starije od udruženja "Kapljica mlijeka" koje postoji danas, uz iskrenu posvećenost dobru u ime Allaha, dž.š. Od Salahuddinovih dobročinstava je bilo to što je napravio na jednim vratima tvrđave, koja još uvijek postoji u Damasku, česmu iz koje je teklo mlijeko, i česmu iz koje je tekla zaslađena voda, na koje bi dolazile majke dva puta sedmično da uzmu za svoje bebe i djecu onoliko koliko im je potrebno mlijeka i zaslađene vode...

Jedna od najinteresantnijih dobrotvornih ustanova je uvakufljavanje posuda za djecu koja pri povratku kući razbiju svoje posude. Dijete bi tako došlo u ovu ustanovu i uzelo novu

posudu umjesto one razbijene. Potom bi se vratilo kući kao da se ništa nije desilo. Na kraju spomenimo ustanove koje su osnovane za liječenje bolesnih životinja i za njihovu prehranu ili brigu o njima kod iznemoglosti. Primjer za to je Meredžul-Ahdar u Damasku, na kojem se danas nalazi međunarodni sajam. A bio je vakuf za konje i druge iznemogle i ostarjele životinje od kojeg su se ishranjivale dok ih ne zadesi smrt.

Ovo je trideset različitih vrsta dobrotvornih ustanova, koje su nastale u okrilju naše civilizacije. Nemožemo naći nešto slično ni u jednoj sadašnjoj civilizaciji. Bože, zaista je to vječni put kojim smo se jedino mi istakli u ono vrijeme kada je čitav svijet bio u nemarnosti, neznanju, nazadnosti i međusobnoj nepravdi. Bože, zaista je to vječni put kojim smo oslobodili napaćeno čovječanstvo od njegove iscrpljenosti i bola. Pa, koji je to pravac koji nam treba danas? Gdje su te ruke koje brišu suze siročeta, i oni koji suosjećaju sa ranjenim, i koji će našu zajednicu učiniti čvrstom, u kojoj će svi ljudi uživati u sigurnosti, dobru, ponosu i miru?

ŠKOLE I NAUČNI INSTITUTI



Prethodno smo govorili o dobrotvornim ustanovama u našoj civilizaciji, koje izazivaju divljenje i čuđenje naspram humanih dostignuća, ostavljajući dubok trag u dušama našeg Ummeta. Sada ćemo reći nešto o školama i bolnicama.

Škole su osnivane imovinom mnogobrojnih vakufa, koje su uvakufjivali imućni iz reda vojskovođa, učenjaka, trgovaca, careva i namjesnika. One su dostigle zavidan broj, tako da ni jedan grad ili selo, uzduž i poprijeko Islamskog svijeta, nije bio bez škola u kojima je podučavalo desetine učitelja i nastavnika.

U našoj civilizaciji džamija je bila osnovna ćelija u odgojno-obrazovnom procesu. Ona nije bila samo mjesto za ibadet, već je bila također škola u kojoj su se muslimani učili čitanju, pisanju, Kur'anu, šeri'atskim i jezičkim naukama i različitim naučnim granama. Potom je uz džamiju sagrađen mekteb, a posvećen je podučavanju u čitanju, pisanju, Kur'anu. U njemu se učilo i ponešto od nauka arapskog jezika i matematike. Bio je poput šestogodišnje osnovne škole u naše doba. Bilo ih je toliko mnogo da je Ibn Havkal nabrojao tri stotine mekteba samo u jednom gradu na Siciliji. Ponekad su

ti mektebi bili toliko prostrani da je samo jedan brojao stotine i hiljade polaznika.

U *Povijesti* Ebu Kasima el-Belhija spominje se da je on imao mekteb u kojem je učilo tri hiljade polaznika, a njegov mekteb je bio toliko prostran da je zahtijevao da zajaše magarca kako bi obišao sve svoje učenike i nadgledao njihovu poduku.

Potom je pored tog mekteba i džamije podignuta škola, čiji je nastavni program ličio onom današnjem srednjem i višem obrazovanju, a pohađanje u njoj je bilo besplatno za sve društvene slojeve, pa tako učenik ne bi plaćao školske takse za pohađanje srednje i više škole kao što to rade naši studenti danas. Školovanje u njoj nije bilo ograničeno na pripadnike jednog društvenog sloja, nego je prilika za školovanjem bila pružena svim građanima, pa bi u njoj sjedio sin bogataša zajedno sa sinom siromaha, a sin trgovca zajedno sa sinom zanatlije i zemljoradnika. Nastava u njoj je bila podijeljena na dva dijela; dio sa internatom za strance i one kojima materijalno stanje nije dozvoljavalo da žive od očevog finansiranja, i neinternatski dio, za one koji žele da se naveče vrate svojim kućama ili bližnjima. Internatski dio također je bio besplatan, u njemu je učeniku bila obezbijedena hrana, spavanje, učenje i ibadet. Tako je svaka škola sadržavala jedan mesdžid, učionice, spavaonice, kutubhanu, kuhinju i kupatilo. Čak su neke škole pored toga imale i igrališta za fiskulturu na svježem zraku. Još uvijek se kod nas nalaze primjeri takvih škola koje su preplavile cijeli Islamski svijet. Pa tako u Damasku još uvijek postoji škola En-Nurijja koju je podigao veliki heroj Nuruddin Šehid. Ona se danas nalazi na krojačkoj pijaci, i još uvijek postoji da bi nam dala živi primjer konstrukcije škola iz perioda islamske civilizacije.

Nju je posjetio putopisac Ibn Džubejr početkom sedmog hidžretskog stoljeća, i zadivio se njome, te napisao slijedeće: “Jedna od najljepših škola izgledom na svijetu je Nuruddinova škola, Allah mu se smilovao. Ona je poput prelijepih dvoraca, sa vodom sprovedenom do velikog šadrvana iz kojeg je potom bila sprovedena do velikog zdenca nasred dvorišta, zbog čije ljepote bi pogledi ostajali zapanjeni”. Iako su udarci vremena nanijeli štetu ovoj školi i oduzeli joj dio njene površine i njenih dijelova, u njoj je još uvijek preostala galerija, a to je sala za predavanja, mesdžid i prostorija za nastavnike i njihov odmor. A ona je zauzimala mjesto univerzitetske zbornice, te poseban stan za direktora i njegovu porodicu i sobe za studente i školsku poslugu.

Njene komšije su uzurpirale njenu menzu, kuhinju i ostavu za povrće i različite namirnice.

Ovo je primjer škole iz starog doba. Sličnu njoj nalazimo u Halebu, u školama Eš-Ša’abanijji, El-Usmanijji i El-Husrevijji, u kojima još uvijek postoje studentske prostorije za stanovanje i učionice za nastavu. Ranije su učenici imali obezbijedenu ishranu u njima, ali je ta privilegija kasnije preusmjerena u đački džeparac.

Najjasniji živi primjer za ove škole je džamija Al-Azher. Ona je mesdžid u čijim se prostorima održavaju halke za učenje, a tu su i prostorije za stanovanje učenika nazivane el-ervika. U njima su stanovali učenici iz svake nacionalnosti posebno, pa je jedan od ovih el-ervika bio za Šamlije, jedan za Arape iz sjevero-zapadne Afrike, jedan za Turke, te jedan za Sudance, itd. Još uvijek učenici Azhara sve do danas dobivaju mjesečnu stipendiju uz besplatno učenje od vakufskih prihoda koji su uvakufljeni na njihovo ime.

Dužnost nam je, kada već govorimo o školama, da nešto kažemo i o nastavnicima, i njihovom stanju i plaćama. Direktori škola pripadali su najboljoj i najpoznatijoj ulemi, a dokaz za to nalazimo u biografijama slavne uleme koja je predavala u školama. Tako je bio imam En-Nevevi, Ibnus-Salah, Ebu Šame, Tekijjudin es-Subki, Imaduddin ibn Kesir i dr. koji su predavali u Daru-l-Hadis u Damasku, te Gazali, Širazi, Imam el-Haremejn, Šasi, Hatib Tebrizi, Kazvini, Fejruz Abadi i dr. koji su predavali u školi Nizamijji u Bagdadu, itd. Nastavnici u početku islama nisu uzimali naknadu za svoje podučavanje sve dok nije prošao određeni period i proširila se islamska civilizacija, te su izgrađene škole, a uz njih uvakufljeni vakufi iz kojih su se izdvajale mjesečne plaće za nastavnike.

Bilo bi zanimljivo spomenuti postupak uleme Mezopotamije kada je Nizamu-l-Mulk podigao svoje čuvene škole u gradovima i odredio nastavnicima plaće. Oni su se u znak protesta okupili kako bi kritikovali ovaj čin, i održali sijelo žalosti za naukom na kojem su oplakivali nestanak nauke i nestanak njenog beričeta. Između ostalog su konstatali: "Naukom su se bavili ljudi visoke motivacije i čistih duša, oni koji su je izučavali zbog njene plemenitosti, a preko koje bi postigli ljudsku savršenost, pa ako se za nju odredi nagrada, njoj će pristupiti bijednici i lijenčine, što će biti uzrokom njenog omalovažavanja i slabljenja". Međutim, ova teorija nije se zadržala pred životnim prosperitetom i civilizacijskim potrebama, te su nastavnicima uvedene plaće koje su se razlikovale u svojoj visini prema gradovima, školama i vakufima, ali su one u svakom slučaju bile dovoljne da bi nastavnik živio lagodnim životom. Ovo je bilo iznad onoga što je nastavniku dodjeljivano od drugih primanja zbog njegovih ličnih potreba. Šejh Nedžmuddin el-

Habusani je bio jedan od nastavnika koje je postavio sultan Salahuddin da predaje u njegovoj školi Salahijji, i odredio mu mjesečno četrdeset dinara za njegovo predavanje, te deset dinara za vođenje školskih vakufa, te šezdeset egipatskih ritala¹⁰² hljeba svakim danom i dva čupa nilske vode. Od mjesečnih plata šejhova sa Azhara bila su primanja koje je šejh dobivao za troškove svoje mazge, jer je od azharskih vakufa postojao poseban vakuf za šejhovu mazgu i njene troškove. Primanja ovog vakufa koje je dobivao za svoju mazgu dostigla su u posljednjim godinama stotinu egipatskih funti, sve dok se nije priključilo mjesečnoj plati u zadnje vrijeme.

Nastavničkom profesijom se bavio samo onaj kome su učenjaci osvjedočili njegovu kompetentnost. U početku islama učitelj je dopuštao svome učeniku da se odvoji od njegove halke i osnuje zasebnu halku, ili da mu oporuči predvođenje halke poslije njegove smrti, a ako bi postupio suprotno tome, postao bi metom kritika i izložio bi se oštrim i neugodnim pitanjima. Navodi se u životopisu Ebu Jusufa, vrhovnog kadije u vrijeme Haruna er-Rešida, da se razbolio za života svog učitelja Ebu Hanife, te ga je on posjetio i rekao mu: "Namjeravao sam te odabrati za svoga nasljednika muslimanima", pa nakon što je ozdravio, Ebu Jusuf čuvši pohvalu svoga učitelja umislio se, pa je uspostavio samostalno okupljanje odvojeno od svog učitelja Ebu Hanife. Ebu Hanife mu je poslao nekoga da mu postavi pet složenih pravnih pitanja čiji odgovori zahtijevaju pojašnjenje i preciznost. Ebu Jusuf je pogriješio u svom odgovoru, te shvatio svoju pogrešku kada se odvojio od svoga učitelja. Kada se vratio

¹⁰² 1 ritl iznosi oko 449,28 g.

u njegovu halku, rekao mu je Ebu Hanife: "Sazreo si prije vremena, ko misli da je neovisan o daljnjem učenju, neka se oplakuje!... Tako je to bilo.

A kada su osnovane škole, u njima su svršenicima dodjeljivane školske diplome koje je uručivao direktor škole. Bile su slične današnjim školskim diplomama, pa se tako nije dopuštalo ljekaru da liječi osim nakon dobivene diplome od vrhovnog školskog ljekara.

Nastavnici su imali posebna obilježja, kojima su se razlikovali od drugih stručnjaka svojih profesija. Njihovo obilježje u doba Ebu Jusufa bilo je: crni turban i plašt preko ramena, dok su njihova obilježja u doba Fatimija bila zeleni turban i pozlačena odjeća od šest dijelova od kojih su najvažniji tijara i plašt preko zatiljka. Džubom su se učenjaci i nastavnici počeli odlikovati u doba Emevija.

Njihova odjeća u Andaluziji se malo razlikovala od odjeće učenjaka i nastavnika na istoku. Najizrazitije čime su se razlikovali je veličina turbana, dok ponekad učenjak ne bi uopće nosio turban, pa je tako Ebu Ali el-Kali, čuveni književnik, kada je stigao u Andaluziju sa istoka i kada ga je dočekala andaluzijska ulema, bio meta čuđenja od strane naroda, kada su ga vidjeli da nosi veliki turban na svojoj glavi. Djeca i maloumni su počeli da ga gađaju kamenčićima iskazujući time svoje negodovanje i ismijavajući ga.

Zapadni narodi su od andaluzijskih učenjaka preuzeli način odijevanja, koji je postao zvaničnom profesorskom odjećom na evropskim sveučilištima.

Nastavnici su imali svoj sindikat poput plemićkog i zanatlijskog sindikata, te sindikate uglednih ljudi i privrednika. Nastavničko vijeće je odabiralo vrhovnog nastavnika, a vladar

se nije miješao u njihove poslove osim kada bi rješavao neki nesporazum među njima.

Prenosi Ebu Šame u svom djelu *Revdatejn*¹⁰³ od Mukallida ed-Devle'ija da je rekao: "Kada je umro hafiz El-Muradi, mi, pravni učenjaci (*fakihi*), dijelili smo se na dvije skupine: Arape i Kurde. Neki od nas koji smo težili mezhebskom pravu, željeli smo da izaberemo za vrhovnog šejha Šerefuddina ibn Ebu Ašruna, dok su neki od nas, koji su težili teoretskim naukama i učenjačkim razilaženjima, željeli da izaberu za vrhovnog šejha El-Kutba Nejsaburija, što je izazvalo nesporazum među fakihima. Kada je Nuruddin čuo za to, sazvaio je fakihe, a umjesto Nuruddina u susret im je izašao Medžduddin ibn Daje i rekao im: "Otvaranjem škola nije nam bila namjera ništa drugo sem širenje nauke i iskorijenjivanje novotarija, a ovo što se zbilo među vama nije lijepo i ne dolikuje vam". Nuruddin je rekao da će zadovoljiti obje strane i izabrati oba šejha, te su obojica pozvani da vode škole. Šerefuddin bi postavljen na čelo škole koja je dobila ime po njemu, a Kutbuddin je došao na čelo škole En-Neferi.

Škole su bile ovog karaktera, a posebno viši instituti koji su ispunjavali gradove cijelog Islamskog svijeta. Sa velikim poštovanjem i divljenjem historija bilježi grupu muslimanskih državnika koji su imali veliki doprinos u podizanju tih škola po različitim gradovima, od kojih je bio i Salahuddin Ejubi. On je otvorio škole po svim gradovima koji su bili pod njegovom upravom u Egiptu, Damasku, Mosulu i Kudsu (Jerusalemu).

I Nuruddin Šehid je samo u Siriji osnovao četrnaest instituta, od kojih je bilo šest u Damasku, četiri u Halebu, dva

¹⁰³ Što u prijevodu znači: "Dva vrta" (op.prev.).

u Hami, jedan u Bealebekku. Nizamul-Mulk, veliki seldžučki vezir, je oblasti Iraka i Horasana ispunio školama. Zato se govorilo da on u svakom gradu Iraka i Horasana ima po jednu školu. Čak je gradio škole i u zabačenim krajevima, pa je izgradio na ostrvu Ibn Amr veliku i dobro opremljenu školu. Kad god bi u nekom mjestu našao učenjaka koji se isticao nad ostalima i učvrstio se u svome znanju, podigao bi mu školu i uvakufio uz nju zemljište i na njoj bi osnovao biblioteku.

Škola Nizamijja u Bagdadu je bila prva i najvažnija u nizu redovnih škola. U njoj su predavali znameniti muslimanski učenjaci u periodu između petog i devetog stoljeća po hidžri. Broj njenih učenika je dostigao brojku od šest hiljada. U njoj se obrazovao sin najvećeg velikana i sin najsiromašnijeg zanatlije, a svi su imali besplatno školovanje, dok su siromašni učenici pored toga imali i određena primanja namijenjena njima.

Pored ovih, velikani, namjesnici, imućni i trgovci su se također natjecali u podizanju škola i uz njih uvakufjivali onoliko koliko je garantiralo njen opstanak i što veći dolazak učenika u nju. Mnogi su pretvarali svoje kuće u škole, i učinili bi knjige i ono što ide uz njih od nekretnina vakufom za učenike koji je pohađaju. Tako su se umnožile škole, a posebno na istoku, u začeđujuće velikom broju. Čak je Ibn Džubejra, andaluzijskog putopisca, iznenadilo kada je vidio veliki broj škola i obilne prihode koji su dolazili od njenih vakufa, te je pozvao muslimane sa Zapada da putuju na Istok radi stjecanja znanja, i između ostalog je rekao: "Postoje mnogi studentski vakufi u svim gradovima na Istoku, a posebno u Damasku, pa ko od sinova našeg Zapada želi uspjeh, neka otputuje u ove krajeve, u kojima će naći sve potrebne uslove za stjecanje znanja, a što je najvažnije riješeno materijalno pitanje".

Ibn Džubejrovo svjedočenje ima svoju vrijednost zato što je on bio putopisac koji se odlikovao iskrenošću i povjerljivošću u svom kazivanju. Ibn Džubejr je izdvojio Damask kao grad sa mnogo škola i vakufa, a kao takav je i bio duži period islamske povijesti...¹⁰⁴

Broj aktivnih škola u Damasku dostigao je četiri stotine, tako da je učenik stranac mogao da provede u Damasku godinu dana, a da ne prespava u svakoj od njih više od jedne noći.

Ibn Asakir u svom djelu *Povijest Damaska* nam spominje pjesmu sultana Ibn Alije ibn Munkiza el-Kettanija u kojoj opisuje Damask i njegove znamenitosti. Tako o njegovim školama kaže:

*Škole, u koje ne bi vrli pitac kročio,
a da ne bi softu našao, koji bi mu problem riješio*

*Neznalica i sirota što je u njima devamio
našao je Uputu, al' se i nahranio*

*One svoj vakuf imaju od čijeg nameta se hrani sirota
i one iz sužnji izbavlja*

*Imami dersove govore i učeni,
liječe duše od opakih bolesti.*

Navest ćemo primjere koji govore o mnogim vakufima uvakufljenim uz škole. Vakufi koji su bili uvakufljeni uz Nurijinu veliku školu u Damasku, kao što stoji uklesano na

¹⁰⁴ Čak i dan-danas u Damasku postoje škole koje imaju tradiciju dugu desetinama i stotinama godina koje opstaju na vakufskim i zekatskim izdvajanjima tamošnjih muslimana, gdje se učenicima pored školovanja, stanovanja i liječenja, udjeljuje i džeparac, što su neki prevodioci ovog djela na bosanski jezik lično iskusili. (op. prev.)

vratima te škole, su: "cijeli obnovljeni hamam na pšeničnoj pijaci, dva obnovljena hamama u Veraki izvan kapije Selamet, te kuća koja se nalazi pored njih, zelena šuma kod Avnijjeti-l-Hima, vezirov vrt, tri četvrtine orahovog voćnjaka u Erzi, jedanaest dućana sa vanjske strane kapije Džabije i poljana pored njih sa istočne strane i devet njiva u Darejji".

Vakufi koji su uvakufljeni uz bolnicu Nuri u Halebu su: selo Me'arra, pola farme "Dolina meda" kod planine Sem'an, pet fedana farme "Kefertaba", trećina farme "Halidi", mlin iz Metaha, osmina mlina na periferiji kapije Džinan, osam fedana farme "Ebu Meraja" od Eazaza, pet fedana farme "Humejre" kod Metaha, dvanaest fedana farme "Ferzel" kod Me'arre, trećina sela Bejtu Rail kod Azebejata i deset dućana na pijaci El-Heva i zakupnina periferije kapije Antakija, kapije Feredž i kapije Džinan.

Dovoljan nam je dokaz o mnoštvu školskih i džamijskih vakufa, posebno u Damasku, da imam en-Nevevi (umro 676. godine po h.) nije jeo voće iz Damaska cijelog svog života, zato što je većina njegove doline Gute i njenih voćnjaka bila uvakufljena, a oduzeli su ih nasilnici.

Škole su imale različite nastavne planove. Neke su bile za poučavanje Kur'ana, kur'anskog komentara (*tefsira*), njegovog pamćenja i učenja. Druge su bile posvećene hadiskoj nauci, dok su neke, a njih je bilo najviše, za islamsko pravo, a svaki pravni pravac je imao svoju zasebnu školu. Neke škole su bile za medicinu, a neke samo za jetime. Nu'ajmi u svome djelu *Studija o povijesti škola*, a bio je od učenjaka desetog hidžretskog stoljeća, spominje zapis sa nazivima škola i njenih vakufa u Damasku. Od njega saznajemo da je samo u Damasku bilo sedam škola za Kur'an, za Hadis je bilo

šesnaest škola, za Kur'an i Hadis zajedno tri škole, za šafi'jsku pravnu školu šezdeset i tri škole, za hanefijsku pravnu školu pedeset i dvije škole, za malikijsku pravnu školu četiri škole i za hanbelijsku pravnu školu jedanaest škola. Pored ovih škola bile su i medicinske, vojne, ugostiteljske, tekijске i džamijske škole. Sve su one bile škole u kojima se podučavao narod...

Kada bismo pored ovoga spomenuli stanje zapadnih naroda u tim istim vremenima, vidjeli bismo raširenost velikog neznanja i nepismenosti, dok internatski tip školovanja nije bio poznat osim u crkvenim manastirima, a koji su bili ograničeni samo na više svećenike. Sve ovo upućuje na veličinu koju je dostigao naš Ummet na vrhuncu svoje slave, i koliko je naša civilizacija bila divna kroz povijest društvenih ustanova i naučnih instituta i koliko učešće je imao islam u širenju znanja, podizanju stepena opće kulture i olakšanju njene svakodnevice za sve slojeve naroda.

Ibn Kesir u svom djelu *El-Bidaje ven-nihaje* govoreći o zbivanjima 631. godine po h. kaže: "Te godine je dovršena gradnja škole Mensurijja u Bagdadu, kojoj nije bilo premca. Usklađena je na četiri fikhška pravca, za svaki pravac je bilo šezdeset i dva pravnika (*fakiha*), četiri asistenta, nastavnik za svaki fikhski pravac, nastavnik Hadisa, dva nastavnika za kiraet, deseterica koji preslušavaju učenike, nastavnik iz medicine i deset muslimana koji se bave medicinskom naukom, te učiona za jetime i dovoljna zaliha hljeba, mesa, slatkiša i džeparac za sve, što je bilo obilno i dovoljno za svakog pojedinca...". Na kraju tog nabiranja je naglasio: "I u toj školi je uvakufjeno toliko knjiga što nigdje ranije nije bilo zabilježeno u tolikom broju i takvom kvalitetu".

BOLNICE I MEDICINSKI INSTITUTI



Jedan od principa na kojima je zasnovana naša civilizacija je njeno objedinjavanje tjelesnih i duhovnih potreba, i njena briga o tijelu i njegovim neminovnim potrebama radi ostvarivanja ljudske sreće i duhovne svježine. Upamćene su riječi osnivača ove civilizacije, Allahova Poslanika, s.a.v.s.: "I svome tijelu si dužan dati njegovo pravo"¹⁰⁵.

Uočljivo je kod islamskih dužnosti (ibadeta) da ostvaruju najvažniju medicinsku zadaću, a to je čuvanje zdravlja, pa tako namaz, post i hadždž sa onim što ove dužnosti zahtijevaju od uslova, temelja i radnji, čuvaju tijelu njegovo zdravlje, aktivnost i snagu. Ako bismo pridodali tome borbu islama protiv bolesti i njenih epidemija, te njegovo podsticanje na traženje lijeka protiv tih bolesti, spoznat ćemo čvrste temelje na kojima je izgrađena naša civilizacija na polju medicine i ono što je doprinijela svijetu u osnivanju bolnica i medicinskih instituta, te osposobljavanju liječnika. Tim doprinosom

¹⁰⁵ Prenose ga Buhari i Muslim.

čovječanstvo se još uvijek ponosi na polju nauke općenito a na polju medicine posebno.

Arap su znali za medicinsku školu "Džundisabur" koju je podigao perzijski vladar Kisra polovinom šestog stoljeća. Ovu školu je završilo nekoliko njihovih ljekara, kao što je bio Haris ibn Kilde koji je živio za vrijeme Poslanika, s.a.v.s., koji je upućivao svoje ashabe da se liječe kod Harisa kada ih zadesi kakva bolest.

A u doba Velida ibn Abdul-Melika podignuta je prva bolnica u islamu, koja je bila namijenjena samo bolesnicima od elefantijatusa (gube). U njoj su bili uposleni ljekari koji su imali redovne plaće, i naređeno je da se bolesnici drže u medicinskoj opsadi, te su njima i slijepima određena primanja, a potom je nastavljeno otvaranje bolnica, koje su bile poznate pod nazivom bimaristan, tj. kuća za bolesne.

Postojale su dvije vrste bolnica: poljske i obične. Što se tiče poljskih, prva takva u islamu je poznata za života Poslanika, s.a.v.s. U Bici na Hendeku, kada je podigao šator za ranjenike, pa kada je bio ranjen Sa'ad ibn Muaz, r.a., po mediani na ruci (to je glavna vena na ruci), Allahov Poslanik, s.a.v.s., je rekao: "Odvedite ga u Refidin šator, pa ću ga ubrzo obići", a to je bila prva ratna poljska bolnica u islamu. Potom su je kasnije halife i vladari unaprijedili, dok ta pokretna bolnica nije postala opremljena svim što je potrebno bolesnicima, od lijekova, hrane, pića, odjeće, liječnika i bolničara, i ta bolnica se kretala od sela do sela u kojima nije bilo stalnih bolnica.

Vezir Isa ibn Alija el-Džerrah napisao je Sinanu ibn Sabitu, koji je bio zadužen za brigu o bolnicama Bagdada i nekih drugih: "Razmišljao sam o periferiji grada, tj. selima i njegovim stanovnicima, i da vjerovatno kod njih ima

bolesnih, a da nijedan ljekar ne vodi evidenciju o njima, zbog nepostojanja ljekara na periferiji. Zato, pošalji ljekare i sanduk lijekova i napitaka da obilaze narod i da ostanu u svakom mjestu onoliko koliko je potrebno i liječe tamošnji narod, potom da prijeđu na drugo mjesto”.

Neke poljske bolnice u doba sultana Mahmuda Seldžučkog su bile toliko velike da su nošene na četrdeset kamila.

Stalnih bolnica je bilo toliko mnogo da su gradovi i prijestolnice bile preplavljene njima, pa i manje varoši nisu bile bez jedne ili više bolnica. Čak je tadašnja Kordoba imala pedeset bolnica.

Bilo je i različitih vrsta bolnica. Između ostalog, vojne bolnice u kojima su radili posebni ljekari, pored halifinih, vojskovođinih i namjesničkih ljekara.

Postojale su i bolnice za zatvorenike gdje bi ih svakodnevno obilazili ljekari i liječili bolesne potrebnim lijekovima. Između ostalog, u onome što je napisao Vezir Isa ibn Alija el-Džerrah vrhovnom ljekaru Bagdada Sinanu ibn Sabitu stoji: “Razmišljao sam o stanju zatvorenika, i da je neizbježno uz njihov veliki broj i surovost mjesta da se i razbolijevaju. Zato, trebalo bi obezbijediti lijekove i napitke, te odrediti ljekare koji će svakodnevno obilaziti zatvore i liječiti bolesne”.

Postojali su i centri za prvu pomoć koji su podizani u blizini džamija i javnih mjesta na kojima je dolazilo do većeg okupljanja. El-Mekrizi nam kazuje da je Ibn Tulun kada je u Egiptu podigao svoju čuvenu džamiju, u nenoj pozadini otvorio ambulantu i apoteku, koja je imala sve potrebne lijekove i napitke, a uz njih radnike i ljekara koji je radio petkom da liječi oboljele među klanjačima.

Postojale su i javne bolnice, koje su otvarale svoja vrata narodu, i dijelile su se na dva dijela odvojena jedan od drugog; dio za muškarce i dio za žene. Svaki odjel je imao po nekoliko manjih odjela. Svaki od njih je bio za određenu vrstu bolesti; neki za unutrašnje bolesti, drugi za očne, treći za hirurgiju, četvrti je bio za lomove i gipsanje, dok je peti bio za umne bolesti. Odjel za unutrašnje bolesti je također bio podijeljen na odjeljke: odjeljak za groznice, odjeljak za stomachne bolesti i dr. Svaki odjel je imao svoje ljekare, a oni svoga glavnog stručnjaka; stručnjaka za unutrašnje bolesti, za hirurgiju, za prijelome, te glavni za očne bolesti. Nad svim ljekarima je bio primarijus koji se zvao "saur", što je titula za vrhovnog ljekara u bolnici.

Ljekari su radili u smjenama, i svaki od njih je imao određeno vrijeme u kojem bi boravio u svom odjelu i liječio bolesne. Svaka bolnica je imala određeni broj muških i ženskih radnika, bolničara i pomoćnika, koji su imali redovne plaće. U svakoj bolnici je bila apoteka koja se nazivala "soba za napitke" u kojoj je bilo različitih napitaka, skupocjenih krema, raskošnih marmelada, raznovrsnih lijekova, i prekrasnih mirisa koji su se mogli naći samo u njima. Bolnički inventar su sačinjavali hirurški instrumenti, staklene posude, porcije i dr., čega nije bilo osim u kraljevskim riznicama.

Bolnice su također bile i medicinski instituti, pa je u svakoj bolnici postojala sala za predavanja, u kojoj bi boravili glavni ljekari i sa njima ostali ljekari i učenici, a pored njih su se nalazili pribor i knjige. Učenici bi sjedjeli ispred svoga učitelja poslije obilaska bolesnih i njihovog liječenja, a potom bi slijedila medicinska istraživanja i međusobne rasprave nastavnika i studenata, te čitanje iz medicinskih knjiga.

Često bi nastavnik vodio svoje učenike unutar bolnice i objašnjavao im praktične lekcije nad bolesnim uz njihovo prisustvo, kao što se danas održava u bolnicama koje se nalaze uz medicinske fakultete. Kaže Ibn Ebu Usibia, a on je od onih koji su podučavali u bolnici En-Nuri u Damasku: "Nakon što bih s ljekarima Muhezzebuddinom i Imranom završio sa liječenjem bolesnih koji su ležali u bolnici, sjeli bismo sa učenjakom Radijjuddinom er-Rahabijem i slušali način na koji on komentira bolesti, i sve ono što opisuje bolesnicima i šta im propisuje, te smo istraživali s njim mnoge bolesti i njihovo liječenje."

Nije bilo dozvoljeno ljekaru da samovoljno liječi dok ne položi ispit pred vrhovnim državnim ljekarom, izlazeći pred njega sa radom iz grane medicine za koju želi dobiti diplomu. Taj rad je njegovo ili djelo nekog velikog medicinskog učenjaka uz njegove studije i komentare. Zatim vrhovni državni ljekar provjeri njegovo znanje iz svega vezanog za tu specijalizaciju ili granu medicine, pa ako uspije, vrhovni ljekar mu odobri da se bavi medicinskom strukom.

Godine 319. po h. (931. godine), u doba halife Muktedira desilo se da su neki ljekari pogriješili pri liječenju nekog čovjeka, te je on umro, pa je halifa naredio da se svi ljekari Bagdada ponovo preispitaju, pa ih je provjerio vrhovni ljekar Bagdada Sinan ibn Sabit. Tadašnji broj ljekara u Bagdadu je dostigao osam stotina šezdeset i nekoliko ljekara, osim uglednih ljekara koji se nisu preispitivali, te halifinih, vezirskih i namjesničkih ljekara.

Da ne propustimo, a da ne spomenemo da je uz svaku bolnicu bila podizana i bogata biblioteka sa medicinskim i drugim djelima koja su bila potrebna ljekarima i učenicima,

pa se spominje da je u bolnici Ibn Tulun u Kairu bila biblioteka koja je brojala preko stotinu hiljada tomova iz različitih znanosti.

Što se tiče bolničkog prijema, bio je besplatan za sve, i nije bilo razlike između bogatog i siromašnog, daljnjeg ili bližnjeg, oštroumnog ili maloumnog. Bolesnik bi se pregledao u prijemnoj sali, pa ko bude lakše bolestan, propiše mu se lijek i udijeli iz bolničke apoteke, a čiji slučaj bude zahtijevao boravak u bolnici, bilo bi mu evidentirano ime, okupao bi se, njegova odjeća se promijeni i stavi u posebnu ostavu, potom mu se dodijeli posebna bolnička odjeća, te se smjesti u posebnu sobu za bolesnike srodne njegovoj bolesti. Zatim mu se odredi namješten krevet, potom dobiva lijekove koje mu propiše ljekar te odgovarajuću hranu za njegovo ozdravljenje u određenim količinama. Bolnička ishrana je sadržavala ovčije, teleće, ptičije i kokošije meso, a znak da je bolesnik ozdravio je to što će pojesti cijelu lepinu i kokoš za jedan obrok, pa kada dođe u stadij oporavljanja, odvede se u sobu za oporavak, pa kada se u potpunosti oporavi, dobije novo odijelo i svotu novca koja mu može biti dovoljna dok ne otpočne ponovo sa radom.

Bolničke sobe su bile čiste i kroz njih je sprovedena voda, a sale su bile opremljene najboljim namještajem. Svaka bolnica je imala svoje inspektore za čistoću, te komisije za finansijska pitanja, a često bi i halifa ili namjesnik lično obilazio bolesnike i vodio računa o lijepom ophođenju sa njima.

Ovo je red koji je vladao po svim bolnicama koje su postojale u Islamskom svijetu, svejedno bilo to na njegovom istoku ili zapadu, u svim bolnicama Bagdada, Damaska, Kaira, Jerusalema, Mekke, Medine, sjeverne Afrike i Andaluzije. U

svome izlaganju mi ćemo se ograničiti na četiri bolnice u četiri islamska velegrada u to doba.

Bolnica “Adudi” u Bagdadu

Izgradio ju je Adud ed-Devleti ibn Buvejh 371. godine po h., nakon što je slavni ljekar Er-Razi odabrao njeno mjesto, tako što je noću postavio četiri komada mesa na četiri strane Bagdada, pa kada je osvanuo, na mjestu gdje se nalazio komad koji je našao sa najboljim mirisom kasnije je podignuta bolnica. Bolnica je podignuta i za nju je utrošen ogroman novac, i u njoj je uposlano dvadeset i četiri ljekara, i dodato joj je sve potrebno kao što je naučna biblioteka, apoteka, kuhinja i ostave.

Godine 449. po h., halifa Kaimbiemrillah je obnovio ovu bolnicu, i pribavio za nju vrlo rijetke napitke, lijekove i dosta posebne medikamente, te obezbijedio ležaje i pokrivače za bolesnike, parfeme, krevete, led, radnike, ljekare i nadzornike. Ova bolnica je imala vratare i čuvare, te kupatilo, a pored nje vrt koji je imao sve vrste voća i povrća, te čamce u svojoj luci koji su prevozili iznemogle i siromašne. Ljekari su se smjenjivali ujutro i uveče, te su naizmjenice prenoćivali u njoj.

Velika bolnica “En-Nuri” u Damasku

Nju je podigao pravedni sultan Nuruddin Šehid 549. godine po h., (1154. godine) od novca koji je dobio kao otkupninu za jednog krstaškog vladara. Kada je podignuta, bila je najbolje sagrađena bolnica u cijelom Islamskom svijetu. Otvorena je samo za siromašne i bijedne, ali kada bi bogati bili ovisni o bolničkim lijekovima, bilo bi im dozvoljeno da se

liječe u njoj. Njeni napici su bili dopušteni svakom bolesniku namjerniku.

Putopisac Ibn Džubejr je posjetio ovu bolnicu 580. godine po h., i opisao ljekarsku pažnju prema bolesnicima i brigu o njihovom stanju, i njenu opremljenost lijekovima i hranom. U njoj je bio poseban odjel za umne bolesti, u kojem su umni bolesnici bili vezivani, sa posebnom brigom o njihovom liječenju i ishrani. Neki historičari spominju da je 831. godine po h. neki stranac, jako ugledan, ugladen i izbirljiv, posjetio Damask, pa kada je ušao u bolnicu En-Nuri i vidio mnoštvo ljekara i dobru brigu o bolesnicima i ono što sadrži od hrane, namještaja i ugodnosti koje je teško opisati, htio je da provjeri znanje tih ljekara pa se pretvarao bolesnim i proveo u njoj tri dana. Lično ga je obilazio primarijus da bi provjeravao njegovo zdravstveno stanje, pa kada ga je pregledao, odmah je znao da on nije bolestan, te mu propisa ukusnu hranu, slatkiše, napitke i raznovrsno voće.

Nakon tri dana napisao mu je na papiru poruku u kojoj kaže: "Gostoprinstvo kod nas traje tri dana". Stranac je odmah spoznao da su primijetili njegovu namjeru i da su ga čitavo ovo vrijeme samo ugošćivali.

Ova bolnica je nastavila sa svojim velikim radom sve do 1317. godine po h. kada je pretvorena u bolnicu za nazbrinute osobe. Danas je to bolnica koja je pod upravom Medicinskog fakulteta pri Univerzitetu u Damasku, dok se bolnica En-Nuri zatvorila, a na njenom mjestu otvorena je Narodna škola.¹⁰⁶

¹⁰⁶ Trenutno je pretvorena u muzej (op.prev.).

Velika bolnica "El-Mensuri"

Ona je poznata po nazivu "Bimaristan Kalavun". Prvo je bila kuća nekih namjesnika, te ju je vladar Mensur Sejfuddin Kalavun pretvorio u narodnu bolnicu 683. godine po h. (1284. godine) i uz nju uvakufio vakufe čiji su godišnji prihodi bili hiljadu dirhema. Uz nju je pripojio džamiju, školu i mekteb za jetime. Kao razlog njene gradnje spominje se da se vladar Mensur Kalavun, kada je kao namjesnik krenuo u pohod protiv Rimljana za vrijeme cara Zahira Bibersa 1275. godine, razbolio u Damasku. Ljekari su ga liječili lijekovima uzetim iz velike bolnice En-Nuri, te je bio izliječen. Tada je odjahao do bolnice i lično je pregledao, što ga je zadivilo, pa se zavjetovao da će, ako mu Allah podari vlast, izgraditi nešto slično. Kada je postao sultan, odabrao je ovu kuću, te ju je kupio i pretvorio u bolnicu, a bila je čudo od svjetskih čuda u svome redu i uređenju. Ulazak i liječenje u njoj su bili besplatni za sve ljude, muškarce i žene, slobodne i robove, vladara i običnog građanina, te je odredio za svakog bolesnika da dobije novo odijelo na izlasku iz bolnice. A ko umre, bio bi okupan, umotan u ćefine i ukopan. U njoj su bili uposleni ljekari različitih medicinskih specijalizacija. Također su u njoj bili uposleni sobari i poslugi za brigu o bolesnim i uređivanje njihovih kreveta, čišćenje i pranje njihove odjeće i njihovo kupanje, tako da je svaki bolesnik imao na usluzi dvije osobe koje se brinu o njemu.

Svaki bolesnik je imao zaseban krevet sa kompletnom posteljinom, a svaka konfesija je imala zasebna mjesta u bolnici. Također je u njoj uređena sala za glavnog ljekara u kojoj bi držao predavanja studentima.

Najzanimljivije vezano za ovu bolnicu je to što njen rad nije bio ograničen samo na bolesnike koji se nalaze u njoj, već je određeno da i onaj koji zatraži pomoć kod svoje kuće, dobije što mu treba od napitaka, hrane i lijekova.

Ova bolnica je obavila svoj plemeniti ljudski zadatak, tako da su neki očni ljekari, koji su radili u ovoj bolnici, spomenuli da je svakodnevno u toj bolnici vršeno i do četiri hiljade ljekarskih pregleda. Nakon što ozdravi niko ne bi izašao iz nje, sve dok ne dobije odjeću i novac za svoje potrebe, kako ne bi bio prinuđen da radi naporne poslove nakon izlaska.

Zanimljivost vezana za nju je da je u njenoj vakufnami naređeno da se svakom bolesniku nudi jelo iz posebne posude koju nije koristio drugi bolesnik, i obavezno pokrivanje te posude i njeno dostavljanje bolesniku na ovaj način.

Zanimljivo je da su se bolesnici koji su болоvali od žutice, a koji ne bi mogli da spavaju rano, odvajali u samostalne prostorije u kojima su naslađivali svoj sluh slušajući dirljive zvuke muzike, ili se zabavljali slušajući priče koje bi im pričao besjedar, a oni koji su se oporavljali, pred njima su izvođene komične predstave i prizori iz narodnog folklora koje danas poznaju seljaci, dok su se muezzini na obližnjim džamijama oglašavali prije zore na dva sata, te bi učili ilahije sa prelijepim glasovima da bi olakšali bolove bolesnicima koje muči nesanica i vrijeme koje je sporo proticalo.

Ovaj običaj se zadržao u Egiptu sve do dolaska francuskih okupacionih trupa 1798. godine. Francuski učenjaci vidjeli su ovaj običaj i pisali o njemu. Ovo je zaista najidealniji stepen poštivanja ljudskog bića i predstavlja medicinsko dostignuće koje je savremeno doba počelo prakticirati tek u posljednje vrijeme.

Čuo sam da je u Tripoliju postojao neobičan vakuf koji je imao posebno izdvajanje za dvojicu uposlenih. Njihova obaveza je bila da svakodnevno odlaze u bolnice i da u blizini pacijenata tiho razgovaraju o tome kako se njihovo zdravstveno stanje popravilo, od čega bi se zarumenili obrazi bolesnoga i zasijale njegove oči.

Smatramo da bi bilo korisno spomenuti originalni tekst vakufname ove veličanstvene bolnice, a što je učinio i autor knjige *Povijest bolnica u islamu*:

“Zaista, najdostojnije čime se ostvaruju prilike za činjenje velikih djela, iskazuje plod Allahovih dobročinstava, opominje nemarni i usmjerava svaki namjernik jesu djela koja ostavljaju dobre tragove iza sebe. Ta djela će još više uljepšati njegove lijepe trenutke i njegovi djedovi će vidjeti koristi od njih. Ona će učvrstiti njegovu bogobojaznost tokom njegovog dugog života. To su vakufi trajnih dobara, stalnih nagrada, obilnog bogatstva, plemenitih zaliha. To su dobročinstva koja vode u Džennet, dobra djela u kojima je zadovoljstvo Milostivog, pokloni, koji su vjenčani darovi lijepim džennetskim hurijama, i troškovi, koji su mora puna nagrada, bisera i koralja... Uočljivo je koliko samo u ovim vakufima ima radosti i sreće, koju oni unose u slomljeno srce siromašnog bolesnika, te ga zadovoljavaju lijepim prijemom i kvalitetnim liječenjem. Nagrada za njihovo djelo se riječima ne može izraziti. Blago onome ko se obraća samo svome Gospodaru, Moćnome i Silnome, te koji uzima Njega Jednoga za posmatrača, koji zna njegove tajne i šapate, ono što skriva u sebi i što iznosi na javu, koji Mu je dao najvrjedniji zajam u okviru njegovih mogućnosti i okolnosti, te iskoristio priliku nadmetanja i uspio da to okonča u svoju korist, pa je pomogao siromašnom

muslimanu otklanjajući njegov bol, liječeći njegovu bolest. Ta pomoć će biti razlog za njegovo izbavljenje od Allahove kazne i nada da će mu pomagane drugih, kod Allaha, dž.š., obezbijediti viši stepen. To je ujedno i dobro djelo za čiju se nagradu ne boji da će biti zakinuta ili umanjena, te dobročinstvo koje ulijeva sigurnost od Allahove kazne. Kada je za to saznao učeni i pravedni sultan Mensur, on svojim časnim ukazom odredi ovaj vakuf bolnici Mensuri... (Na ovom mjestu u vakufnami se spominje opis i mjesto onoga što je uvakufio). Sve ovo je bilo namijenjeno za liječenje muslimanskih bolesnika, muškaraca i žena, kako bogatih tako i siromašnih potrebnika, u Kairu i Egiptu i okolnim zemljama, kako domaćeg stanovništva tako i pridošlica iz raznih zemalja, raznih zanimanja, svakojakih nacija i osobenosti, različitih oboljena i ozljeda; od fizičkih, velikih i malih, bezazlenih do onih složenih, zatim neurosenzibilnih oboljenja, blažih ili izraženijih, te umnog rastrojstva, čija je zaštita, ustvari, i glavni cilj i najpriječa stvar na koju čovjek treba obratiti pažnju, bez odstupanja i izbjegavanja, te druge stvari kako bi čovjek postigao zdravstvenu sigurnost i blagostanje pomoću lijekova i ljekovitog bilja poznatog kod farmaceuta i medicinara.

U bolnicu su pristizali u grupama i pojedinačno, stari i mladi, odrasli i djeca, majke i novorođenčad. U njoj su prebivali siromašni bolesnici, muškarci i žene, da bi se liječili do ozdravljenja, trošeći što je potrebno za liječenje, bez razlike, na bližnjeg ili daljnjeg, stranca ili domaćeg, snažnog ili slabog, prostog ili uglednog, plemenitog ili prezrenog, bogatog ili siromašnog, podanika ili vladara, slijepog ili zdravog vida, nadmašenog ili zaslužnog, poznatog ili nepoznatog, velikog ili malog, prosjaka ili raskošnika, vlasnika ili sluge, bez

uslovljavanja protuvrijednosti niti mogućnosti osporavanja ili prigovora zbog toga. Naprotiv, liječeni su za čisto Allahovo, dž.š., zadovoljstvo i Njegovo veliko obilje i plemenitu nagradu. Mensur je naredio da se utvdi novčana naknada onima koji se staraju o bolesnima od ljekara, oftalmologa, hirurgu, kuhara napitaka i jela, spravljača sirupa i lijekova za oči, zatim lijekova i purgativa od ljekovitog bilja i drugih komponenata. Utvrđena je naknada za usluge sobarima, skladištarima, te ljudima iz obezbjeđenja i upraviteljima, te naknada za razne druge službe koje učestvuju u njezi pacijenata preko ishrane i liječenja, osvjetljenja, spravljanja sirupa, krema, napitaka, te ljekovitog bilja i smjesa, zatim održavanja namještaja, posuda, te alata pripremljenog da se okoristi njime gdje zatreba.

Upravnik je iz prihoda ovog vakufa trošio za potrebe pacijenata, svakodnevne mirise, zemljane posude za varenje redovne hrane, staklene čaše koje su koristili za redovne napitke, zemljane ibrike i ulje kao gorivo za osvjetljenje.

Trošio je za vodu iz blagoslovljene rijeke Nila na ime hrane i pića za pacijente, zatim za pokrivanje hrane prilikom serviranja, a u cijenu su bile uračunate lepeze od palminih grančica koje su koristili pacijenti prilikom vrućina. Za sve ovo je upravnik izdvajao sredstva iz prihoda ovoga vakufa, bez rasipanja i škrtarenja niti povrh onoga što je bilo van njihovih potreba, sve to u granicama njihovih potreba i radi stjecanja dobrog djela i uvećanja nagrade.

Upravnik je trošio iz vakufske imovine za dvojicu ljudi, muslimana, pobožnih i povjerljivih. Jedan od njih bi bio rizničar za magazin, sposoban da razlikuje napitke, lijekove za očno oboljenje, trave, sirupe, kreme, slobodan da raspolaže time uz dozvolu odgovornih. Drugi je bio povjerenik. Uručivao

je svakim danom, ujutro i uveče, doze odgovarajućeg napitka nervno rastrojenim, bilo da su muškarci ili žene, koji borave u ovoj bolnici. On podijeli sve što treba pacijentima i svakome uruči odgovarajući recept. Njegova je obaveza da nadgleda kuhinju ove bolnice, odnosno ono što se kuha bolesnicima od raznovrsnog mesa i ostale hrane, te da podijeli odgovarajuću hranu za svakog bolesnika u zasebnoj posudi prekrivajući je prilikom serviranja pacijentima sve dok ne bi upotpunili propisanu ishranu, jutrom i uveče.

Upravnik bi izdvajao iz prihoda ovog vakufa za kadrovske potrebe ove bolnice, u skladu s onim što je iziskivalo vrijeme i potreba pacijenata. Bio je slobodan u određivanju plaća uposlenih bez nepravde ili pretjerivanja.

Bolesnike i nervno oboljele muškarce i žene u ovoj bolnici pregledali su svi ljekari skupa ili pojedinačno, odnosno kako bi se dogovorili ili je bilo onako kako bi odredio upravnik. Pitali bi pacijente o njihovom stanju, odnosno poboljšanju ili pogoršanju bolesti. Sve bi to bilježili u registarski list na kome je bilo upisano ono što je odgovarajuće za svakoga pacijenta od hrane i napitaka i dr., kako bi na osnovu njega svako dobio ono što mu odgovara. Ljekari su bili obavezni noćivati u bolnici svaku noć, svi ili naizmjenično. Zatim, očni ljekari su boravili u bolnici radi liječenja redovnih pacijenata i onih muslimana koji su im dolazili u jutarnjim satima, a imali su potrebu za očnim pregledom. Obavljali bi liječenje sa puno ljubaznosti. Ako je među pacijentima bilo onih sa ranama ili oboljelim očima, i ako bi to zahtijevalo savjetovanje travara, on bi lično prisustvovao sa pacijentom ne ostavljajući ga samoga, a kasnije bi dolazio na kontrolu za vrijeme bolesti i nakon ozdravljenja.

Upravitelj bi također izdvajao sredstva ovoga vakufa za učenjaka koji bi se usavršavao u medicinskim znanostima. Sjedio bi na uzvišenom mjestu, određenom za ovog učenjaka u gore spomenutoj vakufnami, proučavajući medicinu u svim njenim disciplinama. To bi radio u strogo određenom vremenu koje bi mu odredio upravnik, kako bi svo uposlano bolničko osoblje bilo ravnomjerno iskorišteno.

Također, iz prihoda ovog vakufa upravnik je trošio sredstva za plaće pomoćnog osoblja muškaraca i žena koji su bili uposljeni u bolnici. Visine plaća su se određivale prema vrsti posla koji bi neko obavljao, mada su svi oni bili u službi pacijenata i nervno rastrojenih muškaraca i žena u ovoj bolnici, održavajući čistoću njihove odjeće i prostorija. Brinuli su se o njima i njihovim potrebama u onoj mjeri koliko bi bilo potrebno u odnosu na vrijeme i mjesto.

Dio sredstava upravnik je trošio na opremanje umrlih pacijenata u ovoj bolnici, bilo da su muškarci ili žene. Plaćao bi službenu taksu za njihovo kupanje, zatim ćefine i balzamovanje, zatim bi plaćao onome ko ih je kupao, kopao mezar, položio u njega i sve to u duhu islamske tradicije.

Onome bolesniku koji bi bolovao kod svoje kuće, a bio je siromašan, upravnik bi iz bolničkog skladišta dostavio sve što mu je potrebno od napitaka, lijekova, sirupa i ostalog. Ovo ne bi smjelo umanjiti privilegije bolesnicima koji su se liječili u bolničkim prostorijama.

U slučaju da takav umre u svojoj kući, upravnik bi platio njegovo opremanje, zatim nošenje do mezarja i njegovo ukopavanje onako kako dolikuje društvenom staležu njegove porodice.

Pacijentima koji bi ozdravili u ovoj blagoslovljenoj bolnici, upravnik bi iz prihoda ovog vakufa, po običaju, dodijelio odgovarajuću odjeću, koja nije bila raskošna kako to ne bi utjecalo na uskraćivanje potreba ostalim pacijentima.

O svemu ovome je odlučivao upravnik, na osnovu svoga promišljanja, imajući u vidu prioritet za svaki slučaj. Upravnik je trebalo da bude bogobožan u svakom pogledu, ne dajući privilegije utjecajnome nad slabim, snažnom nad nejakim, niti mještaninu nad strancem. Naprotiv, privilegovano je umnožavanje dobrih djela i dobročinstva i približavanje Uzvišenom Gospodaru.

Bolnica Marakiš

Osnivač ove bolnice je vladar pravovjernih Mensur Ebu Jusuf, jedan od vladara dinastije Muvehhidina u Maroku. Izabrao je veliku površinu na najprikladnijem mjestu u Marakišu i naredio graditeljima da bolnicu sagrađe na najljepši način.

Naredio je da se u bolničkom kompleksu zasadi raznovrsno drveće, voće i mirišljivo cvijeće. Sproveo je vodo-
vod kroz sve zgrade, a povrhu toga četiri zdenca, i u sredini jednog od njih bijeli mermer. Zatim je naredio da se bolnica opremi skupocjenom posteljinom, od različitih vrsta vune, lana i drugoga što se ne može opisati. U bolnici je podigao laboratoriju za spravljanje lijekova.

Bolnica je posjedovala pripremljenu odjeću za pacijente, dnevnu i noćnu, za ljetni i zimski period. Kada se pacijent oporavi, ako je siromašan, odredi mu se kod izlaska iz bolnice naknada od koje će živjeti dok ne bude sposoban za rad. Ako je i imućan dobivao bi naknadu. Bolnica nije bila namijenjena

samo siromašnima, već su se u njoj liječili i bogati. Čak bi i svaki stranac koji bi se razbolio u Merakišu bio prihvaćen u toj bolnici i liječen dok ne bi ozdravio ili preminuo. Svakog petka vladar bi posjećivao bolnicu, obilazio pacijente, raspitivao se o njihovom zdravlju i načinu ophođenja ljekara i pomoćnog osoblja prema njima.

Dakle, ovo su četiri primjera od stotinu bolnica koje su postojale na istoku i zapadu Islamskoga svijeta, u vrijeme kada je Evropa bila u potpunom mraku i neznanju i nije imala nikakvih saznanja o ovim bolnicama niti o njihovoj preciznosti i čistoći, te o visokom stepenu humanosti koja je vladala u njima. Radi ilustracije, vidjet ćemo šta je rekao njemački orijentalist Maks Maierhof o stanju evropskih bolnica u vrijeme kada je stanje u našim bolnicama bilo onako kao što smo ga opisali. Kaže dr. Maks: "Arapske bolnice i zdravstveno uređenje u prijašnjim islamskim zemljama dale su nam sada tešku i gorku lekciju, koju nećemo dovoljno uvažavati sve dok ne napravimo obično poređenje ovih bolnica sa bolnicama Evrope u tom istom vremenu". Prošla su više od tri stoljeća, računajući od ovih naših dana, prije nego li je Evropa saznala za značenje javne bolnice i nećemo pretjerati ako kažemo da je sve do početka osamnaestog stoljeća (1710. godine) liječenje pacijenata vršeno u njihovim privatnim kućama ili u posebnim kućama. Tako su evropske bolnice prije toga bile isto što i kuće saosjećanja i milosrđa, utočište onima koji ga nisu imali, bili oni bolesni ili iznemogli. Najbolji primjer za ovo je bolnica "Hotel Duju" u Parizu, jedna od najvećih bolnica toga vremena u Evropi. Maks Turidu i Tinun su je opisali na slijedeći način: "Bolnica sadrži 1200 kreveta, od njih 486 su bili rezervisirani za posebnu skupinu ljudi. Što se tiče ostalih,

površina jednoga nije prelazila pet stopa. Naći ćeš da je obično na jednom od njih ležalo između tri i šest pacijenata. Velika prostorija u kojoj su boravili je zaudarala i bila prepuna vlage, bez prozora za provjetravanje i u vječitom mraku.

U ovoj velikoj prostoriji u svakom momentu se nalazilo otprilike osam stotina pacijenata koji su bili ispruženi i natiskani jedni preko drugih, na golom podu ili hrpama slame, u jadnom stanju. U jednom krevetu osrednje veličine mogao si naći četiri, pet ili šest pacijenata slijepljenih jedan uz drugog, sa nogama jednog od njih na glavi drugog. Naći ćeš djecu zajedno sa starcima, a žene pored muškaraca. (Možda nije za povjerovati, ali je stvarnost!). Naći ćeš ženu u klimaksu sa djetetom u stanju grčenja, pogođenog tifusom, koje gori u bunilu od temperature. Njih dvoje pored pacijenta zaraženog kožnom bolešću, koji češe pohabanu kožu okrvavljenim noktima čineći da gnoj iz prištića kaplje po posteljini.

Bolnička hrana je nešto najbijednije što razum može pojmiti. Pacijentima se dijeli u simbolično maloj količini, sa velikim vremenskim razmacima između obroka i bez ikakvog reda. Časne sestre su uobičavale da privilegiraju pacijente koji su bili poslušni i dvolični na račun drugih pacijenata. Snabdijevale bi ih alkoholom, kolačima i masnom hranom kojom bi ih počastili dobrotvori i to sve u vrijeme kada su ovi pacijenti bili na strogoj dijeti, tako da su mnogi od njih umrli od mučnine u stomaku, dok je druge usmrtila glad. Vrata bolnice su uvijek bila otvorena za svakog prolaznika, tako da se na ovaj način proširila i prenosila zaraza. Zaraza se također prenosila putem otpadaka, zaraženog zraka i drugih nečistoća. Ako dobrotvori ne bi nahranili pacijente, umrli bi od gladi, kao što su ponekad umirali od mučnine u stomaku ili prekomjerne doze šećera.

Bolničke prostirke su bile prepune sitnih odvratnih gmizavaca, a zrak u sobama je bio nepodnošljivo zagušljiv, tako da posluga i medicinsko osoblje nisu ulazili u njih dok ne bi na noseve stavili komad spužve natopljen sirćetom. Prolazilo bi najmanje 24 sata prije nego bi leševi umrlih bili odneseni sa kreveta na pokop. Često bi došlo do kvarenja i raspadanja leša pored drugog pacijenta, od čega mu se gubio razum.”

Ovo je prosto poređenje stanja bolnica kod nas u stoljećima uspona naše civilizacije i stanja bolnica kod Zapadnjaka u tom periodu. Poređenje je pokazatelj dubine naučne dekadence u kojoj se nalazio evropski narod, zatim sramotnog nepoznavanja osnove bolnica ili, još gore, nepoznavanja temeljnih aksioma općeg zdravstva. Iz onoga što prenosi Arapin Usama ibn Munqiz u knjizi: *El-I'tibar* vidjet ćemo količinu zapadnjačkog, krstaškog neznanja na polju medicine i smiješnu oskudicu u znanju njihovih ljekara, iz dva primjera koji slijede: “Od njihove krstaške čudnovate medicine jeste i to da je posjednik Munejtire pisao mome amidži tražeći od njega da mu pošalje ljekara koji bi liječio njegove prijatelje, pa mu je poslao jednog kršćanina po imenu Sabit. Nakon deset dana odsustva on se vratio, pa ga upitasmo: ‘Kako si ih samo brzo izliječio?’ On reče: ‘Doveli su mi konjanika sa oteklinom na nozi i ženu bolesnu od sušice. Napravio sam za konjanika mehlem, zatim sam otvorio oteklinu i zaliječio je. Žena je bila pod temperaturom, pa sam je osvježio kvašenjem. Njihov, krstaški, ljekar je došao i rekao konjaniku: ‘Šta ti je milije, da živiš sa jednom nogom ili da umreš sa obje?’ Reče: ‘Da živim sa jednom nogom!’ Ljekar reče: ‘Dovedite mi jednog jakog čovjeka i donesite sjekiru

za amputaciju'. Došao je čovjek sa sjekirom dok sam ja bio prisutan. Stavio mu je nogu na drvenu dasku i rekao snagatoru: 'Udari po nozi sjekirom jednim udarcem i odsijeci je!' Udario je, ali nije odsjekao jednim udarcem, a ja sam gledao. Zatim je udario drugi put. Iz kosti je potekla moždina, pa je pacijent istog časa preminuo". Zatim nam prenosilac priča kako je ovaj krstaški ljekar naredio da se žena okupa u ključaloj vodi od čega je ona istog momenta umrla.

Završićemo ovo kazivanje rezultatima na koje bismo željeli da ukažemo nakon ovih poređenja. Mi smo u našoj civilizaciji pretekli Zapadnjake na polju bolničkog uređenja za najmanje devet stoljeća! Naše su bolnice podizane na plemenitoj humanosti kojoj nema premca u povijesti i koju Zapadnjaci ne poznaju sve do današnjih dana. Mi smo ti koji smo pretekli sve narode spoznavajući veliki utjecaj melodije, književnog humora i autosugestije i njihov veliki utjecaj kod liječenja bolesnika, te smo kod primjene kolektivne društvene solidarnosti dostigli nivo koji zapadna civilizacija do danas nije dostigla! Učinili smo bolesniku njegu, liječenje i hranu besplatnim. Štaviše, siromašnom smo davali naknadu po izlasku iz bolnice kako bi mogao živjeti dok ne bude sposoban za privrjeđivanje. Zaista je humanost ta pomoću koje smo postigli vrhunac u momentu kad smo mi bili ti koji su nosili zastavu civilizacije. Gdje smo mi danas u odnosu na nju? Gdje su današnji Zapadnjaci spram nje?

PRIVATNE I JAVNE BIBLIOTEKE



Kada govorimo o dobrotvornim i naučnim ustanovama u našoj civilizaciji, neminovno je da spomenemo biblioteke. Škole i instituti su izdržavani iz ličnih sredstava vladara, bogatih građana i učenjaka, da bi se nauka proširila među narodom, posebno u tom vremenu kada štamparstvo nije postojalo. Knjige su pisane rukama pisara osposobljenih za taj posao. Zbog toga su knjige bile skupe, što je predstavljalo poteškoću siromašnim učenicima i učenjacima prilikom kupovine knjiga. Pa, kako će onda neko pribaviti kolekciju knjiga iz određene oblasti ili oblasti u kojoj želi biti stručan? Iz ovog razloga podizanje biblioteka u našem društvu bilo je ishodište humanosti i znanstvenog nastojanja u isto vrijeme.

Možda je arapska književnost jedna od najbogatijih svjetskih starih književnosti koja je opjevala knjigu, njoj je privržena, nje željna, o njoj govori i ide tako daleko kao da je ona voljena osoba čiju posjetu očekuje. Srca su njoj naklonjena i njoj odana. Kaže Ahmed ibn Ismail:

Knjiga je gost koji ne započinje razgovor kada si zauzet, niti te traži u vremenu tvoje uposlenosti.

*Za nju nema potrebe da se dotjeruješ.
Knjiga je sagovornik koji te neće u zvijezde zakivati
i prijatelj koji te neće obmanuti.
Ona je drug koji ti neće dosaditi i savjetnik koji te
na grijeh neće navesti.*

Preferirali su čitanje knjiga prilikom dolaska posjetilaca na zajednička druženja, tako da je prisnost posjetilaca sa ovim knjigama bila draža srcu od prisnosti sa vladarom.

Namjesnik i književnik Muhammed ibn Abdul-Melik ez-Zejjat povukao se jedno vrijeme u svoju kuću, pa je Džahiz poželio da ga posjeti, te je smatrao da bi najbolje što bi mu poklonio bila upravo knjiga prvaka u arapskom jeziku Siboje (Sibevejha). Radostan i sretan, namjesnik je prihvatio poklon, a zatim rekao Džahizu: "Tako mi Svemogućeg Allaha, nisi mi mogao pokloniti ništa draže od ove knjige".

Jedan od vladara zatražio je od nekoliko učenjaka da mu prave društvo, te posla svoga službenika po jednog od njih. Službenik ga zateče kako sjedi, a oko njega knjige iz kojih je čitao. Obrati mu se riječima: "Vladar pravovjernih te poziva sebi". Na to mu on odgovori: "Kod mene je skupina mudraca sa kojima razgovaram, pa kada završim, doći ću". Kada se službenik vratio vladaru i obavijestio ga šta se zbilo, vladar reče: "Ko su ti mudraci što su bili kod njega?" Rekao je: "Tako mi Allaha, kod njega nije bilo nikoga". Reče vladar: "Pod hitno mi ga dovedi!" Kada je učenjak došao, vladar ga upita: "Ko su ti mudraci što su bili kod tebe?" Učenjak reče:

*Oni su sagovornici čiji govor ne dosadi
Pouzdati, povjerljivi u odsutnosti i prisustvu
Kada se osamimo, oni bi svojim najljepšim
govorom, odstranili naše brige i dali nam podršku*

*Koristimo se njihovim poznavanjem prošlosti
Kroz njihov razum, odgoj, ideju i slavu*

*Ne strepiš iz bojazni od njih, niti lošeg društva
kao što ne strahuješ od njihovih ruku i jezika*

*Nećeš slagat ako kažeš "mrtvi su",
Niti ćeš pogriješiti ako kažeš "živi su"*

Vladar je razumio da su mudraci sa kojima je sjedio i razgovarao, zapravo, knjige učenjaka i mudraca, pa mu nije zamjerio što je zakasnio.

Es-Sahibu ibn Abbadu je bilo draže da ostane uz svoju biblioteku nego da bude imenovan najvišim dužnosnikom na dvoru Nuha ibn Mensura es-Samanija, iz razloga što joj je bio posebno privržen. On nije u stanju da putuje bez nje niti da je sa sobom nosi, pa je želio ostati uz nju.

Sa ovakim naučnim žarom naši učenjaci, bogati i vladari bili su naklonjeni knjigama i njihovom skupljanju, tako da su smatrali gubitak materijalnih dobara, imetka i kuće bezbolnijim od gubitka njihovih knjiga.

Kada je jedne prilike vojska, nakon što je savladala stražu i njegove slugе, navalila na kuću Ibn Amida, on je bio primoran da se povuče u dvorske prostorije. Dvorske riznice su bile u potpunosti opljačkane tako da nije imao na šta sjesti, niti je bilo čaše iz koje bi se mogao napiti vode. Međutim, on je mislio samo na svoje spise i knjige, jer mu ništa nije bilo draže od njih. Bilo ih je puno, iz svih vrsta znanosti, mudrosti i književnosti, toliko da bi se snjima moglo natovariti više od stotinu kamila. Kada je Ibn Amid vidio svoga bibliotekara, odmah ga je upitao o stanju njegove biblioteke. Na to mu je ovaj odgovorio da nije taknuta. Kada je čuo ove riječi,

breme koje ga je pritiskalo do tada, spalo je s njega. Rekao je bibliotekaru: "Ti si zaista jedna sretna duša, a što se tiče ostalih riznica, za njih postoji zamjena, međutim, za ovu riznicu, tj. biblioteku, za nju nema zamjene."

Sa posebnim naučnim žarom su se natjecali u kupovini naučnih djela od autora nakon što bi on završio svoje pisano djelo. Čuo je Hakem, vladar Španije, za djelo El-Egani, i danas poznato u kulturnom svijetu, pa je poslao autoru Ebu-l-Feredžu el-Asfahaniju hiljadu zlatnih dinara kao cijenu za jedan primjerak. Zatim mu je El-Asfahani poslao primjerak svoje knjige, tako da se ona čitala u Španiji prije nego u Iraku, mjestu gdje je živio i pisao sam autor.

Iz ovakvog odnosa prema znanostima i umjetnostima nastala je raširenost biblioteka u svim dijelovima Islamskog svijeta. Rijetka je bila škola, a da uz nju nije bila biblioteka. Također, rijetko je bilo i najmanje selo, a da u njemu nije bila biblioteka. A što se tiče prijestolnica i gradova, oni su praktično bili uronjeni u svijet knjiga na način kakvom nema premca u povijesti Srednjeg vijeka.

Biblioteke su se dijelile na dvije osnovne vrste: javne i privatne.

Javne biblioteke su podizali namjesnici, učenici i bogati ljudi. Za ove biblioteke građene su posebne prostorije, a ponekad su bile u sklopu džamija i velikih škola.

Posebne zgrade su se sastojale od mnoštva prostorija koje su povezivale prostrane galerije. Knjige su bile poredane na policama koje su bile pričvršćene za zidove. Svaka prostorija je bila namijenjena za jedan odsjek znanosti, tako da je za knjige islamskoga prava (*fikhha*) bila namijenjena posebna soba, za knjige iz područja medicine druga soba, za knjige literarnog

sadržaja treća soba i tako redom. U sastavu ovih zgrada bile su posebne galerije za čitatelje, zatim posebne prostorije za one koji su prepisivali knjige. U nekima su bile prostorije za muziku u koje bi se povlačili čitatelji radi odmora i prikupljanja nove energije, po čemu je naša civilizacija bila jedinstvena. Tu su, također, prostorije za predavanja i naučne rasprave između posjetilaca tih biblioteka. Sve biblioteke su bile namještene ugodnim i raskošnim namještajem, a u nekima od njih su bile prostorije gdje su se posjetioци hranili i prostorije za noćivanje namijenjene gostima.

Priča se da je Alija ibn Jahja ibn Munedždžim posjedovao veliku biblioteku, koju je nazvao "Riznicom mudrosti", smještenu u njegovom velikom dvorcu u jednom selu nedaleko od Bagdada (selo Kerker na periferiji Kafesa). Ljudi iz svih gradova odsjedali bi u njoj i proučavali razne nauke. Sve knjige su im bile pristupačne, te su im bili obezbijeđeni hrana i boravak, i sve to iz lične imovine Alije ibn Jahje. Međutim, postoji nešto što će više od toga pobuditi interes, a nije nam poznato da i danas ima nešto slično u najnaprednijim prijestolnicama zapadne civilizacije. U Mosulu se nalazila zgrada koju je podigao Ebu Qasim Džafer ibn Muhammed ibn Hamdan el-Mevsili i nazvao je "Kućom znanja". Pobrinuo se da ona bude riznica knjiga iz svih znanosti i to kao vakufska imovina dostupna svakom ko traži znanje i nikome nisu bile uskraćene usluge ove biblioteke. Ako bi došao stranac u potrazi za naobrazbom, a bio siromašan, dobijao bi knjige i novac. Biblioteka je svakodnevno otvarala svoja vrata. Pa da li ste do sada čuli za biblioteku u Londonu ili Washingtonu ili za bilo koju prijestolnicu razvijenog svijeta danas da dodjeljuje pribor i novac onima koji stječu znanje u bibliotekama?

U javnim bibliotekama su radili bibliotekari koje bi imenovao rizničar biblioteke, a bibliotekar je po pravilu bio od najpoznatijih učenjaka svoga doba. On bi imenovao službenike koji bi posluživali čitatelje knjigama, zatim prevodioce koji bi prevodili sa stranih jezika na arapski jezik. Također, imenovao bi pisare koji bi pisali knjige svojim lijepim rukopisima, zatim koričare koji bi ukoričavali knjige kako bi se tako sačuvale od cijepanja i gubljenja. A uz to je postojala posluga koja je opsluživala potrebe biblioteke. Svaka biblioteka, bila mala ili velika, imala je kataloge pomoću kojih je upotreba knjiga bila veoma lahka, jer su bili poredani po znanstvenim oblastima. Pored ovoga, na svakom ormaru bile su postavljene liste na kojima su bila imena svih knjiga koje se nalaze u dotičnom ormaru.

Poznato je u bibliotekarskom uređenju da je iznajmljivanje knjiga van biblioteke bilo sasvim regularno u većini slučajeva uz kauciju koja je uzimana od običnog svijeta, dok od učenih i uglednih nije uzimana.

Sredstava iz kojih su se finansirale biblioteke dobrim dijelom su ostvarivana iz vakufa koji su bili posebno namijenjeni bibliotekama. Na ovaj način je izdržavan najveći broj javnih biblioteka. Neke su izdržavane sredstvima svojih osnivača, koji su, što smo napomenuli, bili vladari, imućni i učenici. Navodi se da je naknada Muhammeda ibn Abdul-Melika ez-Zejjata za prevodenje i prepisivanje u njegovoj biblioteci mjesečno iznosila hiljadu dinara.

Halifa Me'mun je darovao Hunejnu ibn Ishaku protutežinu u zlatu za svaku prevedenu knjigu na arapski jezik.

Sada ćemo spomenuti nekoliko primjera javnih i privatnih biblioteka koje su poznate u povijesti:

1. Jedna od najpoznatijih biblioteka je "Biblioteka fatimijskih vladara" u Kairu. Bila je pravi unikat po onome što je sadržavala od dragocjenosti, mushafa i knjiga. Ukupan broj njenih knjiga, kako prenose mnogi povijesničari, iznosio je milion primjeraka, iako Makrizi tvrdi da je broj knjiga u njoj iznosio milion i šest stotina hiljada primjeraka.
2. Biblioteka "Kuća mudrosti" u Kairu. Osnovao ju je, Allahovom, dž.š., voljom, El-Hakimbiemrillah, a otvorena je 10. džumadel-ahira 395. godine po h. Prije toga je opremljena i ukrašena. Na svim vratima i prolazima bile su postavljene zavjese. Postavljeni su upravitelji, opsluživači i čuvari. Sakupio je u njoj knjige koje nije uspio sakupiti niti jedan drugi vladar. Posjedovala je četrdeset riznica, u svakoj od njih je bilo po osamnaest hiljada primjeraka iz starih znanosti. Pristup je bio dozvoljen svima, tako da su neki dolazili radi čitanja, neki radi prepisivanja, a neki radi učenja. U njoj se nalazilo sve što bi prisutnima bilo potrebno od mastila, olovki do papira i tintarica.
3. Biblioteka "Kuća mudrosti" u Bagdadu. Njen osnivač je Harun er-Rešid, ali je vrhunac svoga ugleda dostigla u vrijeme halife Me'muna. Bila je slična sveučilištu i prepuna knjiga. U njoj su se okupljali ljudi, međusobno razgovarali, čitali i prepisivali. Također je imala pisare prevodioce, koji bi prevodili sve ono do čega bi došao Harun er-Rešid i Me'mun u svojim osvajanjima u području Ankare, Amurije¹⁰⁷

¹⁰⁷ Nekadašnji bizantijski grad u Maloj Aziji.

i Kipra. Prenosi nam Ibn Nedim da je između Me'muna i rimskoga cara tekla prepiska nakon što ga je Me'mun porazio u nekoliko bitaka. Me'mun je prilikom sklapanja mirovnog ugovora uslovio da rimski car dozvoli prevođenje knjiga iz svojih riznica, a koje bi realizirali njegovi prevodioci. Ovo je nešto najveličanstvenije što je zabilježila povijest o jednom vladaru pobjedniku, koji nije vidio bolju nadoknadu za pobjedu od prevođenja znanstvenih djela sinovima svoga naroda i domovine.

4. "Hakemova biblioteka" u Španiji. Bila je ogromnih dimenzija. Prenosi se da je imala četiri stotine hiljada tomova. Posjedovala je kataloge koji su mogli poslužiti kao primjer za preciznost i sredenost. Tako su posebno katalogizirane zbirke poezije, čiji je broj iznosio četrdeset četiri toma. Također je imala iskusne majstore u izradi knjiga, lekturi i značajkom korićenju knjiga. Za Hakemovo vrijeme sakupljane su riznice knjiga, kojima nije bilo premca tada, a niti poslije njega.
5. Biblioteka "Porodice Ammar" u Tripoliju. Bila je primjer u veličini i prostranosti. U njoj je bilo stotinu i osamdeset pisara koji su prepisivali knjige i koji su se smjenjivali u poslu, tako da prepisivanje nije prekidano ni noću ni danju. Porodica Ammar je vodila računa da svoju biblioteku snabdije svakom unikatnom i novom knjigom. Uposlili su stručnjake i trgovce da proputuju zemlje i pribave im vrijedne knjige iz dalekih zemalja i stranih centara. Ovom bibliotekom se okoristio El-Me'arri i spomenuo ju

je u nekoliko svojih djela. Postoje neslaganja oko broja knjiga koje su se u njoj nalazile. Međutim, najispravnija tvrdnja je da se u njoj nalazilo oko milion knjiga.

Privatne biblioteke o kojima povijest govori sa ushićenjem, postojale su, može se reći, u svakom gradu na istoku i zapadu Islamskoga svijeta. Gotovo da nije bilo učenoga čovjeka, a da nije imao biblioteku koja bi sadržavala na hiljade knjiga.

1. Biblioteka "Fetha ibn Hakana"¹⁰⁸ je bila veoma prostrana, a nabavka knjiga bila je povjerena čovjeku koji se najviše isticao znanjem i poznavanjem književnosti u svome dobu. On je bio najučeniji u svom vremenu u znanosti i književnosti, a zvao se Ali ibn Jahja el-Munedždžim. Sakupio je u njoj, između ostalih knjiga, i knjige mudrosti koje nije posjedovao niko osim njega.
2. Biblioteka "Ibn Hassab".¹⁰⁹ Ibn Hassab je bio vrsni poznavalac gramatike arapskog jezika, tefsira, hadisa, logike i filozofije. Bio je privržen knjigama do granica pohlepe, tako da ga je njegova požuda navela da izabere nepohvalan način za prikupljanje knjiga. Naime, kada bi došao na mjesto gdje se prodaju knjige i htio da kupi neku knjigu, krišom bi iz nje iskinuo list, a zatim rekao: "Ova knjiga je pokidana", kako bi je kupio po jeftinijoj cijeni. Ako bi od nekoga posudio knjigu, pa je ovaj potražio,

¹⁰⁸ Ubijen je 247. godine po h.

¹⁰⁹ Umro 567. godine po h.

rekao bi: "Zagubila se među mojim knjigama, tako da je ne mogu pronaći".

3. Biblioteka "Džemaluddina Kaftija".¹¹⁰ On je u ovu biblioteku uspio sakupiti neopisiv broj knjiga, tako da su ljudi donosili osnivaču knjige zato što je skupo plaćao svaki primjerak. Od dunjaluka nije volio ništa osim knjiga, tako da im se sav predao, odbijajući ženidbu, kako ga porodica ne bi odvratila od knjiga. Svoju biblioteku, čija je vrijednost iznosila pedeset hiljada dinara, oporučio je halifi Nasiru.
4. Biblioteka "Benu Džerade" učenjaka iz Halepa. Jedan od njih, po imenu Ebu-l-Hasan ibn Ebu Džerade¹¹¹, svojeručno je napisao tri ormara dragocjenih knjiga. Također, njegov sin Ebu Berekat je posjedovao jedan ormar, te njegov drugi sin Abdullah još jedan ormar.
5. Biblioteka "Muveffaqa ibn Mitrana ed-Dimeškija".¹¹² Ed-Dimeški je pridavao veliku pažnju nabavci knjiga, tako da je nakon njegove smrti u njegovoj biblioteci bilo na desetine hiljada tomova knjiga iz medicine i drugih nauka. Imao je stalno uposlena tri pisara koji su uvijek pisali, a on im je plaćao naknadu i izdržavanje.

Puni smo oduševljenja dok govorimo o širenju biblioteka u Islamskom svijetu u vremenima njegove blistave civilizacije, ali tuga ispuni naša srca kada se sjetimo kakav je bio kraj

¹¹⁰ Umro 646. god. po h.

¹¹¹ Umro 584. god. po h.

¹¹² Umro 587. god. po h.

ovih biblioteka i njihova izloženost propadanju i požarima. Nemoguće je utvrditi koliku je štetu pretrpjela znanost gubitkom ovog blaga.

Naše biblioteke pogođene su nevoljama koje su odnijele milione knjiga, tako da ih je svijet zauvijek izgubio. One su bile nešto najvrijednije što je ljudska misao ostavila iza sebe u povijesti.

Katastrofa koja se desila kao rezultat osvajanja Bagdada od strane Mongola, prije svega je zahvatila biblioteke.

Svi znamo da su barbarski Mongoli sve knjige koje su zatekli pobacali u rijeku Tigris, što je dovelo do toga da je riječno korito bilo ispunjeno knjigama, tako da je konjanik mogao prijeći rijeku sa jedne obale na drugu gazeći preko knjiga. Mjesecima je voda u rijeci ostala tamnocrna, što je prouzrokovalo mnoštvo tinte od knjiga koje su potopljene u njoj.

Također, katastrofalnom najezdom krstaša izgubili smo najveće biblioteke koje su se nalazile u Tripoliju, Me'arri, Jerusalemu, Gazzi, Asqalanu i u drugim gradovima koje su krstaši poharali. Dovoljno nam je saznanje da nekoliko povijesničara tvrdi kako su krstaši samo u Tripoliju uništili tri miliona tomova knjiga.

Sramnim zaposjedanjem Andalusa od strane španskih inkvizitora izgubili smo veličanstvene biblioteke o kojima je povijest sa oduševljenjem pričala. Sve su spaljene rukama vjerskih kršćanskih fanatika, tako da je samo u jednom danu na trgu u Granadi, po procjenama nekih povijesničara, spaljeno milion knjiga.

Nevolje prouzročene vanjskim faktorima potaknule su i dovele do unutrašnjih katastrofa. Biblioteka fatimijskih vladara

skončala je svoje postojanje tako što su pobunjeni turski Memluci izvršili napad na nju i spalili je. Robovi Memluci su polovili kožne korice knjiga i od njih pravili papuče koje bi nosili na nogama. Veliki broj knjiga ove biblioteke bačen je u rijeku Nil, dok su druge odnesene u druge gradove. Ostale su i one koje su vjetrovi raznosili praveći od njih brežuljke koji su ostali upamćeni kao "brežuljci knjiga".

U Halepu je postojala veličanstvena biblioteka po imenu "Sufijska riznica", koja je opljačkana u sukobima između sunnija i ši'ija u danima Ašure, i od nje je ostalo vrlo malo.

Biblioteka Hakima el-Mustensira u Andalusu je nestala u unutrašnjim sukobima prilikom napada Berbera na Kordobu. Veliki broj knjiga je prodat, dok su ostale opljačkane.

Najčudnija katastrofa, koja je naprosto smiješna i koja pokazuje šta sve može učiniti glupost od znanosti i knjiga, zadesila je biblioteku jednog od vladara Egipta zvanog Ibn Fatik, u petom hidžretkom stoljeću. On je posjedovao veličanstvenu biblioteku u kojoj je provodio većinu vremena i nije je nikako napuštao. Bio je oženjen uglednom ženom iz visoke činovničke porodice. Međutim, ta žena je bila veoma ljubomorna na te knjige. Nakon njegove smrti navalila je sa svojim sluškinjama na ormare sa knjigama, srca ispunjenog bolom koji su one prouzrokovale jer su odvrćale muža od nje. Žalila ga je i oplakivala, a u isto vrijeme je, sa svojim sluškinjama, bacala knjige u jedan mali bazen koji se nalazio u dvorištu kuće. Tako je postupila žena koju je razjarila privrženost njenog muža knjigama, pa se nakon njegove smrti želila osvetiti njima. Još uvijek među našim suprugama ima onih koje napadaju knjige, kao što je to učinila ova žena.

Još prije toga, supruga imama Ez-Zuhrija, kada bi ga vidjela zaokupljenog čitanjem knjiga, govorila bi: "Tako mi Allaha, dž.š., gore su mi ove knjige negoli tri inoće!"¹¹³

Ovo je priča o našim bibliotekama iz vremena islamske civilizacije, i ovo je kraj do kojeg su dospjeli. Pa, iako je teško odati priznanje svome neprijatelju, neophodno je priznati da su biblioteke u Evropi sačuvale veliki dio našeg preostalog književnog blaga, te da Evropa danas baštini arapsko književno blago kakvog nema u cijelom Islamskom svijetu.

¹¹³ Inoća - druga žena jednog čovjeka.

PREDAVANJA I ZNANSTVENI SKUPOVI



Tradicija održavanja raznih predavanja i znanstvenih skupova je jedna u nizu originalnih karakteristika naše prelijepe civilizacije koja je imala veliki utjecaj na kulturni razvoj i širenje znanosti, kao i na podizanje znanstvenog i društveno-kulturnog nivoa u našoj kulturnoj sredini. Ta predavanja i znanstveni skupovi bili su mnogobrojni u našim prijestolnicama i metropolama i pored toga što je postojao veliki broj instituta, škola i biblioteka.

Ova predavanja, iako mnogobrojna i raznovrsnih opusa, predstavljala su predivnu manifestaciju idejne budnosti našeg Ummeta u vremenu njegove slave i snage.

Nema sumnje da su različiti vladari, namjesnici, učenjaci, književnici, pjesnici, od svojih znanstvenih istraživanja, prilikom svojih javnih i zatvorenih zasjedanja načinili naučna, književna i filozofska natjecanja.

Sve to pokazuje da je ovaj Ummet, u svojoj strastvenoj i silnoj žeđi za znanosti i navraćanju na njene izvore, dostigao stepen koji dokazuje njegovu veličinu i progres.

Ovakvi skupovi su bili mnogobrojni i raznovrsni.

Skupovi su održavani pod pokroviteljstvom vladara, koji bi ih predvodio sjedeći u pročelju, a taj skup su sačinjavali najpoznatiji učenjaci iz reda književnika i šeri'atskih pravnika u prijestolnici.

Ova se vrsta sakupljanja razvijala uporedo sa razvojem islamske civilizacije i njenim kulturnim napretkom. Na ovim skupovima u vremenu četverice pravednih vladara raspravljalo se o državnim i namjesničkim poslovima, oni su bili nešto slično parlamentu u kome govore narodni poslanici o različitim poslovima i problemima koji se tiču države.

Jednom prilikom Omer ibn Hattab je tražio sposobnog namjesnika kako bi mu povjerio veoma važnu dužnost u državnim poslovima. Rekao je prisutnima na sjednici: "Ukažite mi na čovjeka kome ću povjeriti važnu dužnost".

Odgovorili su: "Taj i taj". Omer, r.a., reče: "Taj nije odgovorajuća ličnost". Prisutni rekoše: "Pa, kakvog bi htio?" Rekao je: "Hoću čovjeka koji, kada je među narodom, a nije njihov vladar, biva uvažavan kao da im je vladar, a ako bude njihov vladar, ponaša se kao da je jedan od njih". Rekli su: "Ovu osobinu ne posjeduje niko osim Rebi'a ibn Zijada el-Harisa". Na to Omer, r.a., reče: "Istinu ste rekli", pa ga je postavio za namjesnika.

Zatim su u vremenu omajadskih vladara ove sjednice prerasle u zasjedanja gdje se prezentirala književnost, mudrost i pjesništvo. Jednoga dana Abdullah ibn Flašim je prisustvovao sjednici kod halife Muavije koji je upitao: "Ko će mi kazati šta je darežljivost, hrabrost i čestitost?" Rekao je Abdullah: "O vođo pravovjernih, što se tiče darežljivosti, ona je trošenje i davanje imetka prije nego li bude zatražen. Što se tiče hrabrosti,

hrabrost je smjelost prilikom pohoda i strpljivost kad se borba rasplamsa. A što se tiče čestitosti, ona je ispravnost u vjeri, izgrađivanje samoga sebe i zaštita komšije”.

Abdul-Melik je nekolicini prisutnih na sjednici rekao: “Koji od vas može da mi nabroji slova rječnika njihovim redoslijedom tako da svako slovo bude potkrijepljeno imenom jednog organa tijela, i ako to učini, može od mene tražiti šta želi”.

Suvejd ibn Gafle reče: “Ja to mogu učiniti, o vladaru pravovjernih”. Na to halifa reče: “Izvoli, učini to!” Pa Suvejd otpoče: “Enf (nos), batn (stomak), turkuvvetun (ključna kost), sagra (sjekutići), džumdžumetun (lobanja), halk (grlo), had (obraz), dimag (mozak)...”, drugi, također prisutan na sjednici, reče: “O vladaru pravovjernih, ja mogu sve to nabrojati ne jednom, nego po dvije imenice za svaki dio tijela”. Kada je to čuo Suvejd reče: “Ja mogu nabrojati po tri” i otpoče: “Enf (nos), esnan (zubi), uzun (uho)...”, i produži dok nije sve nabrojao. Abdul-Melik se oduševio njegovom pronicljivošću i nagradio ga.

Na sjednicu kod Abdul-Melika na kojoj je bio prisutan Džerir, glasoviti pjesnik, došao je neki beduin. Abdul-Melik reče beduinu: “Da li imaš nekog znanja o pjesništvu?”, na što ovaj odgovori: “Pitaj me o onom što te zanima, vladaru pravovjernih!”

Vladar reče: “Reci mi, koji je najbolji hvalospjev koji su ispjevali Arapi?” Beduin je odgovorio: “To je stih kojeg je spjevao Džerir:

*Zar niste najbolji što jahati znaju
i najdarežljiviji od svih koji zemljom hode”.*

Čuvši ovaj govor Džerir uzdignu glavu ponosno, a zatim Abdul-Melik reče: "Koji je stih što su ga spjevali Arapi najbolji u samohvalisanju?" Beduin reče: "To je govor čuvenog Džerira:

*Ako se Benu Temim na mene naljuti
Kao da su svi ljudi na mene ljuti".*

Čuvši ovaj govor Džerir se sav obradova. Halifa nastavi dalje sa pitanjem: "Reci mi, koji stih sadrži najviše podrugljivosti?" Beduin reče: "Stih slavnog Džerira:

*Ne obaziri se, jer si ti od Numejra
nikada doći ćeš Ka'ba niti Kilaba"*¹¹⁴

Od ovoga je Džerir prosto zasijao, a halifa nastavi: "Reci mi, koji je najbolji ljubavni stih?" Beduin reče: "Onaj što je spjevao Džerir:

*Uistinu su nas treptaji crnih očiju
ubili, zatim nas oživjeli nisu".*

Na ove riječi Džerir je zadrhtao razdragan, a halifa nastavi sa pitanjima: "Koji stih sadrži najljepšu alegoriju?" Beduin reče: "Govor slavnog Džerira:

*Krenula je prema njima noć, čije su zvijezde
kao fenjeri u njima fitilj usukani."*

Džerir, koga su ponos i ushićenje potpuno obuzeli, reče: "Vladaru pravovjernih, moja nagrada pripada ovom beduinu". Halifa odgovori: "I još toliko, ali da se tvoja nagrada nimalo ne umanji". Kada je beduin izišao sa sjednice, u svojoj desnoj ruci nosio je osam hiljada dirhema, a u lijevoj smotano odijelo.

¹¹⁴ Ka'b i Kilab - dva arapska plemena.

Vladarska sijela su kasnije, u doba abbasija, prerasla u veličanstvena sijela, u prostranim i lijepo namještenim prostorijama, uz prisustvo velikog broja učenjaka i književnika, te onih koji poduzimaju raznovrsna naučna istraživanja i onima koji se bave raznim umjetnostima. Osim toga, sijela za zabavu su poprimila dominirajuću književnu nijansu i najviše su se zanimala za pjesništvo i pjesnike, kao i tumačenje pjesama koje su izvodili pjevači.

Od vladara dinastije Abbasija najpoznatiji po raskoši i sjaju svojih sijela su Harun er-Rešid i Me'mun. Što se tiče Er-Rešida, on je na svome dvoru okupio najznamenitije učenjake iz svih znanosti i umjetnosti. Dovoljan dokaz je da su posjetioci njegovih sijela iz reda pjesnika bili: Ebu Nevvas, Ebu-l-Atahije, Deabul, Muslim ibn Velid, te Abbas ibn el-Ahnef, iz reda islamskih pravnika: imam Ebu Jusuf, imam Šafi'i i imam Muhammed ibn Hasen eš-Šejbani, a iz reda učenjaka jezičke znanosti: Ebu Ubejde, El-Asme'i i El-Kisa'i.

Što se tiče historičara, najpoznatiji je bio znameniti El-Vakidi. Također je na svojim sijelima imao pjevače, koji su pjevali poznate pjesme, kao što je Ibrahim el-Mevsili i njegov sin Ishaq.

Ovdje ćemo spomenuti primjer književnih debata koje su se vodile na njegovom sijelu.

Jednoga dana su se sastali glasoviti učenjaci jezičke znanosti: Sibevejh (Siboja), Kisa'i i vodeći prvaci u jeziku i književnosti. El-Kisa'i je tvrdio da Arapi kažu: "*Kuntu ezunnuz-zenbure ešedde lese'an mine-n-nahleti fe i za huve ijjaha* (Mislio sam da je ubod ose bolniji od uboda pčele, međutim, on je isto što i ona.)" Zatim je Sibevejh (Siboja) rekao: "Ispravno

je: '*Fe iza huwe hije*' (Međutim, on je isto što i ona)"¹¹⁵, zatim su dugo raspravljali i na kraju se složili da presudi beduin čiji se izvorni arapski govor nije pomiješao sa gradskim govorom. Sam halifa Er-Rešid je volio i pazio El-Kisa'ija, zato što su se poznavali prije nego je Er-Rešid postao halifa. Pozvao je beduina i upitao ga. Beduin je izgovorio rečenicu onako kako ju je izgovorio Sibevejh (Siboja), na što halifa reče: "Mi želimo da je izgovoriš onako kako ju je izgovorio El-Kisa'i". Beduin odgovori: "Zaista moj jezik odbija da izgovori drugačije", da bi se na kraju saglasio sa njima da, kada ga budu pitali o ovome pitanju, presudi u korist El-Kisa'ija. Beduin je presudio u korist El-Kisa'ija i to u prisustvu velikog broja posjetilaca. Kada je Siboj vidio da su oni pristrasni u korist El-Kisa'ija, napustio je Bagdad ispunjen tugom. Spominje se da iza ovoga nije dugo živio i da je tugujući preselio sa Dunjaluka.

Što se tiče šeri'atskopравnih debata koje su se odvijale pod njegovim pokroviteljstvom, jedna od njih je i ona između Muhammeda ibn Hasena eš-Šejbanija, učenika Ebu Hanife i El-Kisa'ija. Muhammed je rekao za El-Kisa'ija da ne poznaje islamsko pravo, a da vješto barata jednim dijelom arapskog jezika. El-Kisa'i mu je odgovorio da onaj ko u potpunosti ovlada jednom znanosti, ona ga uputi u spoznaju drugih znanosti. Pa mu Muhammed reče, želeći da ga provjeri: "Šta kažeš za onoga koji kod sehvi-sedžde"¹¹⁶ nešto zaboravi, da li će učiniti dodatnu sehvi-sedždu"? El-Kisa'i reče: "Neće učiniti dodatnu sedždu", na što Muhammed upita: "A zašto?" El-Kisa'i odgovori: "Zato što gramatičari kažu: 'Što je ionako malo, ne umanjuje se'".

¹¹⁵ Mišljenje Kisa'ija je bilo da se kaže: "...fe iza huwe ijjaha", dok je mišljenje Saboje bilo: "... fe iza huwe hije".

¹¹⁶ Sedžda koja se učini na kraju namaza ukoliko se izostavi namaski vadžib.

Sjednice halife Me'muna su bile najveličansveniji znanstveni skupovi u povijesti islamske civilizacije. Sam halifa je bio veliki znanstvenik, a njegov dvor velika uskomešana skupina sastavljena od znanstvenika, književnika, pjesnika, ljekara, filozofa koje je Me'mun pozvao sa različitih strana i dijelova njegova carstva. Svima je ukazao podjednaku pažnju, bez obzira na struku i nacionalnost. Mnogo puta bi i sam halifa bio inicijator naučnih rasprava, podstičući učenjake na konstantno istraživanje. Zabranjivao je filozofima i učenjacima, dok su kod njega na sjednici, da kao dokaze u naučnim raspravama koriste odlomke iz svojih časnih Knjiga. Ovaj svoj postupak je obrazlagao riječima: "Nemojte mi se dodvoravati, koristeći, kao potporu, Kur'an ili Indžil, želeći tako zadobiti moju naklonost. Tako mi Allaha, želja mi je da se ova naredba ne shvati kao nešto protiv vas. Nije mi drago što sam propustio da porijeklom potičem od Arapa, tako da ne želim da propustim uvažavanje pravde i istine". Zatim je pojasnio razlog zbog kojega je on preferirao beduinske Arape nad drugim narodima, iako je poznato da su oni živjeli u pustinji i nisu posjedovali nikakvu nebesku knjigu niti nauku.

I pored toga, njihova čista priroda ih je navela na spoznaju npr. zemaljskog bilja i koje njegove vrste se koriste za ishranu ovaca, a koje za ishranu kamila. Pratili su vrijeme i njegove promjene, pa su ga označili proljetnim, ljetnim, jesenjim i zimskim. Zatim su spoznali da njihova pijaća voda potiče s neba, kao što su spoznali kako nastaju oluje i promjene vremena. Kretali su se zemaljskim putevima povodeći se za nebeskim tijelima. Za neke stvari su oni, između sebe, odredili mjere na osnovu kojih su se klonili lošeg, izbjegavajući niskost,

a podsticali su na lijepo i dobroćudnost. Bilo je slučajeva da jedan je od njih, iako je živio jako skromno, kada bi govorio o lijepim osobinama mogao da ih dočara, a isto tako kada bi kudilo loše osobine znao bi da ih prikaže u njihovom stvarnom negativnom obliku. Kompletan njihov govor je podsticanje na činjenje dobra, zatim pažnja prema komšiji, isticanje darežljivosti, te zalaganje za dobro. Svaki od njih je sve ovo poimao pomoću svoga razuma, inteligencije i čiste prirodne urođenosti, bez podučavanja i školovanja. Rekao je Ibn Muqaffe': "Radi ovoga sam vam rekao da su Arapi najpametniji narod, jer posjeduju zdravu urođenost, skladnu tjelesnu građu, ispravnu misao i oštroumnost".

Treba istaknuti i ulogu antikvara, odnosno antikvarnica gdje su se prodavale knjige. Antikvarnice su bile sjedišta za učene, gdje su oni pristizali na najljepši razgovor o znanosti. Svako bi govorio u okvirima znanosti u kojima je bio stručan. Prodavci knjiga su u velikoj većini bili književnici i veoma obrazovani ljudi, koji su vješto koristili svoju profesiju kako bi zasitili svoju znanstvenu žeđ. Dovoljno je znati da su Ibn Nedim, autor *Fehreseta* (kataloga) i Jaqut el-Hamvi, autor djela *Mu'adžemu-l-udeba*' (Leksikon književnika) i *Mu'džemu-l-buldan* (Leksikon zemalja) bili antikvari. Autor djela *El-Egani* Ebu-l-Feredž el-Asfahani i poznati znanstvenik jezičke znanosti Ebu Nasr ez-Zedždžadž su se sastajali u antikvarnicama i razgovarali o pjesništvu i književnosti sa istomišljenicima koji su dolazili u te antikvarnice. Jednom sijelu na kojem su njih dvojica bili prisutni, prisustvovao je pjesnik Ebu-l-Hasan Ali ibn Jusuf, dok je domaćin sijela bio antikvar Ebul-Feth ibn Hazzaz. Pjesnik Ebul-Hasan je recitovao stihove Ibrahima ibn Abbasa es-Sulija, koji u njima kaže:

*Vidio je moju skrivenu potrebu
pa mu to zasmeta dok se potreba ne otklonu.*

Kada je stigao do ovoga stiha, posebno mu se svidio te ga je ponovio nekoliko puta. Pripovijeda Ebu-Nasr ez-Zedždžadž: “Rekao mi je Ebul-Feredž: ‘Idi njemu i reci mu: ‘Pretjerao si hvaleći ovaj stih, a on se nimalo ne razlikuje od drugih, pa gdje je u ovom stihu vještina?’”. “Ustao sam i prenio mu”, reče Ez-Zedždžadž, pa je odgovorio: “Vještina je u riječima: ‘pa mu to zasmeta’”. “Kad sam se vratio do El-Asfahanija i upoznao ga sa onim što je odgovorio pjesnik, El-Asfahani reče: ‘Idi i reci mu da je pogriješio, vještina je u riječima: skrivenu’”. O tome je nekolicina književnika ispjevala:

*Sjedenje na pijaci je pokuđeno
mada ima i neke koristi od njega
zato ne boravi, osim na pijacama
za kupovinu konja, sablji i knjiga
jer tu vam je ratnička sprema
i tu vam je vaša znanstvena roba.*

Istinu je rekao. Zaista je potreba za poznavanjem vještine ratovanja i oružja, zatim potreba za naukom i obrazovanjem neophodna svakom plemenitom čovjeku koji želi da živi dostojanstveno.

Nakon ovoga možemo reći da narod koji zasluhuje da opstane, svoju snagu, prije svega, nalazi u znanosti. Naš je Ummet u danima kada je ulivao život drugim narodima upotrijebio sva moguća sredstva za uvećanje znanosti, njeno širenje i dostavljanje. Tako su se različiti slojevi sinova ovoga Ummeta, vladari, učenjaci, trgovci natjecali u sakupljanju naučnih sredstava, knjiga i gradnji škola. Moglo se primijetiti

da se u ovom Ummetu razgovaralo samo s ciljem proširivanja znanja, oslobađanja uma i ojačavanja razuma. Oni su čak i na njihovim noćnim zabavama nastojali da budu učenjaci i književnici, tako da se nije dešavalo da ostane neko pitanje neriješeno ili nepoznato, ili da se propusti prilika kako bi se ispravila grješka, kao što ćemo to vidjeti iz slijedećeg historijskog događaja:

Na jednom sijelu kod halife Vasika pjevala je robinja, pa joj je jedan od prisutnih prigovorio zbog toga što je riječ "čovjek" upotrijebila u akuzativu. Mislio je da je ona predikat čestice "inne" (zaista) i da treba biti u nominativu, ne znajući da je riječ čovjek objekat glagolske imenice, a riječ "nevolja" u značenju "ono što vas zadesi", a da je predikat riječ "nepravda". Robinja je negirala ono što je tvrdio ovaj čovjek rekavši: "Ne mogu prihvatiti ovo, niti ću izmijeniti stih, jer sam ga ovako čitala pred najvećim učenjakom Basre Ebu Osmanom el-Mazinijem. Halifa Vasik je naredio da se on dovede iz Basre u Bagdad. El-Mazini reče: "Kada sam ušao kod Vasika, rekao mi je: "Bi-smik" što se isto upotrebljava kao i "Me-smuk?", (kako ti je ime?). Kao da mi je želio dati do znanja da on poznaje mogućnost zamjene slova "ba" slovom "mim", pa sam mu rekao: "Zovem se Bekr ibn Muhammed el-Mazini. Rekao je: "Mazin iz plemena Šejban ili Mazin iz plemena Et-Temim?" Rekoh: "Mazin iz plemena Šejban", pa je rekao: "Reci nam nešto korisno!" Rekoh: "Vladaru pravovjernih, tvoje veličanstvo mi ne dozvoljava da bilo šta kažem. Kao što reče pjesnik:

*Ne ubrzavajte je, već je usporite
jer je poput današnjeg, isti dan i sutra.*

Halifa reče: “Pojasni nam ga!” Rekao sam: “La taqlevaha znači: Nemoj je požurivati u hodu, kada kažu “qalevtuhu”, što znači brzo sam jahao. A riječ “delevtu” znači jahati polagahno”.

Reče: “Zatim je ušao Et-Tevzi, koji je tvrdio da je robinja pogriješila u pjesmi, a sve to se zbivalo u Vasikovoj kući.” Reče Et-Tevzi: “Inne musabekum redžulun. Ne misli se da je ovdje prvi dio konstrukcije objekat, a riječ “redžulun” je predikat. Pa mu El-Mazini reče: “Kako bi rekao: ‘Inne darbeke Zejden zulmun’ tj. Tvoje udaranje Zejda je nasilje”. A Tuzi reče: “Dosta, dosta razumio sam”.

Ovdje nismo govorili o sjednicma šeri’atskih pravnika, zatim učenjaka hadiske znanosti i vaiza, iz razloga što su one bile raširene i poznate u svakom gradu i selu. Na kraju, ukratko možemo reći da je naša civilizacija u stoljećima svoga procvata ispunila Islamski svijet znanstvenim svjetlom koje je obasjalo njegove kuće, džamije, škole, mjesta za zabavu, sijela i knjižare. Veliki učenjak Gustav le Bon je imao potpuno pravo kada je rekao: “Doista je ljubav Arapa prema znanosti bila velika, tako da su dostigli visok kulturni nivo u veoma kratkom vremenskom periodu neposredno nakon osvajanja. Tako su uspjeli oformiti civilizaciju u kojoj su nesmetano mogle dozrijevati sve vrste znanosti i umjetnosti i dostići svoj vrhunac”.

PRIJESTOLNICE I VELIKI GRADOVI



Mi smo sada u četvrtom hidžretskom ili u desetom stoljeću po Isa'u, a.s., i uputit ćemo jedan brzi pogled na gradove Islamskog svijeta i Zapada. Uočiti ćemo ogromnu razliku između ova dva svijeta i iznenadit ćemo se kada vidimo svijet uzavreo životom, energijom i civilizacijom, a to je Islamski svijet. S druge strane, uočiti ćemo primitivni svijet bez tragova života, znanosti ili civilizacije, a to je svijet Zapada. Da bismo pokušali napraviti usporedbu između gradova ova dva svijeta, početi ćemo sa gradovima Zapada, da bismo vidjeli kako su živjeli stanovnici ovoga podneblja i kakav je bio razvojni stupanj i životni standard stanovništva tih gradova.

Zabilježeno je u *Povijesti svijeta* autora Avisa i Ramboa slijedeće:

Anglosaksonska Engleska je u sedmom pa sve do iza desetog stoljeća bila u velikom siromaštvu, ružna i divlja, bez komunikacija, osim sa zemljama koje je obuhvatala. Kuće su građene od neoblikovanog kamena, zidane blatom na zaravnjenom terenu. Imale su mala vrata koja se nisu mogla

dobro zatvoriti, dok su staje i ostave bile bez prozora. Nagrizana je bolestima i čestim epidemijama, koje su desetkovale stočni fond, koji je bio jedini izvor prihoda u državi. Što se tiče stanovanja i sigurnosti, ljudi nisu bili ni u čemu u boljem položaju od životinja. Poglavar plemena bi živio u svojoj brvnari sa članovima svoje porodice i poslugom, okupljeni u jednoj većoj prostoriji u čijoj se sredini nalazilo ognjište. Dim sa ognjišta je izlazio kroz poveći otvor na krovu. Svi su jeli za jednom trpezom, a poglavar bi sa svojom suprugom sjedio na jednom kraju trpeze. Viljuške kao pribor za jelo nisu bile poznate, dok su čaše imale oznake ispisane slovima u svom donjem dijelu, tako da bi svako uzimao svoju čašu i ispijao ono što je u njoj naiskap.

Nakon večere i uobičajenog pića, poglavar bi se s večeri povlačio u svoju sobu, zatim bi se trpeza uklonila i svi ostali bi spavali u toj prostoriji, na podu, držeći oružje blizu sebe, jer su se razbojnici toliko osmjelili u svojim prepadima pa je bilo nužno biti svakog momenta u pripravnosti kako ih ovi ne bi iznenadno napali.

Evropa je u to doba bila obrasla gustim šumama sa primitivnom zemljoradnjom, dok su se iz mnogobrojnih močvara po gradskim staništima širili ubitačni smradovi koji su ugrožavali ljudski život. Kuće u Parizu i Londonu su građene od drveta i slame uvaljane u blato i trstike, bez prozora i sobnih vrata. Nisu znali za bilo kakvu prostirku, osim slame koju su prostirali na pod. Također, nisu znali za higijenu, utrobu životinja i ostatke hrane bacali su ispred kuće, što bi prouzročilo nesnošljiv smrad.

Cijela porodica, ljudi, žene i djeca, spavali su u jednoj sobi, a u dosta slučajeva se dešavalo da su spavali sa domaćim

životinjama. Krevet je sačinjavala vreća ispunjena slamom, dok je vreća sa vunom činila jastuk. Ulice nisu bile popločane niti osvijetljene, a najveći grad tadašnje Evrope nije imao više od 25.000 stanovnika. Ovako je izgledao Zapad u Srednjem vijeku sve do 11. stoljeća, pa i poslije, prema tvrdnjama zapadnih povijesničara.

Sada ćemo brzo prijeći na Istok, prije nego li izbljedi spomenuta slika, tamo gdje su gradovi i prijestolnice poput Bagdada, Damaska, Kordobe, Granade, Sevilje. Da vidimo kako su izgledali ovi gradovi i kakva je bila naša civilizacija. Posjetit ćemo gradove Španije, jer je ona u evropskom susjedstvu. Počnimo od Kordobe, osvrćući se na njen vanjski izgled, ne ulazeći u detalje, pa da vidimo kakvu smo je zatekli. Kordoba je u vrijeme omajadskog vladara Abdur-Rahmana Trećeg en-Nasira bila prijestolnica muslimanske Španije. Noću bijaše osvijetljena svjetiljkama, tako da je prolaznik obasjan njenim svjetiljkama mogao hoditi deset milja, tj. 16 km, neprestano pod svjetlom. Njeni su sokaci bili popločani, a smeće uklonjeno sa ulica, bijaše opasana bujnim parkovima, tako da je onaj koji je želio ući u grad, satima hodao kroz bašče i parkove prije nego bi stigao u sam grad. Broj stanovnika je premašio milion ljudi u vrijeme kada najveći grad u Evropi nije brojao više od 25.000 stanovnika.

Javnih kupatila, hamama, bilo je devet stotina, a kuća 283.000, sa 80.000 palača i 600 džamija. Svo njeno stanovništvo je bilo obrazovano, tako da je u istočnom dijelu grada boravilo 170 žena koje su pisale mushafe kufijskim kaligrafskim stilom. U njoj je bilo 80 besplatnih škola za siromašne, te 50 bolnica.

Njena poznata džamija je, sa svojim ostacima do današnjih dana trajni pečat u umjetnosti i inovatorstvu.

Visina njene munare je iznosila 40 stopa, a njeno vitko kubbe su nosili stubovi od rezbarenog drveta, dok je cijela konstrukcija džamije bila oslonjena na hiljadu i devedeset i tri stuba izrađena od raznosvrnog mermera u obliku šahovske ploče sačinjene od 19 polja dužine i 38 polja širine. Njeno noćno osvjetljenje je činilo 4700 svjetiljki za koje je godišnje bilo potrebno 24.000 ritla¹¹⁷ ulja. Na južnoj strani džamije nalazilo se 19 vrata okovanih prekrasno urađenim bronzanim limom, osim središnjih vrata koja su bila okovana zlatnim pločama. Također, sa istočne i zapadne strane se nalazilo po devet vrata sličnih ovima koje smo spomenuli. Što se tiče njenog mihraba, dovoljno će biti da spomenemo šta o njemu kaže jedan zapadni povijesničar: "On je nešto najljepše što je ljudsko oko vidjelo. Njegov ukras i sjaj nije viđen ni na jednoj drugoj staroj ili savremenoj građevini".

Građevina vječnoga dvorca grada Ez-Zehra' sa svojom umjetnosti i sakralnosti uvrstio je Kordobu u povijest. Turski povijesničar Zija-paša opisujući ovaj dvorac je rekao: "Ovaj dvorac je životno čudo, slična vizija nije viđena u graditeljstvu od kada je Allah, dž.š., stvorio svemir, niti je zabilježeno slično arhitektonsko umijeće u glavi arhitekta od postanka razuma". Kubbeta dvorca je nosilo 4316 mermernih stubova, podjednako ukrašenih, dok je pod dvorca bio na vrlo lijep način popločan mermerom različitih boja. Zidovi su bili ukrašeni pozlaćenim slikama. U dvorac je mnogim kanalima sprovedena pitka voda koja se slivala u bazene od bijeloga mermera, iz kojih se potom voda ulivala u centralno jezero koje se nalazilo u glavnoj dvorani. U sredini jezerceta se

¹¹⁷ Jedan ritl iznosi 3,202 kg.

nalazio kip labuda od zlata čija je glava ukrašena biserima. U vodi su plivale hiljade raznovrsnih riba, za čiju je dnevnu ishranu bilo potrebno 12.000 somuna.

U jednom dijelu dvorca-grada Ez-Zehra nalazila se "Halifina palača" čiji su zidovi i plafon bili obloženi zlatom i masivnim raznovrsnim mermerom svijetlih boja. U sredini palače se nalazilo veliko jezero napunjeno živom. U salu se ulazilo sa svih strana, a svaka strana je imala po osam vrata zasvođenih bijelom slonovačom i ebanovinom, ukrašenih zlatom i raznovrsnim draguljima. Vrata su nosili mermerni stubovi u boji i od čistog kristala. Sunce je ulazilo na vrata tako da su sunčevi zraci udarali u sredinu sale i u zidove, prouzrokujući neopisivo lijep svjetlosni prizor. Kada bi halifa Nasir želio da uplaši nekoga od svojih sagovornika na sjednici, dao bi znak jednom od svojih službenika da promiješa živu u bazenu na sredini sale. To bi izazvalo pojavu svjetla poput sijevanja munje, zbog čega bi svi prisutni ostali bez daha od tog prizora tako da se svakome od njih pričinjalo kao da lete, sve dok bi živa u bazenu bila u pokretu.

Oko palače su bili gusti parkovi i prostrana mirisna polja. Sve ovo je bilo ograđeno zidom uz koji se još nalazilo 300 borbenih kula. Dvorac je, također, sadržavao kuće za halifu, namjesnike i njihove porodice, kao i velike sale za halifu u kojima bi sjedio na posebnom mjestu poznatom pod imenom "glatki krov", a nad njim kubbe čiji je crijep bio od srebra i zlata. Vrhovni kadija po imenu Munzir ibn Se'id se usprotivio ovom halifinom postupku na velikom skupu u kordobskoj džamiji. Nakon toga halifa je naredio da se ovaj prijesto poruši i sagradi od obične opeke. Također, dvorac je u svom kompleksu posjedovao radionice za izradu raznih predmeta

i alata. Tu su se nalazile oružarnica, radionica za izradu ukrasnog nakita, kao i radionice za dekoraciju i skulpturu i sl. Pored ovoga nabrojanog, tu su bila i druga zanimanja i zanati. Gradnja dvorca je potrajala četiri godine, tako da je svakodnevno ugrađivano po 6000 komada krupnog kamena, ne računajući kamen koji je utrošen za popločavanje podova. Svakodnevno je na izgradnji dvorca radilo 10.000 radnika i 1.400 teglećih životinja. Svakog trećeg dana bi na gradilište stizalo 1.100 tovara kreča i gipsa.

Što se tiče dvorske džamije, na njoj je svakodnevno radilo 1.000 vještih radnika, i to 300 zidara, 200 stolara i 500 običnih radnika. Džamija je sagrađena za četrdeset osam dana, brzinom kojoj gotovo da nema premca.

U ovom veličanstvenom dvorcu, godine 351. po hidžri, halifa El-Mustensir je primio kralja kršćanske Španije Ordona sina Ozfonisa, koji se zaprepastio kada je ušao u dvorac i vidio njegov sjaj i veličinu, zatim njegovu poslugu, gardu i oružje. Zaprepaštenje se povećalo kada je stigao do dvorane gdje je odsjedao halifa El-Musatensir, okružen kraljevskom svitom i velikanima, znamenitim učenjacima, retoričarima, te visokim oficirima. Kada se kralj Španaca približio halifi El-Mustensiru, skinuo je svoju kapuljaču, odbacio svoj ogrtač i ostao tako otkriven sve dok mu halifa nije dozvolio da mu se primakne. Kada se susreo sa halifom, poklonio mu se bacivši se na tle, zatim se podigao i napravio nekoliko koraka i ponovo vratio na tle... Činio je tako sve dok nije došao sasvim blizu halife, a kada je stigao do njega, požurio je k njegovoj ruci, kako bi je poljubio. Halifa mu je dozvolio, nakon čega se vratio unazad, ne okrećući leđa halifi. Zatim je sjeo na mjesto njemu namijenjeno, a halifa mu je zaželio dobrodošlicu riječima:

“Osjećaj se ugodno u ovoj posjeti, i imaj veliku nadu u nas, jer mi o tebi imamo lijepo mišljenje i naša su ti vrata uvijek otvorena i iznad onoga što si tražio”. Kada mu je preveden halifin govor, lice mu se nasmiješilo, te je ponovno pao na tle ljubeći ga. Zatim je rekao: “Ja sam rob svome zaštitniku, vladaru pravovjernih, oslonjen na njegovu dobrotu i slavu, pokoran halifi i njegovim ljudima. Pa ukoliko mi dopusti iz svoje dobrote, i primi me u svoju službu, nadam se da bih je obavljao iskreno i odano.”

Halifa mu reče: “Ti si kod nas na stepenu onih o kojima imamo lijepa mišljenja. A nagradit ćemo te tako što ćemo te odabrati nad tvojim sunarodnjacima, što će te sigurno obradovati, i osjetit ćeš našu dobrotu zbog tvoga priklanjanja nama i tvoje pokornosti našoj vlasti”.

Jeste li samo čuli snagu i veličinu riječi koje je izgovorio halifa El-Mustensir? A nakon što ih je čuo španski kralj, po drugi put je pao na tle i skrušeno zahvalio, moleći za halifu, jer mu je ukazao ovoliku pažnju i obuhvatio ga svojom zaštitom.

A kada bi sada prešli do Granade, ukazala bi nam se veličanstvena građevina “Crvenoga dvorca” (El-Hamra)” koji je bio simbol čudnovatosti i kome su se divili posmatrači i još uvijek, uprkos proteklom vremenu, ona privlači turiste iz cijeloga svijeta. Dvorac je izgrađen na padinama brda koje dominira nad gradom Granadom i plodnim poljima u širem pojasu oko samog grada, doimajući se svojom ljepotom kao jedno od najljepših mjesta na svijetu. Dvorac su sačinjavale mnogobrojne dvorane, između ostalih “Esvedova dvorana”, zatim “Dvorana Uhtejni”, “Palača pravde” i “Ambadorska dvorana”. Nismo u mogućnosti da se u ovome kratkom izlaganju detaljno upoznamo sa opisom Crvenoga dvorca

(El-Hamre) tako da ćemo se zadovoljiti onime što je o njemu spjevao francuski pjesnik Viktor Igo koji kaže: "O ti Crvena, crvena palača, čiji su ukrasi meleki. Mašta je htjela da te učini pojmom skladnosti. Tvrdavo, čije su terase uljepšane rezbarijama, poput cvjetova i grana nagetih ka tlu. Sve dok se budu srebrni mjesечеvi zraci poigravali na tvojim zidovima, između tvojih arapskih lukova, osluškujemo u noći tvoj glas, koji razum opija."

Kada bismo željeli govoriti o drugim španskim gradovima, o njihovom bogatstvu i veličini, trebalo bi nam dosta vremena. Ovdje ćemo spomenuti Sevilju u kojoj je bilo samo 6.000 predionica svile, dok je grad sa svih strana bio okružen plantažama maslinova drveta, za čiju preradu je u gradu postojalo 100.000 uljara.

Uopće, svi gradovi muslimanske Španije su bili napredni i svaki od njih je bio poznat po nekoj vrsti proizvodnje, koju je Evropa oduševljeno usvajala. U njima je posebno bila poznata proizvodnja vojnih pancira i kaciga, zatim kovanih sablji, tako da su stanovnici iz svih evropskih krajeva dolazili da ih kupuju. Književnik Rino u svojoj knjizi *Pohod na Francusku* kaže: "Kada su Arapi iz Španije prodrli u južne dijelove Francuske, osvojivši pod zapovjedništvom Es-Semha el-Havlanija i Anbese el-Kelbija, te Hurra es-Sekafija gradove: Urbun, Fertesun, Efnijon i Lion, bili su opremljeni oružjem koje Zapadnjaci nisu posjedovali".

Nakon ovoga ćemo se upoznati sa muslimanskim istočnim svijetom i vidjeti jedan njegov primjer sa svom njegovom veličinom i grandioznosti.

Govorit ćemo o Bagdadu kako je bio sagrađen kao ovosvjetsko čudo kakvog nije bilo u prošlosti. Prije nego ga

je sagradio abbasijski halifa Džafer el-Mensur, Bagdad je bio poznat kao mali zaselak u kome su se početkom svake godine okupljali trgovci iz okolnih mjesta. Nakon što je halifa El-Mensur donio odluku o početku gradnje, pozvao je inženjere, građevinske eksperte i geometre, zatim je svojom rukom postavio prvu ciglu u njegove građevine i rekao: "U ime Allaha Milostivog, Samilosnog. Hvala Allahu, Zemlja pripada Allahu i On je u naslijedstvo daje onome kome hoće od Svojih robova, a lijep završetak pripada bogobožnim". Zatim je dodao: "Počnite sa gradnjom uz Allahov blagoslov". Uložena sredstva za izgradnju grada su dostigla cifru od 4.800.000 srebrenjaka. Na izgradnji je radilo 100.000 radnika. Grad je bio opasan trostrukim zidinama, a broj stanovnika je dostigao cifru od 2.000.000 ljudi. Istočni dio grada je imao 6.000 gradskih kapija i malih sokaka dok ih je zapadni dio grada imao oko 4.000. Kroz grad je proticalo, osim Tigrisa i Eufrata, još jedanaest manjih rječica, čije su vode bile sprovedene u svaku bagdadsku kuću i palaču. Samo na rijeci Tigrisu bilo je 30.000 skela, dok je broj javnih gradskih kupatila iznosio 60.000, da bi pri kraju vladavine abbasijske dinastije taj broj gradskih kupatila bio drastično smanjen, te iznosio nekoliko desetina hiljada.

U gradu se nalazilo 300.000 džamija. Grad je imao toliko mnogo stanovnika, znanstvenika, književnika, filozofa, da je njihov tačan broj bilo jako teško utvrditi. Navest ćemo ovdje riječi Ebu Bekra el-Hatiba, koji u svom čuvenom djelu *Povijest Bagdada* opisuje grad na slijedeći način: "...sve ovo, s tim da smo izostavili spomenuti mnoge stvari, odnosno vrline, kojima je Allah, dž.š., obdario Bagdad, a da to nije slučaj sa drugim gradovima Istoka i Zapada. Između ostaloga, Bagdad se izdvajao po plemenitom odgoju i dopadljivo

karakteru svojih stanovnika. Obilovao je dobrom i pitkom vodom, dobrim svježim voćem, povoljnom klimom, vještinom u proizvodnim i uslužnim djelatnostima. Grad je pratila sigurnost od raznoraznih novotarija u vjeri. Grad je imao sreću da u njemu boravi veliki broj učenih i onih koji su tražili znanost, zatim islamskih pravnika i onih koji su željeli naučiti ovu znanost.

U gradu su, također, boravili najpoznatiji dogmatičari, matematičari, lingvisti, najslavniji pjesnici, pripovjedači, te najpoznatiji poznavaozi znanosti o rodoslovlju, te književnih znanosti. Ovdje su se stoljetni znanstveni plodovi sakupili u jednom vremenu, što nije bio slučaj nigdje drugo, pa ni u svijetu bajke. Ako neko u njemu ne bi bio zadovoljan udobnošću kuće u kojoj je stanovao, našao bi bolju i udobniju. Ako bi mu se neko mjesto u gradu učinilo povoljnijim za stanovanje, a bilo mu draže od trenutnog mjesta stanovanja, bez problema bi mogao izvršiti preseljenje, makar to bilo sa jednog na drugi kraj grada. Kada bi neko bježao od neprijatelja, veoma lahko bi našao zaštitu u gradu. U slučaju da neko želi zamijeniti kuću, ulicu, sokak, mogućnosti su bile velike i zavisile su od stanja i vremena, zatim od spremnosti velikih trgovaca da pomognu, te pomoći veličanstvenih sultana i uvaženih posjednika kuća. Uručivali su dobra onima kojima su bila potrebna, bez ikakvog uskraćivanja i zabranjivanja, jer su dobra porijeklom iz Allahovih, dž.š., riznica, čije bogatstvo poznaje samo jedini Allah, dž.š.”.

Dalje spominje El-Hatib: “Bagdadu nije bilo premca na svijetu po veličanstvenosti, sjaju, brojnosti i učenosti njegovih učenjaka različitih društvenih staleža, po broju stambenih jedinica, te naroda koji su u njemu stanovali.

Imao je brojne dućane, ulice, sokake, tržnice, džamije, javna kupatila, svjež zrak i pitke vode, ugodnu hladovinu, umjerenost ljeta i zime, lijepo i zdravo proljeće i jesen, uz stalni rast broja stanovnika. Grad je svoj procvat doživio za vrijeme Haruna er-Rešida, u doba kada je u njemu bio zastupljen cijeli svijet. Bio je to grad zadovoljstva, čiji su trgovi bili prepuni cvijeća, a on sam podignut na tlu pogodnom za život. Zatim je grad bio pogođen neredom. Stanovništvo su pogađale nevolje jedna za drugom. Grad je bio porušen, a stanovništvo odselilo. A u bližoj prošlosti, bio je u velikom neredu i od svih ostalih gradova razlikovao se po dekadenci koja ga je zahvatila”.

Naše izlaganje ćemo završiti opisom bagdadske grandioznosti iz doba halife El-Muktedira i tačke koju je dostigla raskoš Hilafeta u njegovo doba. Bilo je to u momentu kada je prijestolnicu Hilafeta posjetio izaslanik rimskog cara. Dvorske prostorije su po svojoj površini bile veće od mnogih današnjih sirijskih gradova. Na dvoru je bilo 11.000 sluga, tj. lične garde, a osim njih, još nekoliko hiljada druge posluge. U svakoj smjeni je bilo uposlano 4.000 sobara. Kada je izaslanik rimskog cara stigao u dvorac, odsjeo je u gostinjske odaje. Između ovih odaja i halifinih prostorija bili su postrojeni gardisti, čiji je broj iznosio 60.000 konjanika i pješaka. Izaslanik je prošao između gardista ulazeći u halifin dvor, te mu je nazvao selam. Halifa je predložio obilazak dvorca koji je za tu priliku ispražnjen i u njemu je ostalo samo 7.000 sluga, 700 vratara i 4.000 tamnopusih robova. Otvorene su oružarnice i vojni magazini u kojima je oružje bilo tako uredno poslagaano kao da je svadbeno ruho. Kada je rimski izaslanik ušao u dvoranu zvanu “Kuću drveta”, zaprepastio

se kada je vidio drvo. Bilo je to srebrno drvo teško 500.000 dirhema (srebrenjaka) i na njemu osamnaest velikih grana, a na svakoj od njih mnoštvo malih grančica. Na granama su se nalazile raznovrsne pozlaćene i prosrebrene ptice i slavuji, dok je većina drvetovih grančica bila od srebra, a poneke i pozlaćene, povremeno se njišući i bile su okićene lišćem različitih boja, koje se pomjeralo kao na vjetru. Svaka od ovih pozlaćenih ptica je pjevala i cvrkutala, a pored dvorane u kojoj se nalazilo ovo drvo bilo je petnaest statua u obliku konjanika na konjima, obučenih u brokatna odijela, dok su u rukama nosili kratka koplja. Ove su se statue kretale pravolinijski, usmjerene jedne prema drugima, kao u dvoboju.

Nakon toga izaslanik je posjetio poznatu palaču zvanu "Firdevs" u kojoj su se nalazili bezbrojni primjerci raznoga oružja. Zatim je posjetio i druge palače u okviru halifinog dvora. Prije nego li se rimski izaslanik vratio na sjednicu sa halifom, obišao je 23 palače, praveći pauze za odmor sedam puta. Povijesničari su zabilježili da je količina prostirke koja je upotrijebljena na dvoru halife za vrijeme posjete izaslanika rimskoga cara iznosila 22.000 tepiha, ne računajući druge odaje koje su također bile zastrte tepisima i ćilimima. Na prozorima odaja halifinoga dvorca bilo je okačeno 38.000 pozlaćenih brokatnih zavjesa. Između ostalog, boraveći na halifinom dvoru rimski izaslanik je posjetio i zoološki vrt, koji je sadržavao pitome i divlje životinje. Posjetio je dio za slonove u kome su se nalazila četiri slona o kojima su se starali radnici porijeklom iz Indije. Posjetio je, također, dio za zvijeri u kojem se nalazilo stotinu krvoločnih zvijeri, pedeset sa jedne i pedeset sa druge strane. Svaku od ovih zvijeri krotitelj je držao za lance koji su se nalazili na glavama i vratovima životinja.

Nema sumnje da je rimski izaslanik ostao zaprepasten kada je vidio veličanstvenost halifinog dvorca, jer zasigurno na svijetu tada nije postojao dvorac poput ovoga koji je on vidio. Ovo što smo spomenuli sasvim nam je dovoljno da bismo pojмили veličanstvenost naše civilizacije iz vremena njenog punog procvata.

Literatura



1. Abbas Mahmud el-Akkad, *Eseru-l-arabi fi-l-hadareti-l-evrobijjeti*;
2. Abdurrahman Azzam, *Er-Risaletu-l-halide*;
3. Ahmed Ferid Rifa'i, *Asru-l-Me'mun*;
4. Ahmed Isa, *Tarihu-l-bimaristanati fi-l-islam*;
5. Albert E. Kan, *Masre'u-d-dimukratijjeti fi-l-alemi-l-džedid*;
6. Arnold, *Ed-da'vetu ile-l-islam*;
7. El-Belazeri, *Fethu-l-buldan*;
8. Džemaluddin El-Qifti, *Inbahu-r-ruvab*;
9. El-Džessas, *El-Evkaf*;
10. Ebu Šame, *Er-Revdatejn*;
11. E.S. Turton, *Ehlu-z-zimmeti fi-l-islam*;
12. Emin Es'ad Hajrullah, *Et-Tibbu-l-arabi*;
13. El-Gazali, *Ihja'u ulumi-d-din*;
14. Gustav le Bon, *Hadaretu-l-arab*;
15. Grupa orijentalista, *Turasu-l-islam*;
16. Ibn Hadžer, *El-Isabeh fi me'arifeti-s-sahabe*;
17. Ibn Hallikan, *Vefejatu-l-e'ajan*;

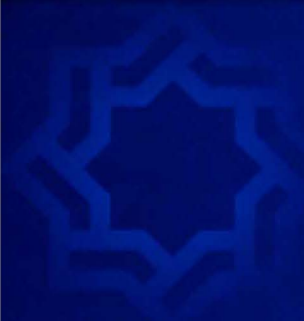
18. Ibn Haldun, *Tarihu Ibn Haldun*;
19. Hatib El-Bagdadi, *Tarihu Bagdad*;
20. Ibn Hišam, *Es-Sira*;
21. Ibn Abdulhakim, *Siretu Umer b. Abdi-l-Aziz*;
22. Ibn Asakir, *Tarih Dimešk*;
23. Ibn Džubejr, *Rihletu Ibni Džubejr*;
24. Ibn Ebi Usibiah, *Tabekatu-l-etibba'*;
25. Ibn el-Qifti, *Tarihu-l-hukema*;
26. Ebu-l-Feredž el-Asfahani, *El-Egani*;
27. Ibn Hajjan et-Tevhidi, *El-Imta'u ve-l-mu'anese*;
28. Ibn Kesir, *El-Bidajetu ve-n-nihaje*;
29. Ibn Nebateh, *Serhu-l-ujun*;
30. Ibn en-Nedim, *El-Fehreset*;
31. Ibn Sa'ad, *Et-Tabekatu-l-kubra*;
32. Ibn Tagri Burdi el-Etabeki, *En-Nudžumu-z-zahire*;
33. Jakut, *Mu'džemu-l-udeba'*;
34. J. H. Wels, *Me'alimu tarihi-l-insanijje*;
35. Kalkašendi, *Subhu-l-e'aša*;
36. Makrizi, *El-Hutatu-l-Makrizije*;
37. Mes'udi, *Murudžu-z-zeheb*;
38. M. S. Daimand, *El-Fununu-l-islamijje*;
39. Muhammed Abduhu, *El-Islam ve-n-nasranijjeh*;
40. Muhammed Abdullah Annan, *Divanu-t-tahkik*;
41. Muhammed Kurd Ali, *Hitatu-š-Šam*;
42. Muhammed Kurd Ali, *El-Islam ve-l-hadaretu-l-arabijje*;
43. Muhammed Mustafa Safvet, *Sultan Mehmed el-Fatih*;

44. Muhibb et-Taberi, *Er-Rijadu-n-nedire fi menakibi-l-ašere*;
45. Muhibbuddin el-Hatib, *Ez-Zehra*;
46. Nu'ajmi, *Ed-Daris fi ahbari-l-medaris*;
47. Rašid el-Berravi, *Mao mao sevretu-l-ahrar*;
48. Sidijo, *Tarihu-l-arabi-l'am*;
49. Subki, *Tabekatu-š-šafi'ijjeti-l-kubra*;
50. Šelebi, *Tarih-t-terbijjeti-l-islamijjeti*;
51. Širazi, *Nihajetu-r-rutbe fi talebi-l-hisbe*;
52. Taberi, *Tarihu-l-umemi ve-l-muluk*;
53. Usame ibn Munkiz, *El-I'tibar*;
54. Vafi, *El-Mes'ulijjetu ve-l-džeza'*.

Sadržaj



O knjizi i autoru	5
Predgovor autora	15
KARAKTERISTIKE NAŠE CIVILIZACIJE	37
TRAGOVI NAŠE CIVILIZACIJE U POVIJESTI	47
LJUDSKA OSOBENOST	59
RASNA JEDNAKOST	73
VJERSKA TOLERANCIJA	87
IZ ŽIVOTA BOŽIJEG POSLANIKA	
MUHAMMEDA, S.A.V.S.	93
NAŠA RATNA ETIKA	107
BRIGA O ŽIVOTINJAMA	129
DOBROTVORNA DRUŠTVA	143
ŠKOLE I NAUČNI INSTITUTI	153
BOLNICE I MEDICINSKI INSTITUTI	165
PRIVATNE I JAVNE BIBLIOTEKE	185
PREDAVANJA I ZNANSTVENI SKUPOVI	199
PRIJESTOLNICE I VELIKI GRADOVI	211
Literatura	225



*Kršćanstvo nije upoznalo tako
bratoljubivih i tolerantnih osvajača
kao Arapa (tj. Muslimana),
a ni vjere kao što je
njihova vjera!"*

Gustav le Bon

